[illegible]

[illegible] 7

9

12

14

22

$2.50

[illegible] 24

25

27

30

33

35

81

Leo Arendzen

G. de Lairesse. inv. *Ph. Tiedeman, del.* *C. Huyberts, sculp.*

GRONDLEGGINGE
TER
TEEKENKONST,

Zynde een korte en zeekere weg om door middel van de *Geometrie* of *Meetkunde*, de Teeken-konst volkomen te leeren.

DOOR

GERARD DE LAIRESSE.

EERSTE DEEL.

t'AMSTERDAM,

By WILLEM DE COUP, Boekverkooper op 't Rockin, aan de Val-brug. M. D. CCI.

OP DE
TYTELPRINT.

HIer word een aardig Kind, door Streelgeeſt, voortgeleid
Tot vrouw Natuur, om 't zóg, dat uit driedubb'le borſten
Ontſpringen zal, zo dra de Leerzucht zich verſpreid
In 't brein der Jonglingſchap, en die na'er kennis dorſten.
Wy zien, in 't oop'nen van dit heerlyk Konſttooneel,
Natuur en Geeſtigheid ten ſtryd gaan op 't Paneel.

CORNELIS SWEERTS.

Op de zelve.

HEt zaad der weetenſchap word met de menſch gebooren,
Hoewel niet eens van aart; men kent zyn krachten niet,
Voor dat in 't eerſt der lent het flaauwe blyken ſchiet,
Waar uit een ſchrander brein 't vernuft ſpelt van te vooren.

Dit jeugdig ſpruitje dient gekoeſtert na behooren;
Geen forſſe dwang baart goed; de geeſt lyd geen verdriet;
Zy geeft, al ſpeelend, zich aan ſtreelnimphs bly gebied,
Die leid haar na de proef wat nutſt haar dient verkooren.

Natuur toont dubb'le gunſt door haare vruchtbaarheid,
Aan jonge Geeſten, wien een liefde tot haar leid
Die 't leerziek hart in zucht tot 't hoogſt der kunſt doet blaaken.

LAIRESS' baant hier een ſpoor, voor de eerſt ontvonkte jeugd;
Volgt zyne leſſen, met gewilligheid en vreugd,
Ziet hoe zich hier Natuur en geeſt om ſtryd vermaaken.

T. ARENTZ.

OPDRAGT

Aan de Konstlievende

HEEREN

VAN ONS

KONSTGENOOTSCHAP,

Onder de Spreuk *Ingenio & labore.*

WAARDE VRINDEN.

DE Reeden die my aangemaand heeft, om de eerstelingen myner arbeid, u lieden op te offeren, is geweest, de verpligtinge van dankbaarheid, die ik aan myn getrouwe vrienden schuldig ben; want zedert dat het ongeval my van 't gezicht beroofde, dat niet alleen myn 't zien, maar bykans alle lust en genegentheid tot de Konst wegrukte, ende my in een staat als Leevendig dood hield: Doch den Heemel met myn treurige tyd bewogen, gaf my te verstaan, hoe dat ik best myn Leedige uuren zoude kunnen werkstellig maaken, 't geen in 't eerst wel wat bezwaart, maar daar na doch gemakkelyk vond. Waar in gy lieden, niet alleen myn luste hebt vermeerdert, en uit den slaap der treurige opgewekt; maar ook in kragten gesterkt, en onder een vreedzaame eenigheid, nu by de elf jaaren, deze vergaadering in myn huys bygewoond, het welke ik voor 't aldergrootste geluk waardeer dat voor my konde bedagt werden; dewijl Gy Lieden my altyd als vriend bejeegent, en ook aanleiding tot nieuwe denkbeelden hebt ge-

geeven, ja zo, dat 'er op allerlei wyze van de Konst, in 't breede werd gesprooken, vermits gy lieden alle Konst-oeffenaars zyt. Door welke standvastige ieverzucht tot deze Edele Oeffening, ik geleegentheid tot Redenkaavelinge, en stof om te schryven gekreegen heb: ja myn neergeslaagen Geest, is daar door zo ver opgequeekt geworden, dat ik de Grondslag van iever, tot opbouw myner kennis, aan U E. Perzonen verschuldigt ben. Terwijl ik myn meeste vleid heb aangewend, om deze Konst, die voor alle menschen zo noodzaakelyk is, tot noch toe, met geen wisse en vaste Reegels beschreeven, eens uit de duistere gronden klaar op te helderen. 't Is waar dat doen ik by 't gezicht was, voor een Schilder, na proportie meede wel wat heb geweeten, en daar ook wel beginnen van te schryven, maar wie zou die de Theorie verstaat, en zyn gezicht heeft, zo veel tyd willen neemen als'er van nooden is, om het duidelyk en klaar te doen begrypen, al het geen deze Konst betreft? zou hy zyn tyd met meerder nut en voordeel voor hem, niet beeter kunnen besteeden, met zich in de Praktyk te oeffenen? Daar doch de noodzakelykheid van 't schryven voor een Konstenaar, heel veel aan geleegen is, want het de Memorie zonder op 't papier te rusten, onmogelyk dragen kan. 'T is myn wel leed, dat ik in myn tyd niet meer geschreeven heb, en 't zal my nooit berouwen zo veel moeiten aangewend te hebben, te meer, om dat ik zedert het voorzeide ongeval, meer in de Konst, als by myn gezicht heb gezien. Gelieft dan dit Tractaatje met zodanigen gunst te ontfangen, als het U L. werd opgedragen, om by geleegentheid en lust, zo der altemets een half uurtje mogt overschieten, daar in te besteeden; mogelyk zal in het zelve iets gevonden worden, dat met U E. alle zinlykheid en zmaak over een komt. Doch ik verzoek buiten dit, myn geneegene vrienden, dat gy lieden, in 't geene daar

ik

ik te weinig, of te verre mogte ingegaan zyn, door UE. Vriendlieventheid te verschoonen, ende my verders, met UL. Broederlyke geneegentheid by te woonen, om 't voornemen van 't groote Boek, waar van dit een voorloper is, met Liefde en genegentheid, aan alle Konstminnende op te offeren. Verhoopende, dat den Heemel in dit ons voorneemen wil begunstigen, en dat UE. allen meer en meer met gezontheid en voorspoed, mach gezegent worden. Dit wenscht hy, die is, en blyft

UE. Aller toegedaane Vriend,

GERARD DE LAIRESSE.

SCHETS

SCHETS
Van de
GRONDLEGGINGE
TER
TEEKENKONST,
DOOR
GERARD DE LAIRESSE.

DE blinde Ziender, welkers trant
Vandichten, door heel Griekenland,
De Poëzy in eeren bragt,
Word, om zyn geeſt, noch hoog geacht,
Al ſtrekte 't hem tot weinig baat.
Al was 'er toen geen Meçenaat,
Zo kreeg Homeer nochtans de naam
Van Vorſt der Dicht'ren, door de Faam,
Die zyne Kunſt in top verhief.
Elk kreeg de Zanggodinnen lief,
Toen elk verſtant en oogen kreeg.
Dit bragt een Blindeman te weeg.
Dus won LAIRESSE ook ieders gunſt,
Zo dra als hy de Schilderkunſt,
De zuſter van de Poëzy,
In tóp bragt, door zyn Schildery.
Hy deed hier, in ons Nederland,
Italien, op zynen trant,
Verlekkeren, en Roome zelf
Verheft zyn Kunſt aan 't Kunſtgewelf,

Daar

Daar Puiktafreelen ſtaan geplaatſt,
Zo dat zyn lof, te rug gekaatſt,
Den Neederland'ren zuiſt door 't oor,
Alwaar men hem, als in een koor,
En * ring van wakk're Geeſten ſluit.
Daar munt hy boven and'ren uit,
Als hy, die nu 't gezicht niet heeft,
Den Kunſtenaaren leſſen geeft,
Zo wel als aan de Schilderjeugd.
Hier zien wy hem die eed'le deugd
Nu oeffenen, en in 't begin
Eens kinderachtig, om de min
En liefde, van de Jonglingſchap,
Te trekken, en op de eerſte trap
Te leiden. 't Is verſtandig zyn
Hier kinds te weezen in den ſchyn.
Men ſteur' zich aan geen kinderpraat,
Daar zich de Jeugd zo leeren laat.
Eerſt leert hy, eer men loſlyk dwaal,
De Paſſer, en het Liniaal,
Net hand'len, eer men ſteek van grond,
En Vierkant, Driehoek, Regt en Rond,
Moet dan wel regt begreepen zyn,
Eer elk wiskunſtig trek zyn lyn.
Dan oogtmen op den Horizont,
En 't Zichteind, daar het al na'er rond,
En daarmen 't al na'er wijken ziet,
Zo op den voorgrond, als 't Verſchiet.
Hier doet hy, aan die Plutus eert,
Met een bezeffen, hoe verkeert
Men de oeffening der Kunſten duid,
En welk een nut dat ieder uit
De Teekenkunſt al kan ontſtaan,
Al is men al met geld bela'en.

* In zyn weekelijkſche Byeenkomſt.

** Als

Als ons 't Geluk den nek toekeert
Dan word de kennis wel begeert.
De Weetenſchap verduurt den Tyd;
Maar 't Goud dat raaktmen ligtlijk kwyt.
Dit word den Midas niet gewaar
Voor dat hy eerſt zit in 't gevaar.
Eer hoort dien Eezelskóp geen raad
Voor dat hem de Onderweizing haat.
Ook dient 'er, tot de Schilderkunſt,
Geen grof vernuft, Wie eer haar gunſt
Te Roome zógt, moeſt eedel zijn,
Of vrygebooren, buiten pijn
En banden; maar L A I R E S S E leert
Dat wie door Streelgeeſt geregeert,
En door Natuur word aangezet,
Dat die niet in zijn drift belet
Moet zijn; op dat de Jeugd de luſt
En 't ievervuur nooit voel gebluſt:
Dies brengt hy hier Achilles by,
Die liever 't zwaard gord op de zy,
Dan zig in 't pronkgewaad, heel zacht,
Te houden by het vrouwgeſlacht,
Waarom hy, door Uliſſes vond,
Daar hy in Juffrenkleeding ſtond,
Zich zelf, en zijnen aart, ontdekt;
Waar door de Jeugd word opgewekt
Om ſteeds zich zelf gelijk te zijn,
De Deugd te minnen, niet den ſchijn,
En dapperlijk te gaan ten ſtryd,
Niet met geweer, maar kool en kryt,
Op datmen, als een held in 't perk,
Aldus gekent werd', door zijn werk,
En eeuwige eer alom behaal,
Al ſchoon gehaate Laſtertaal.

Den

Den Kunſtenaaren, die 't Geluk
Ontbeeren, ſteeds met ſmaad en druk,
Te keer gaat, ſchoon de maag're Nyd
Hen 't ſlangengift in 't aanzicht ſmyt.
De grootſte Geeſten gaan niet vry.
Homeer al wierd uw Poëzy,
Gelyk LAIRESSES Schilderkunſt,
In tóp gevoert, waar kreegt gy gunſt?
O Kume, u blyft die ſchande by,
Want gy waart blinder noch dan hy,
Wiens eer te geener tyd verſterft.
Apelles, die geen glory derft,
Zo lang de Kunſt in eere blyft,
Hoe wierd de Laſter toen geſtyft,
Wanneer Antiphilus u dacht
By Ptolomeus gantſch veracht
Te maaken. Groote Geeſt van Dyk,
Hoe lag uw Tafereel in 't ſlyk,
Wanneer gy ſtaat noch goed bezat!
Hoe wierd die eed'le Kunſt beklad!
Maar toen gy wierd ten throon geſtelt,
Wat gold die zelve Kunſt al geld!
Wie dan verſtand en oogen heeft,
Zie wie zyn naam voor eeuwig leeft.
Een botte gunſteling of dry
Maakt dat een ſlechte Schildery
Veel geld geacht word waard te zyn.
Men word beguicheld door den ſchyn.
Dit onderdrukt den naam en geeſt
Van hem, die waardig waar geweeſt
Verheft te weezen, door de Faam,
Tot aan 't geſtarnte om zynen naam.
Nu voert hy Jongelingen aan,
En leid hen op de regte baan,

En ſteld in 't eind' de Laocoon,
En Griekſche Venus hen ten toon,
Met de Antinous, wanneerze regt
Verſtaan wat hen is voor gelegt,
Al eermen aan het heerlijk Beeld,
Al waar iet Goddelijks in ſpeeld,
Niet als een Promotheus ooit ſla
De hand, en raake in ongena.
Dan looft hy 't Burgervaderſchap
Aan Y en Amſtel, om den trap
Gelegt na'er 't Schilderkunſtgewelf,
Alwaar die eed'le Kunſt reeds zelf
Praalt, ofze in 't marm're Tempelrond,
In 't grootſch Italien, hier ſtond,
Of wel te Roome, op 't Kapitool.
Dank * WITSEN voor dat vrye School,
Wiens naam, gelijk een Meçenaat
Van onzen Tyd, ook nooit vergaat;
Maar die, gelijk een' wakk'ren Held,
Tot aan 't geſtarnte word geſtelt.
Hy eindigt dan door 't Twaaleftal
Kunſtleſſen, die ons heel en al
't Volmaakſte voorwerp kennen doen,
En leert voor 't ſchynſchoon zich te hoên,
En 't rookrig Lamplicht nooit zo hoog
Te ſtellen als den dag voor 't oog.
Men Teekene by 't helder licht.
Al miſt LAIRESSE zyn gezicht,
Hy ſtelt, men zegge watmen mag,
De Kunſt dus in een' held'ren dag.

*JONAS WITSEN Geheymſchryver der Stad Amſteldam.

CORNELIS SWEERTS.

Aan

Aan den Konſtryken Heere

GERARD DE LAIRESSE,

Toen zyn E. zyn Tractaat, genaamt de

GRONDLEGGINGE TER TEKENKONST,

Door den Druk gemeen maakte.

IS 't met den Adelaar niet ſtyl genoeg gevlogen?
ô GERARD! daar uw Werk, bemind en hoog geacht,
Werd tegens dierbaar Goud begeerig opgewogen:
Gy hebt de Schilder-konſt weêr in haar volle kracht
Geſtelt, zoo lang voor heen berooft van glans en luiſter,
En haar verheerelykt dus op den Throon gezet.
Blaakt noch dat edel vuur door 't Akelige duyſter?
Dat konſtbegeerigen de rechte wegen net
En zeker aanwyſt, om niet ſlinks van 't ſpoor te dwaalen;
Wie zal uw zorge: wie uw' aangewende vlyt,
Wie zal dit Puyk-juweel doch duur genoeg betaalen?
Dat zelfs, zo waardig aan Minerv' zich heeft gewyd.
Bedank ô Schilder-geeſt! den arbeyd van LAIRISSE,
Bedank eerbiediglyk zyn hoog verlicht verſtand,
Schoon hy door 't noodlot moeſt zyn' dierbaare oogen miſſen,
Hy leyd u echter, als verziende by de hand
In 't edel Leerſchool, daar Euterp' haar Lievelingen
Kloek onderwyſt, en ſtip op 't breyn der geeſten loert,
Wie van hen magtig is, om zo verr' door te dringen
Tot daar Urania hem ſtyl ten hemel voerd.
Hier legt de rechte grond van ſchaduwen, en dagen,
En omtrek 't hoog, en laag, houd hier de rechte ſtreek,
Slaat deze weg maar in dan zult gy nooyt beklaagen
Uw tyd, noch oeffening: wyl Ik LAIRESSE ſmeek
Voor u, om 't werk, waar door de Tyber noch zal hooren,
Dat aan den Amſtel is de Schilderkonſt herbooren.

W. van der HOEVEN.

Op het Werk van de Heer
GERARD DE LAIRESSE,
Hoofd der Nederlandze Schilders.

Wanneer zyn Ed. den Nederlander met zyne onderrichtingen in de Teekenkonſt vereerden.

E Schilderkonſt van ouds verheerlykt en geacht,
Heeft altoos zuylen tot haare opbouw voortgebracht
Zelf de achting die zy, door haar Luyſter heeft verkreegen,
Heeft haare Konſtenaar gekroond met eere en zeegen.
Ja ALEXANDER, die het gantſe waereld rond
Regeerden, wierd door min tot deze Konſt gewond:
Hy geefd APÉL zyn lief *Kampaſpe*, om hem het Leeven
En dat dier waarde Konſt, ook te eevens weêr te geeven.
Wat eedelmoedigheid! wat grooter Heldendaad;
't Verlaten van een Lief die 't meeſt aan 't herte gaat,
Om Konſt en Konſtenaar by 't leeven te behouwden!
Wat eerkrans vlegt myn pen nu niet om 't hoofd der Ouden?
Maar, ach! de bitze nyd die de een tot de ander draagd,
Heeft hunnen yver en de glantz der Konſt vertraagd.
Tot wat volmaaktheid waar', haar luyſter niet gekomen,
Zo ons de Grieken en de Konſtenaars van Romen
Eens hadden aangetoond de midd'len, om de tyd
Te ſpaaren, en de konſt door arbeid en door vlyt
Tot haar volkomen ſtaat en hooger trap te heffen?
Wien zag men 't lange werk tot zulk een eind bezeffen
En 's Leevens korten duur? De gronden hunner konſt
Die ſtorven nevens hen: Wie is ooit door hun gonſt
Bevoorrecht? 't ſtond elk vry hun arbeid na te ſpooren,
Maar, door het wichtig werk, ging moed en luſt verlooren.
LAIRESSE alleen die waagd zyn tyd, en vat vol moed
Dien arbeid by der hand: hy toond op welk een voet
Wy, tot deſſelfs geheim, heel veilig konnen naad'ren;
Beſchouw zyn vlyt en geeſt in deze weinig blaad'ren:
Zie! wat hy de oudheid heeft, door zyn verſtand, ontroofd.
O Landgenoot! wat nut hangd u nu boven 't hoofd!
Geniet nu nevens my het heil voor u beſchooren.
Hy, die het zonnelicht heefd door zyn vlyt verlooren,
Baard u een licht der Geeſt en toond de Leerling aan,
Hoe zeeker en hoe kort, hy tot die konſt kan gaan.
Volg, volg dit veilig ſpoor; ja leer nu, door een blinden,
O wonderwerk! de weg door duyſterniſſen vinden.
Weeſt dankbaar voor zyn moeyte en vlegd een eere krans,
Die nimmermeer verwelkt, om 't hoofd des waarden MANS.

Amſterd. den 28 van Hooymand 1701.

F. de KAARSGIETER.

NOODZAKELYK VOORBERICHT
AAN DEN
LEZER.

Et is de waereld genoegzaam bekend, hoe veel het çierlyk hulzel, de welſtand eener ſchoone geſtalte bevordert, daar beneeven dat een vloejende ſtyl, zeer groot vermogen heeft, om een geſchrift ſmaakelyk te maaken: doch mijn voornemen is niet, de Konſtlievende Lezer met uitgekipte woorden, of zeldzame voorvallen, by de Hiſtorie-Schryvers genoeg bekend; de deftigheid van de al-oude Teekenkonſt, nevens des zelfs gezach en vermogen, op het breedſte af te maalen; maar alleen tot nut en Leerzaamheid te ſtrekken, 't geen het eenigſte doelwit is, dat ik met al mijn poogingen zoek te treffen: Hier van daan komt het dat ik zoo lang in twyffel ben geweeſt, op wat wijze, en in welk gewaad, ik dit Boekje, den Konſt-beminnaars zoude deelachtig maaken, om luſt te verwekken tot het zelve aan te neemen, te leezen, en op een gemakkelyke manier te leeren. Wanneer ik overdacht, niet te konnen miſſen, de voorbeelden van zoo veel deftige Schryvers te volgen, welke in onze Eeuw, deeze Stof zoo heerlyk en groots verhandelt, echter alle noch eenige noodzaakelyke dienſtigheden overgeſlagen hebben, waar over men zich niet heeft te verwonderen, nademaal deeze konſt zo overvloedig is, dat men daar in nooit volleerd kan worden, noch die genoeg in haar volmaaktheid beſchryven. Derhalven het den Lezer moogelyk vreemd voorkomen zal, dat ik dit weetende, het zelve werk evenwel heb derven onderſtaan. Maar door dien het reeds in mijn gelukkige ſtaat gedoodverwt was, heb ik geen beter middel weeten te bedenken om mijn zwaarmoedige gedachten te verdryven, als met het zelve, naar mijn zwak verſtand, door een gewoonelyke Schildergeeſt gedreeven, eens op te maaken. Nogtans ben ik in 't eerſt, door andere denkbeelden wederhouden geworden, die my erinnerde, dat een zelve zaak, alleen door verſchillende bewoordinge van verſcheide Autheuren, aan de waereld is mede gedeeld: En om my aan dit eigenſte ongeval niet deelachtig te maaken, heb ik een nieuwe wijze verkoren, om dat ik nieuwe zaaken, echter dezelve Konſt betreffende, het licht meen te doen zien; hoewel verzeekert zijnde, dat ik van de meeſte menſchen met dezelve Kouleur zal geverwt worden 't welk ik my licht kan getrooſten, dewijl den Hemel my veel zwaarder hinderpaalen heeft doen te boven komen: Als voor eerſt, de onbekwaamheid die ik hebbe van de duitze taal, welke my niet eigen is, na behooren te kunnen gebruiken, om het innerſte myner gedachten te uiten. En om zulks in 't Frans te doen, docht my ook niet raadzaam, vermits ik zo lang in Holland gewoond hebbende, de Franſſe Taal byna afgewend ben. Eindelijk myne Blindheid ſcheen alleen zwaarigheid genoeg om my alle hoop af te ſnyden, waar door ik tot een gelukkig einde van mijn

voor-

voorneemen konde geraaken; Maar deze reedenen hebben my al t'zamen niet kunnen wederhouden, om mijn Talent, door een brandende iever tot de Konst ontstooken, na mijn vermoogen, de Konstminnende mede te deelen. Ik kan ook niet stilzwijgende voor by gaan, wat groote dankbaarheid ik de Heemel verschuldigt ben, die met mijn smart bewoogen, zich eindelyk over my ontfermt heeft, door al die zwaarigheden weg te neemen, en my te begunstigen, door de oogen des Verstands te verlichten, de Memorie en Zinnen te versterken en mijn hand te geleïden. Zo dan iemand wegens de eenvoudigheid des Stijls, ofte eenige andere kleinigheden mogt beginnen te Schimpen, en een kinderlyke doeninge te noemen; zulks trek ik my niet aan, ja hoe kinderachtig het zelve ook zy, als het maar tot vrugt kan strekken. Ten anderen, oordeel ik door een gemeene, of Burgerlijke manier van spreeken, meerder te weeg te kunnen brengen, als met een hoogdraavende styl; die hier ook niet dienstig zijn zou, alzo zulks in 't hart der jonge jeugt niet indringen kan. Derhalven ik niet als een Orateur gelijk reeds gezegt hebbe, maar als een Konstminnende te voorschijn kom, die alleen op een duidelyke, en voor al de waereld verstaanbare wijze, dezelve op het doek hebbe gesteld, en door mijn Zoons daar van af doen schrijven, de yverzuchtige Liefhebbers der Teekenkonst, op offere. Hebbe daarom dit Boekje uitgegeeven, tot onderwijzinge der eerste beginsselen voor de jonkheid, en ook vervolgens voor ieder een, niemand uitgezondert, ten hoogste, dienstig en voordeelig, alzo het een hulpmiddel is, om alle menschen tot de kennisse te geleiden, waar door zy bekwaam werden, tot het aanvaarden van alle Konsten en Weetenschappen; als Schilderkunde, Boukunde, Graveerkunde, Beeldhouwery, Landmeetery &c. die alle zonder Pen of Kreon, onmoogelijk kunnen geoeffent of geleerd worden. Ik heb mede daar plaaten in laaten stellen, om de zwakheid van het begrip der jonge jeugt, te hulp te koomen, dat ik geloof my niemand misprijzen zal, als de nijd alleen. Maar die is nu zo kennelijk en oud, dat ik my daar niet eens om zal verzetten, maar denken, dat de pijlen der Nijd op het Schild van de Deugd weer af stuiten. Zoo gy dan Goedgunstigen Lezer de moeiten gelieft te neemen, van dit klein staaltje mijner geneegentheid, tot het einde, met aandacht door te blaaderen; twijffele ik niet, of gy zult'er mêer in vinden, dan het uiterlijk beloofd: En zo het u mogt behaagen, zal ik my verplicht achten, om het ander Boek, tot vordring in de Schilderkonst, kort te laaten volgen.

GROND-

GRONDLEGGINGE
DER
TEEKEN-KONST,
ZYNDE

Een korte en zeekere weg, om door middel van de Geometrie of Meetkunde, de Teekenkonst volkoomen te leeren.

Elyk het Alphabet of kennis der Letteren, de eerste inleidinge van de Letterkonst is, zo is desgelijks de Meetkunde, het eerste *beginzel* die ons tot de Teekenkonst geleid, buiten de welke het gantsch onmoogelyk is, om daar toe, zoo wel als tot andere Konsten of weetenschappen, te geraaken. Want door de zelve, leertmen de lengte en breedte, recht en krom, dwarsze, scheef, rond, ovaal, vierkant, zes of achtkantig, geboogen, inwendig, uitwendig, en alle andere bedenkelyke figuuren, door middel van trekken of streepen. Nu is de vraag, of 'er wel iets in de waereld bedagt kan worden dat eenig weezen heeft, hoedaanig dat ook zoude moogen zyn, of het is in de voornoemde liniamenten begreepen? wy antwoorden geen de minste. Wel aan, laaten wy dan de Jeugt, die dingen voor af tot een les geeven, en haar daar zo lang meede beezich houden, tot dat zy dezelve vast in haar geheughenis hebben ingedrukt. Indien ik veel kinderen had, zou ik ze geen van alle, eenige Konst of weetenschappen laaten ter hand slaan, al-eer zy wel leezen en schryven konden; en zo het in myn macht was, ook de Latynsche taal, het welk zy in haar tiende of twaalfde jaar, bequaamlyk zouden verstaan, als dan d'eene of d'andere Konst aanvaarden.

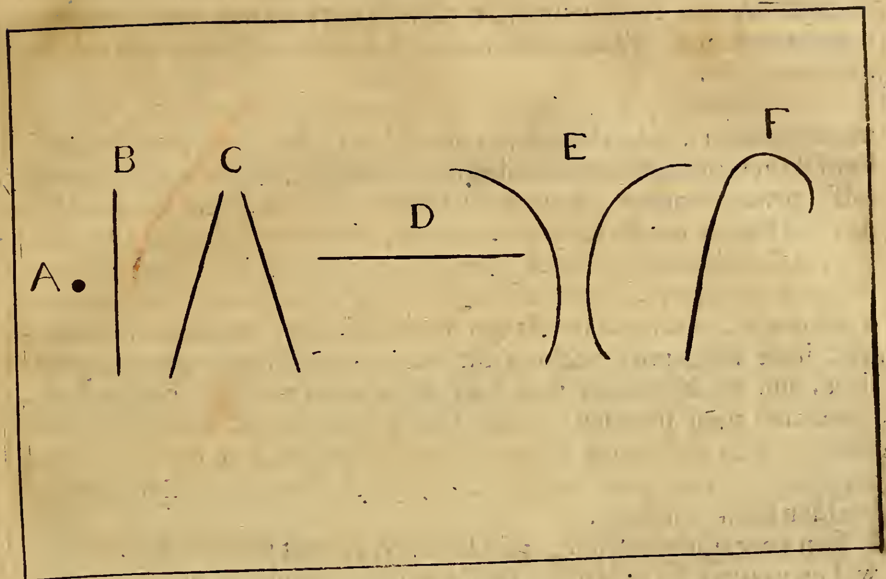
den. Tien jaar om het verstand te rypen, en den geest op te wekken, is twee en twintig. Tien jaar om het leeven te onderzoeken en t'ordineeren, is twee en dertig; dan noch tien om uit te munten in 't algemeen, zo in Theorie als Practyk, maakt zaamen twee en veertig, die nu vyftig, en meer bereiken kan, zyn de jaaren om een doorlugtigen naam, eer en geld te verkrygen. Zo is 't dat ik de koers gereekent, of liever verdeeld heb, van een braaf Schilder, of Konstenaars leeven. Doch den Heemel beschikt het naar zyn welgevallen, helpt den eenen wat vroeg, en den anderen wat laater, *absque ingenio, labor inutilis*, dat is, zonder bequaamheid is 't vergeefs gearbeid. Dierhalven zo leert ons de ervarentheid, dat de alderbeste middelen om in de Teekenkonst te vorderen is, wanneer men jong zynde, een bequaame geest, goed onderwys, en een volstandige naarstigheid heeft: waar van de laatste, de moeielykste dingen, gemakkelijk doet worden.

EERSTE LES.

OM den Leerling dezer Konst, eene rechte Grondlegginge te geeven, om tot haare verborgenste deelen door te dringen, moet het den Meester niet verveelen, van haare eerste en teederste beginsselen, hunnen aanvangh te maaken, en hen die zoo dikwils voor te houden, tot dat zy ze hunne geheugenis vast hebben ingedrukt; want zonder die eerste Gronden der Konsten te verstaan, is het onmoogelyk in haaren weg of loop te vorderen, verre van haare volmaaktheid, en toppunt te konnen bereiken.

De eerste beginsselen nu der Teeken-konst, bestaan uyt het kennen en maaken van trekken, verscheidentlyk gehaalt, dat dan ook als het A B C der meetkunde is.

EXEMPEL.

Dus brengen wy hier den Leerlingen voor 't ooge, eerst een Stip, met den Letter A aangeweezen. Vervolgens een rechte Linie, met den Letter B, en twee schuinsse door C verbeeld. Verder ziet men hier een dwarsse Linie, die de Letter D aanwyst; dan twee geboogene trekken, door de E; en eindelyk een kromme als een haak, door de F aangetoont.

Van alle deeze linien en trekken, moeten de eerste Beginners, zich aanstonds een vast denkbeeld maaken; 't geen hun niet zwaar is, dewylze daagelijks zulke figuuren of afbeeldzels, in allerlei lichaamelyke voorwerpen ontmoeten.

Doch aangezien zy niet alleen de bespiegeling der Kunst, maar veel meer ook haare oeffening moeten bekoomen, kan de meester hun de eerste beginselen der handeling leeren op een ley, waar op hy de leerlingen, deeze linien met eene griffie laat naatrekken; die dan dezelve in een reis drie of vier, alle fix zullen konnen volgen; en haapert 'er noch wat aan, zo kan de meester ligt, neevens de aanwyzinge van de handgreep, of 't houden der griffie, hen het stout en glad trekken op de leye, naader aantoonen; want als de kinderen in 't begin eens een

quade manier aangewend hebben, zo valt het moeyelyker haar die naderhand weeder t'ontwennen, dan een goede manier van 't begin te doen aanneemen. Waar na de meester tot andere lessen en voorbeelden mag overgaan.

Ondertusschen, hoe gering ook deeze beginselen z n, zal een meester, die twee leerlingen, omtrent van gelyken ouderdom heeft, haast de verscheiden aart en inborst van beiden, uit deeze eerste lesse zelf, gewaar worden; want die dikwils best in 't Letterschool vorderde, zal hier de minste schynen; d'eene, stoutmoediger dan zyn makker, zal zyne trekken kloek voor de vuist weghaalen; daar d'ander, schroomachtiger, de zyne als met eene beevende hand, en daarom ook kreupelder zal maaken als zyn meedeleerling: welke verscheidenheid in de kinderen, veelzins uit hunne verschillige opvoeding ontstaat, om welke reeden men haar altyd moet trachten in te prenten, datze zich voor futzelen en knoeyen wagten, en alles met bedaarde zinnen, hun oeffeninge uyt te voeren; want het geen eerst in een vat ingestort is, daar ruikt het altyt na, gelyk Horatius in zyn Schilderbeelden klaar aantoont.

Een voorzigtig meester, middelerwyl, moet van den beginne aan, wel en naauwkeurig letten, op de neiging en inborst der leerlingen; op dat hy, schoon ze in veelerlei opzigt strydig zyn, echter met allen zyn oogmerk bereike. Hy moet ook weten, op hoedanigen wys men de onderwyzinge der jeugt, na de hoedanigheid haar'er begrip, met voordeel zal toepassen.

Al het geen hinderlyk is, moet men in 't behandelen der leerlingen vermyden, en den middelweg tusschen jok en ernst als den veiligsten, zoeken te behouden, te meer, door dien den zagsten kant, altoos voor den zeekersten te kiezen zy; want een zoet praatje en vriendelyke woorden, vinden doorgaans meer ingang by de Jongelingen, dan eene barsse strengheit, duldelijker in de handelaar van plak en roede, dan in die van de zagte zwarte, roode of pypaarde, welke met lust en vermaak gebruikt werden. Voor al moet de meester door ongedult, om meer dan eens het zelve te herhaalen, niet verdrietig worden; allermeest wanneer hy ziet dat zyne leerlingen hun best doen, om de lessen en onderwyzingen te begrypen, en ter oeffeninge over te brengen. 't Is wel waar dat d'eerste beginzelen het moeyelykste, en meeste hoofdbreekens voor de meester zyn, maar zo veel te meer genoegen en lust geeft het hem ook wederom, wanneer hy ziet, dat zo een Jongeling

ling met 'er tyd, allengskens meer en meer in de Kunst vorderd, en op het laatste, een goed meester door zyn onderwyzinge geworden is. Daarom moeten de meesters zich in den beginnen niet verdrietig toonen om een voorzichtige, en gestaadige, doch korte onderwyzinge te geeven, want het begrip en d'onthoudinge der leerlingen als dan noch swak en teer is. Gelijk de Latynze spreuk ons leerd, *Brevitas memoriæ amica.* De kortheid is een vriendinne, en goet behulp om wel t'onthouden.

TWEEDE LES.

DUs trachten wy dan den Leerlingen verder op te leiden, door hen in hunne driften te gemoed te komen, om alzo 't edel vuur van iever, dat in de Jeugt meer en meer begint te ontfonken, niet uit te dooven, gelijk wy dikwils zien, dat veele Jongelingen, daar een braave geest in steekt, door strenge tucht en slaafachtige onderwyzingen, de geest uitgebluscht word. Daar en tegens zynd 'er wederom veele die het niet en helpt, datze uit de natuur, een bequaame geest tot dees of gene Konst hebben, vermits zy die door onkunde, heel verkeerd besteeden, daar de zulke, zoo ze van goede meesters te recht in de kunst waaren onderwezen geworden, buiten twyffel treffelijk uitgemunt zouden hebben.

Voor al, zo moet men niemand tot het leeren eener Konst dwingen, want tegens heug en meug, zegt het spreekwoord, baart walging: Men mag wel aanleiding daar toe geeven, doch men moet in den Leerling een wil en trek daar toe bespeuren, en gelijk 't gewillig paard met geen spooren behoeft gestooken te werden, zo is 't ook niet noodig, dat men de Jongelingen door hardigheid aandryve. Aardigheid en natuur moeten gepaart gaan, en willen niet gedrukt worden. De Kunst vereischt een vrye[n] zwier, zelfs in deze eerste Beginzelen, hoe onvermaaklyk die ons ook schynen voor te komen; want de oeffening van de Kunst, moet de Jeugt zelfs tot een spel dienen, en men moet ze hen dierhalven al speelende, en op een gemakkelyke manier, ook trachten te doen begrijpen. Men moet alles dan niet gelykelyk over hoop haalen, maar alle verwarring voor al myden. Met kleine treeden gaat men zeeker, te haastig loopen doet struikelen

en vallen, dat men zonder groote moeite niet weer op kan ſtaan: dierhalven na dat wy hier een regte, ſchuinſſe, en dwarſe ſtreep hebben leeren trekken, daar wy de kinderen elkander op een geeſtige manier dikwils in zien verpochgen, willende de een den ander daar in overtreffen, zonder dat zy weeten dat daar ook nut in kan ſteeken; zo gaan wy allengskens verder, ſchoon het kindſch ſchynt, naar den kindſchen aard en zwier zich te voegen, en toonen door 't geen daar uit geleerd word, wat noodwendigheid daar in ſteekt.

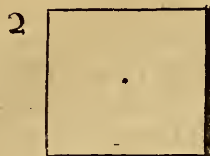
Eerſtelyk moetmen dan noodzaakelyk overzien, of die linien zo zyn alze moeten weezen, en met de ſtreepen die wel getrokken zyn te pryzen, moedigtmen de jeugt aan, die niet zyn alze behooren, moetmen niet al te veel verachten, maar hen aandringen, omze op nieus, en beter te maaken. Dit wekt de luſt en iever als dan t'elkens op. Een goed Meeſter ontziet zich niet de Leerlingen te onderwyzen, voor te gaan, en zelfs ſtreepen maakende hen te zeggen, zo moet'et gedaan weezen, Jongelingen, zo gy 't wel wilt doen. Want het voordoen, heeft meerder kracht en grooter vermogen ontrent de Leerlingen die eerſt beginnen, dan eenige onderrigtinge die in leſſen beſtaan; de reeden daar van is, dat zy zich beeter met de oogen, dan met het verſtand kunnen helpen. Dit doet hen driftig werden om hun Voorganger na te volgen, en 't eveneens te maaken. Daar na volgt genoegzaam, datmen dit alles van zelfs, en uit de geeſt zal kunnen doen. Dan zien we de jeugt elkander om ſtryd uitdaagen, wie 't beſte en gelykſte ſtreepen kan.

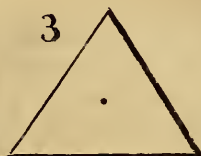
Van deze linien te leeren, komen wy tot een andere les, die mede noch eenvoudig en ſlecht ſchynt te wezen,

EXEM-

EXEMPEL.

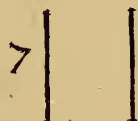

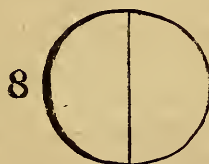

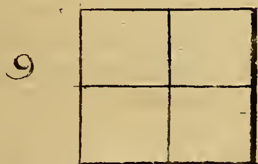

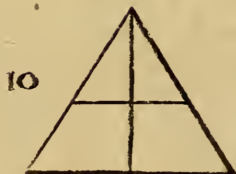

Zynde voor eerst een O met een punt daar binnen in, geteekent met N° 1. N° 2. Een vierkant met een punt daar in. N° 3. Een driekant met een punt. N° 4, Zyn twee lange en regte streepen. N° 5, twee korte regte linien. N° 6, Twee diergelyke lange. N° 7, Twee diergelyke korte, doch wyd van een. N° 8, Een rond met een regte streep daar midden deur. N° 9, Een vierkant met een regte,

te, en dwars doorgaande ſtreep in 't midden. N°. 10, Een driehoek met een regte en dwarſſe linie doorgeſneeden.

Deze voorbeelden, zullen wy de jeugt nu te vooren leggen, die aan ieder nu niet moeyelyk zullen vallen, terwylze reeds een handeling van de linien hebben; maar evenwel op dat het niemant van hen verdriete deze gedaantens ook fiks te leeren, moetmen hier en tuſſchen, terwyl zy daar meede beezig zyn, t'elkens belofte doen van hen, zo dra zy dit kundig zyn, wat fraaiers te geeven. Men doe haar met een gelooven, dat zy een byzondere zin zullen hebben, in 't geenmen hen te doen zal geeven, en dat 'er geduurig aardiger en vermaakelyker dingen, zullen te vooren koomen.

DERDE LES.

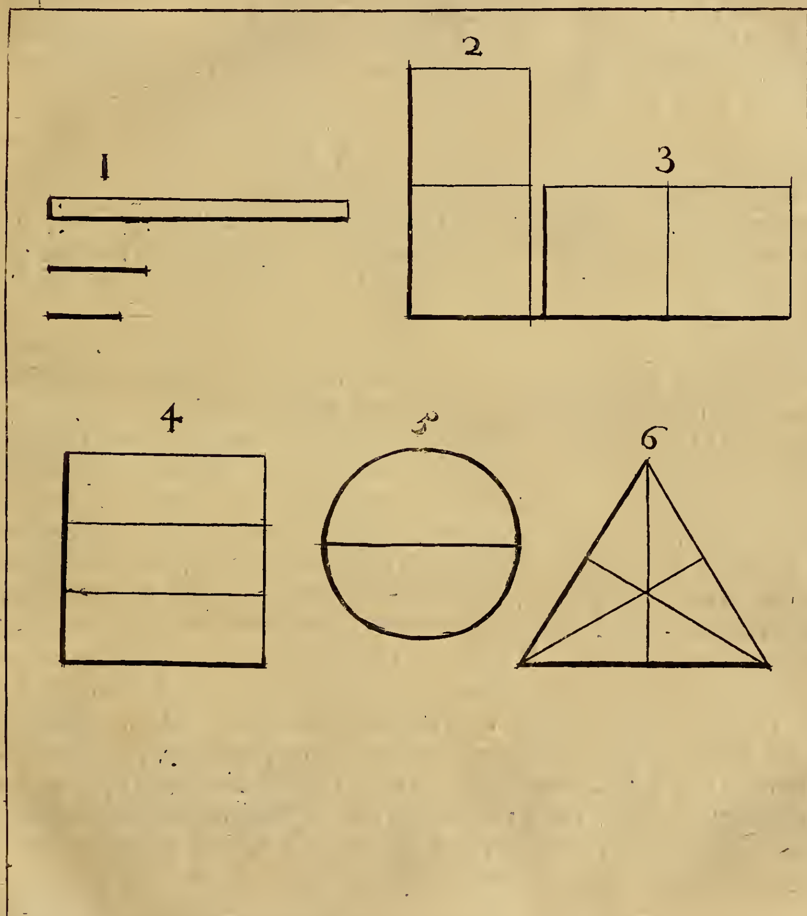
TErwyl wy nu den Aankoomeling, in de voorgaande Les een Regt, Rond, en vierkant hebben voorgeſtelt, en naar die gedaantens leeren trekken, zo volgt dat men hem hier ontrent onderrechte; na datmen wel ondervraagt heeft hoe een Driehoek, Regt, Rond, en Vierkant moet geſtelt werden. Deze voorſtellingen doet men eerſt den leergierigen begrypen, en op 't netſte, en evengelykſte naar maaken, door behulp van 't liniaal en de paſſer, alzo de paſſer dienſtig is om 't Rond, en het liniaal, om alle regte, dwarſſe, en ſchuinſe linien, wel te trekken. Men doe hem, die den Winnaar zal zyn, in het allerbeſt na te maaken, belofte van teekeningen of printen te vereeren. Dit moedigt wederom den een en d'ander aan tot den ſtryd, daar men natuur en geeſtigheid, teegen over elkander zet. D'een hoort men klaagen dat de punt van de paſſer op de ly niet wil ſtant houden, terwyl hy meer gemak by 't liniaal vind; de ander beriſpt zyn medeleerling, dat hy een linie een ſtreep noemt, zyn kinderachtigheid beſchuldigende, en elk heeft het zyne te zeggen; doch terwyl dat de ly te glad is, en dat de punt van de paſſer t'elkens weg glyd, zo is het tot dus verre genoeg, terwyl ieder van hen nu een begrip heeft, wat 'er met de paſſer gedaan kan werden, dierhalven zal men hen nu papier geeven, om daar op te leeren teekenen, en men geeve hen alsdan deze navolgende les.

Men ſtel hen nu wederom eenige diergelijke voorbeelden, gelyk wy ontrent hebben doen zien, te vooren, en men leerze net met de paſſer afmeeten, hoe lang, dik, en breed zy zyn, geevende de maat

daar

daar by, met eene toonende, de grootſte dwarsſtreep een voet te wezen, de volgende een Tertie, en de derde een Quart, hen hunne Kunſtnaamen niet onthoudende, terwyl dit tot een A, B, C, der Leergierige Jongelingen, verſtrekt; aldus ziet men dan alhier.

EXEMPEL.

N° 1, zijnde een Maatſtok van een voet. N° 2, Is een vierkante ſteen van een voet breed, en twee hoog. N° 3, Een diergelijke leggende. N° 4, Een vierkant in drien. N° 5, Een Rond, dwars midden door. N° 6, Een Driehoek regt door uit ieder hoek.

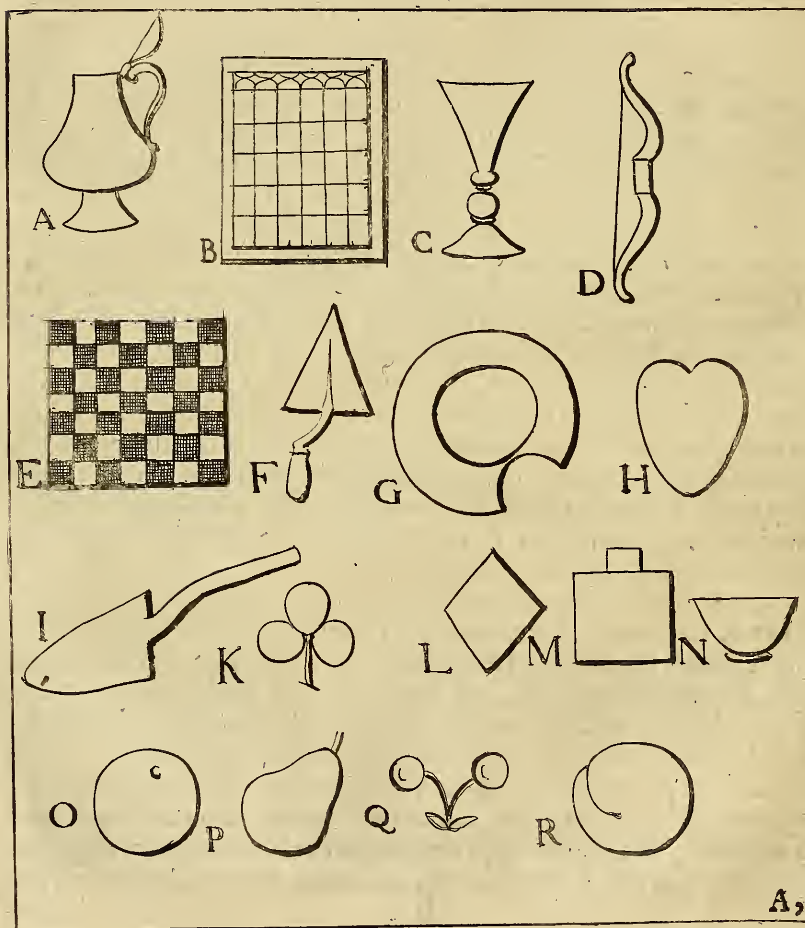
Men laat hen deze Les wederom na teekenen, gelijk de andere gedaan is, doende daar met eene wederom een belofte by, van iets beeters. Een verſtandig onderwyzer, dient niet alleen de Leerlingen naaukeurig te ondervraagen, of zy hun opgegeeven voorbeelden wel begreepen hebben: Maar ook het zelfde noch eens in zijn teegenwoordigheid, door een daadelijke oeffening te laten voordoen; want het ſomtyts, meer by geval zou kunnen gebeuren dat zy het wel gemaakt hadden, dan door een kundige beſeffinge: dat onderzocht en goed gevonden hebbende, zo gaat hy tot een verdere les over. Door deze middelen is het dat men hen een regt beloop, en welgeſteltheid, van allerhande voorkoomende Gedaantens moet doen beſeffen: Want gelijk ten eerſten in de Letterkunde, een vaſte indruk der Letters voor af gaat, ten tweeden die van de Sillaben, ten derden Woorden, ten vierde den zin te verſtaan, en tot volkoomen kennis der zaaken te koomen, zo moet het hier even eens gaan, behalven datmen alle ſtyfzinnigheid, en Schoolmeeſterachtigheid uitſluite, op dat de Leerling, teegen zijn Onderwyzer, wel met een reedelijk ontzag, doch niet met een Schoolſche vrees en bangigheid zy aangedaan. Zo ſtapt den Jongeling, door een geeſtigen aart aangedreeven bly en luchtig, en van trap tot trap, tot de zichtbaarheeden der natuur, ende heldre beſpiegelingen, daar hy zijn natuurlijke neiging toe voelt trekken, terwyl hy bevind dat Natuur en Kunſt, hem beide beginnen toe te lacchen, en aan te dryven, tot hoe langs hoe grooter zaaken, daar hy door begeerte en iever toe aangelokt werd. 't Is met de Leerlingen als met de Kinderen, die door de leyband, of by ſtoelen en banken, alleen leeren loopen. Men is noch een kind in de dingen die men niet weet. De Jongelingen worden allengs, door een goede onderwijzing, mannen, eerze mannen zijn. Wy hebben hen de Paſſer en 't Liniaal doen neerleggen, en hen gepreezen, datze reeds vaſt in hun doen, beginnen te werden, dus zullen wy nu verder op gaan, en hen de afbeeldſels van eenige door Konſtgemaakte werken, te vooren ſtellen.

VIERDE LES.

HIer steeken wy dan van land, om in een ruime Zeelucht en adem te scheppen, een beeter Stuurman dan Palinuur, die door de slaap bevangen, in 't bruisend peekel nat nederviel, en 't leeven liet, mag den Onderwyzer verstrekken; want wie geen goed Meester heeft, zal een kwaad navolger zijn. Daarom is het noodig, dat men de Jeugt al vroeg een verstandig Meester geeft, onder wiens ervarentheid, en grondige lessen, zy een waare kennis; en niet de uiterlyke schyn der Konst, mogte verkrygen. Ja men kan de naarstige in korten tyd, door goede aanleidinge, en gemakkelyke onderrichtingen groot licht geeven. De Lacedemoniers hadden voor een gebruik, dat zy een der Wysten, en Doorluchtigsten van hun Overheid kozen, om hun Kinderen te onderwyzen. Doch de goede Onderwyzers zijn tegenwoordig zo weinig in getal, by de gemeene te vergelyken, als het groot onderscheid dat 'er is, tusschen goede en quaade menschen. Zo dat het met recht wel te beklaagen is, dat wy daagelijks zo veel bequaame geesten, tot broddelaars zien worden, en dat alleenig door slecht onderwys. 't Is wel waar dat de Natuur veel macht heeft, buiten d'onderwyzinge: maar men moet ook vast stellen, dat het onderwys, zonder hulp van de Natuur, kragteloos is: Want de Natuur is blind, zo de Konst haar oogen niet oopent. Vrou Natuur opent reeds haar vruchtbaare schoot, en begint ons nu, de door Kunstgemaakte dingen voor oogen te stellen, op dat de Jongeling door kenbaare zaaken en afbeeldingen aangelokt werde; want een Glas, Kan, Appel, en diergelijke dingen te kunnen maaken, wierd by hem vermaaklijk geacht, eer hy noch tot de Kunst over trad, en wie 't natuurlijkst iet diergelijks maaken kan, word van de Kinderen, die dat voor iet raars weeten aan te zien, daar over op 't hoogst gepreezen. Dus zien wy dit, hen door de Natuur, zo vroeg al krachtig ingedrukt, die met hun zinnelijkheid over een komen; en gelijk het waarlijk wel de minste dingen in de Kunst zijn, terwyl het Heerlijk Schepsel het Menschbeeld; alle leevendige, en te meer, de leevenlooze Schepzelen, verre overtreft; want wat kan 'er heerlijker en Kunstiger wezen, als dat Afbeeldzel daar een Goddelyke zwier in speelt, dat 'et den Opperkunstenaar zelf niet alleen wel geviel, maar daar wy ook de kleine waereld, daar alles in te beschouwen is, in

zien uitgedrukt, dierhalven zou 't reukeloos weezen daar ten eerſten de hand aan te ſlaan, en men zou meer oneer daar mede behaalen, dan Prometheus door zijn dievery, wanneer hy zijnen Jupiter 't vuur ontſtal, en daar door zijn naargebootſte Beeld leeven gaf. Zo willen wy dan van de minſte dingen eerſt beginnen, om alzo tot de Heerlijkſte allengs op te klimmen, te meer, terwyl deze het lichtſte te maaken, en zo veel beriſpens niet onderworpen zijn. Wy ſtellen hier dan met het teeken van

EXEMPEL.

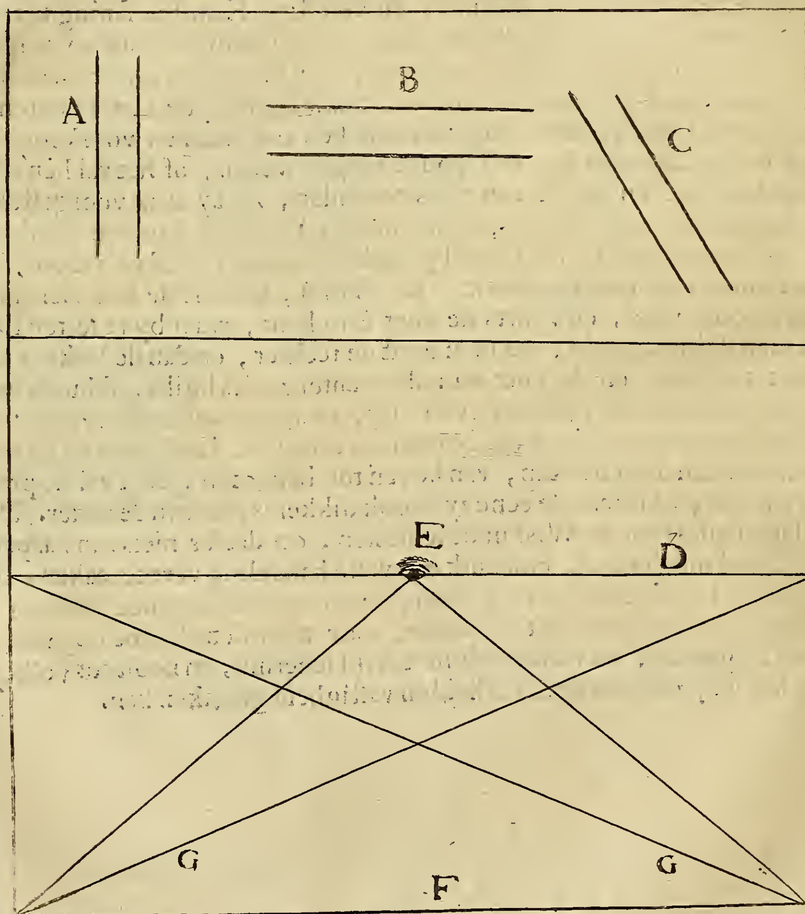
A, een

A, Een Kan. met B, Een Venſter. C, Een Wynkelk. D, Een Boog. E, Een Dambord. F, Een Troffel. G, Een Scheerbekken. H, Een Hert. I, Een Schop. K, Een Klaver. L, Een Theebos. N, Een Theekopje. O, Een Appel. P, Een Peer. Q, Twee Karſſen. R, Een Parſikke. Dat wy meenen wat vermaaklijk aan de Jeugt te weezen, alzo 't gemeene dingen zijn, daar den Jongeling zich lichtelijk mee laat paayen, en al waar 't zelf aan hen, die tot mannelijk verſtant gekomen zijn, zo zou het tot dat zelve nut kunnen dienen, om verder in het Paleis van de ryke Natuur, en Geeſtige Kunſtoeffening te treeden; want alle dit voorgeſtelde ſchoon onlighaamlijk, om zo te ſpreken, regt, ſcheef, krom, leggende, zijn niet alleen onvermaaklijk, maar ook noodig te kennen, om dat 'er alle figuurlyke Liniamenten in begreepen zijn, en daar is ook niets dat hen zou kunnen voorkoomen, van wat gedaantens het ook zoude mogen wezen, of het zal hen alles gemakkelijk, en gelijk van zelfs toevallen, zo zy deze voorgeſtelde kleinigheeden regt begreepen hebben, en wel na kunnen maaken; want by voorbeeld, de Troffel geteekent met Letter F, vertoont zich niet anders als een Driehoek. De Kan A, is eerſt de hals vierkant, dan de buik rond, en voorts de voet Driekant, waar by te letten ſtaat als men de buik maakt, dat men eerſt de rechter, en dan de linker zyde moet trekken, en de voet van de rechter zy des buiks, ſchuins naar beneeden, dan de linker zy even lang, en voorts van de eene zy tot de andere toe haalen, altyd van boven naar onderen. Haal ook een ſtaande linie midden door de Kan, van boven tot beneeden, en 't zal de proef 'er op zijn, of hy aan de eene zyde ook dikker is, als aan de ander. Dus zal men alles naar de Wiskunde ſchikken, op dat 'er niets aan haapere, en dit zal met 'er tyd, ook zulk een vaſte handeling veroorzaaken, dat men altyd wiſſe trekken zal geeven, in alle voorkoomende zaaken, 't zy men die ſchetze of in 't net ſtelle, daar men deze kleine beginzelen voorby gaande, niet anders als in 't wild ſchermd, en nooit tot volkoome kennis, ontrent de zekerheid en vaſtigheid geraaken kan.

VYFDE LES.

OM dan tot deze gezeide vaſtigheid te komen, gaan wy al verder opwaarts, vertoonende alhier door

EXEMPEL.

A, Twee

A, Twee ſtaande Linien. Door B, Twee dwarſſche. C, Twee ſchuinſe. D, den Horizont. E, het Oogpunt. F, de Bazis. G, de diſtantie. Hier zien wy allereerſt de eerſte Voorbeelden, die nu al geleerd en kenbaar zijn, doch men leert de Jeugd niet twee ſtaande Linien zeggen, maar twee regte Paralellen, desgelyks van de dwarſſe en ſchuinſſe. Alle Konſt trekken moet men om de reden die daar uitvloeid, met zijn eigen benaaming noemen, gelykmen uit de verdere Leeringen gewaar zal worden, dat dit naar den eigenſchap der zaaken zo weezen moet. Wy trachten niet anders, als den Aankomeling een klaar begrip te doen hebben, van zaaken die wy verhandelen, op datze niet als by den duiſter, onwiſſe greepen doen, of, den blinde man ſpeelende, het heldre Zonnelicht van de reeden niet kunnen beſchouwen, ook zullen wy den Leezer geen drang van Voorbeelden of Hiſtorien, voornaamentlyk in deze kleine Beginzelen voor ſtellen, alzo wy de veelheid daar van, hier ondienſtig en hinderlijk achten, wylmen daar door meer een Hiſtory ſchryver, dan een Onderwyzer word. Wy zoeken ſomtyds wel een Voorbeeld en vergelyking te geeven, doch zo kort, klaar, en met de eigenſchap van de zaak over een komende, als mogelyk is, doch tot hooger zaaken opklimmende, zullen wy die ook meer en meer grootler trachten voor te ſtellen, naar den eis. Men neem nu in acht dat die dwarſſe, welke door het ſtuk loopt, Horizont genaamt word; en het Oogje, het oogpunt. De Linien, die uit dezelve voortkoomen, al waaren 'er noch zo veel, zijn Oogſtraalen. De Dwarsſtreep, die daar onder regt door loopt, is de Bazis of Grondlinie. De twee ſtreepjes aan weêrzyden den Horizont, noemtmen Diſtantie. Aldus geeven wy elk hunne eigen benaamingen. Deze moetmen geduurig nazien, om dezelve van buiten te kennen, en zo het gebeurt, dat 'er een dwarſſe linie tuſſchen de Bazis en den Horiſont is, dan zegtmen Paralel aan den Horizont, doch zo dezelve heel laag is, dan noemtmen die Paralel aan de Bazis. Ondertuſſchen magmen de Leerlingen, om de zinnen wat ſpeelens te geeven, tuſſchen beide nu en dan, een Boek met Kunſtprinten, of Teekeningen, van groote Meeſters te voorenleggen. Want wy bevinden dat de Jeugt, door 't zien van fraaye Kunſtprinten of Teekeningen, tot byzondere naarſtigheid aangelokt word. Doch voor al, zoo moeten de Printen en Teekeningen, niet onder elkanderen in één Kunſtboek leggen, maar elk byzonder, ieder by 't zyne; de Printen in een, en de Teekeningen in een ander Boek. Want men moet weeten dat die tweederly Kunſt, met tweederly oogmerk, aan

den Jongelingen gegeeven word. De Printen geeft men hen voor eerst, om zich te vermaaken, in het bezien deezer Kunst. Ten tweede, om de Geest op te wakkeren. Ten derde, verwekt het in hen een nieuwe lust, door de veranderinge der gedagten t'aanschouwen, want als zy de eene gezien hebben, zo zijnze al weeder in verlangen, om te weeten van wie, en wat konsept, de volgende weezen zal. Ten vierden, de verscheide naamen, neffens de Lof der braave Konstenaars te hooren noemen, geeft hen een groote opwekkinge tot de Kunst: Voornaamentlijk aan die geene, welke het eenigzints met aandagt zien, en van voorneemen zijn in dezelve oeffening te volharden, om een voornaam Meester in de Schilderkonst te worden, en een groote naam daar door te verkrygen. Ten vyfden, op dat ze daar uit een opmerkinge by zich zelf zullen kunnen maaken, over 't geene reeds geleerd is; dit leert hen allengs vaster in de Kunst worden. Ja wie zou niet door iever en Leerzucht, aangenoopt en geprikkeld werden, die al de naavolgende Deugden, dog niet alle gelyk, in voornaame Printen komt t'aanschouwen. Als een grootse gedagten. Fraaye verkiezinge. Welgekooze schoone naaktens. Graaçelijke Actien. Natuurlijke beweeginge en passien. Lieffelyke Vrouwebeelden. Welgeschikte kleedinge en plooyen. Aandagtige en bevallige weezens. Goede Houdinge. Cierlyke Architectuur. Aardig Bywerk. Zoete en aangenaame Kindertjes. Byzondere en ordentelijke toestel. Vreemde Kapzels en optooizelen. Kennelijke en eyge Drachten. Roomse, Griekze, Perziaanze, en andere welgemaakte Waapentuygen: en al 't geene wat in volmaakte Printen kan gevonden worden. Maar dat alles ziet men ook, en noch beeter, in uitgevoerde Teekeningen, door een verstandige hand gewrocht. Daar en booven heeft men noch een merkelijk grooter voordeel in de Teekeningen te beschouwen, want daar uit leertmen een fraaye, kloeke, en wakkere manier of Handelinge, 't geen in de Printen niet te zien is, te meer wyl de artzeeringe daar alle verkeerd, en teegens de hand loopen.

Zo men haar dan een Boek vertoond, met Printen en Teekeningen onder elkanderen, en zy koomen Teekeningen te zien die fraay gehandeld zijn? Zo vergeeten zy dezelve weederom, door het aanschouwen van de Printen die naar volgen, of andere voorwerpen. Maar zoo men haar een Boek met Teekeningen alleen, voorleid: zo blyven zy door het gestaadig zien van die fraaye Handelinge zo verrukt, dat het hen een groote indruk, en verstarkinge der zinnen veroorzaakt. 'k Wil niet

hoopen dat ik de leezer te laſtig gevallen zal hebben, met deze reeden van 't Kunſtbezien zo lang uit te breiden, zonder onze begonne les te vervorderen; doch het is langer geworden als ik zelf gedacht had: dierhalven zo en twyffel ik niet, of myn ieverige drift, zal van de welmeenende niet qualyk opgenomen worden; te meer wyl het een verhandelinge is die de Kunſt raakt. Keeren wy dan wederom tot ons opgegeeven voorbeeld. 't Zal den Leerling tot meerder luſt en vermaak dienen, wanneer hy weet, waarom die boovengemelde linien gemaakt zijn, en tot wat einde zy behooren; 't welk hy hier door, zelf beſpeuren zal. Hier uit zalmen als dan gewaar worden, dat alles naar zyn Middelpunt moet hellen, en dat het dient om zeeker te gaan, wanneer men eerſt alles door de Wiskunde leert ſtellen, waar toe de Ronden, Vierkanten, Driehoeken, Regte en Schuinſſe Linien, hen dienen kunnen. Zo zullen ze in alles reeden van hun doen kunnen geeven.

Moogelyk zal ons nu te vooren koomen, dat men in acht neeme wat 'er reeds gevordert is, en de Ouders zullen nu al beginnen te verlangen om te weeten hoe het hunne kinderen al aanſtellen, en of zy bekwaam, en van goed begrip zyn, om hen in de Konſt te oeffenen; 't welk der Ouderen vreugd is, zo zy hooren dat 'er goede hoop gegeeven werd, en datze al beginnen toe te neemen. Wy zien de eene wel wat ſchroomachtiger in zyn doen, als de andere, doch dit moetmen trachten te veranderen, door een ſtouter nevens hem te plaatzen, dit dryft de ſchroom van d'eerſte weg, en maakt hem leevendiger; en in de ſtoute, die dikwils uitſpatte tot wildigheid, zal het meerder bedaardheid veroorzaaken, 't wel aan weêrzyden een goede ruiling maakt, en dit baart ook meer ontzag ontrent den Meeſter. Nu zien wy of den Jongeling een goede memorie heeft, dat een groote gaave is, en verneemen met een, wat de Ouders of Voogden, met hem voor hebben, en hoe verſchillende dat de oordeelen van de menſchen zyn, terwyl ons dikwils als dan te vooren komt, de meening van hen niet te weezen, om de Jeugt het Schilderen te laaten leeren, hoewel daar ook ieder een niet even bekwaam toe is. Maar dus vroeg kanmen daar noch niet wel van oordeelen, wylmen het teekenèn voor eerſt vaſt moet kennen, en verder komt men tot de Practyk, te weeten, dat terwyl zy in de kennis van de Liniamenten, figuuren, en gedaantens der dingen gevordert zijn, men haar zwaarder Voorbeelden geeven moet, om in het Manuaal of Handeling te oeffenen, op dat zy tot het Menſchbeeld, als zynde

'tvolmaakſte aller Schepzelen komen,en dat omzichtig met zyn behoorlijke welgeſteldheeden, en t'zamen voegingen leeren teekenen, op dat zy daar, als een heldre ſpiegel mogen beſchouwen, waar toe zy bequaam zullen wezen, en alles kunnen uytvoeren; want dit wel kundig zijnde, zal ons alles van zelfs, hoe zwaar het ook zoude moogen weezen, toe vallen; dierhalven geeven wy hen dan den toegang, tot het volmaakſte. Nochtans zullen veele dit niet wel gevallen, die het onloffelyk achten, datmen Teekenaars van hunne kinderen wil maaken, wanneerze 't genoeg oordeelen, dat men door het leeren dezer Kunſt, den kinderen ſlechts de ſtraat onthoude, daar het ieder nu kenlyk is, wat nut 'er in deze loffelyke Oeffening ſteekt; want hier door word men regt de zinlijkheid van de Jeugt gewaar, 't zy dat ze ſtrekt tot de Meetkunde, Schilderkunde, Bouwkunde, Goud en Zilverſmeden, dryvers, of alle andere oeffeningen, die in het vernuft beſtaan, vermids het gezicht en 't oordeel, uittermaaten door de Teekenkonſt verligt word. Ja ik derf zeggen, dat 'er geen Konſten en Weetenſchappen in de Waareld zijn, of de Teekenkonſt wort 'er zoo noodzakelijk in vereyſcht, als de handen om te eeten. Lieden van vermoogen, laaten aldermeeſt hun kinderen eerſt Danſſen en Muzyk leeren, en wanneerze ſterker worden, Schermen, en 't Paarde ryden; oeffeningen alleen dienſtig voor 't lichaam, daar die van het verſtand en Geeſt, deeze zo ver overtreffen, als de ziel, booven 't lichaam te waardeeren is. Ongelukkige kinderen die zonder verſtand opgebragt worden, om datmen den Geldgod Plutus, te veel eer aan doet; maar wat zal 't baaten, van Eedele afkomſt en Doorluchte huize gedaalt te weezen, als ons 't Geluk de nek toe keert, en wy niets geleerd hebbende, niet bezitten zullen? Zo dat de Spreuk van Cato, hier niet onpas komt, daar hy zegt, *Opes fluxæ, ars perpetua.* Rykdom is onzeeker en vergankelijk, maar de Weetenſchap blyft altyd.

Nu begint zich de wild-en woeſtheid der Jongeling wat te bezaadigen, en tot ſtille zeedigheid gewennen, want niets is 'er bekwaamer toe, dan een nutte en Eerlyke oeffening, als deze. De Leeuw, de allerſchrikkelykſte der Dieren, kan men zijn wilden aart verleeren. Vermaakelyke oeffeningen, maatigen de Hertstochten, en door het tamme, by het wilde te voegen, gelijk wy hier vooren aangewezen hebben, maaktmen een maatiging, en getempertheid. 't Zoet en zuure, word den Heemelſchen Nectar in de Zinnen van de Ouders, als zy hunne kinderen, door de Kunſtoeffening wat gematigt zien,

waar

waar door ze niet zo zeer na de ſtraat, dan na een Kunſtvertrek haaken, daarze de handen en zinnen, ſpeelens kunnen geeven. 't Is ook billyk dat de Ouders, de kinderen aan 't goedvinden van hunne Meeſters overgeeven, als zy bevinden dat dezelve, verſtandig en ervaaren in de Kunſt zyn, en dat zy hun beſt doen, om de kinderen goede, en gemakkelijke onderrigtinge te geeven. 't Moedigt de Meeſter, en diſcipel te gelyk aan, als de onderwyzinge wel begreepen worden. Het komt niemand al ſlaapende en zonder moeite toe, Geleerd en geoeffent in Konſten en Weetenſchappen te weezen, maar als 'er een goede neiging in iemand ſteekt, zo is de hoop niet vruchteloos. Want een goede neiging, behoeft zo weinig onderwys, als een gezonde geſteltenis, Geneesmiddelen.

Ik heb door de ervaarentheid bevonden, dat de Jongelingen, welke tot de Schilderkonſt geneigt, en vaardig van geeſt zijn: veel bequaamer, en meer bevalligheid tot vordering dezer oeffening hebben, dan de zwaarmoedige. Zy word van de natuur verkozen, en is van de bevalligheeden altyt geoeffent, om de waereld uitmuntende mannen te leeveren, voornamentlyk in deze Edele Konſt, die zo veel Weetenſchappen in zich behelſt: Ja ik derf zeggen, dat 'er geen Konſt of Weetenſchap in de waereld hoorde te zijn, of een volmaakt Schilder, dienden'er eenige kennis van te hebben. De Natuur verſchaft aan de vaardige geeſten, meer voordeel, dan de Leer-oeffening, aan d'anderen. Vind men niet meer voorbeelden van Doorluchtige Meeſters in deze Konſt, die op den hoogſten top geklommen zyn geweeſt, welke vrolijk en vol ſnakeryen waaren: dan van de geenen, die een zwaarmoedigen aart hadden? Raphael, Polidoor da Caravaggio, Leonard da Vinci, Peryndel Vaga, Parmezan, Primaticcio, Pietro de Corton, Tintoret, Giorgon, Lodewyk en Annibal Carats, Albaan, Baſſan, Lanfranc, en meer andere; zyn die niet alle vrolijk en vaardig van geeſt geweeſt? Hoewel de Voogels vleugelen hebben om te vliegen, zegt zeker ſchryver, zy vouwen die nochtans, als zy willen, om zich te ruſten: de vaardige geeſten, konnen ook het zelvige in hun werken, en ruſten doen. Maar als de zwaarmoedigen hun dofheid willen vermoedigen, ſtellen zy zich in Jcarus gevaar, die te plomp en bot was, om op de Konſt-vleugelen te vliegen. Maar deze ſtoffe loopt te ver. De Weetenſchappen zeg ik, is het beſte, dat men de kinderen kan laaten leeren, want 't zy hen 't geld komt te ontbreeken of niet, dit hebbenze evenwel altyd de goede voorzorg van hunne Ouders dank te wee-

ten, dat zy kennisse van weetenschappen gekreegen hebben. 't Geld vervliegt door kwaade Fortuin, zo 't de menschen noemen, terwyl een Brand, Schipbreuk, Dievery, ons de verganklyke goederen kan ontroove. Ik zwyge van overtollige Pracht en Verkwisting, dewelke Overdaad daagelyks uitvoerd, die de zinnen bedwelmt houd; waar door Staaten en Landen vervallen, ik laat staan gemeene stants perzoonen. Alles dit zien wy dat de kwaade opvoeding meest te wyten is. Waarom met regt de Pythagorischen zeggen, dat d'opvoeding der kinderen, de grondvest der Burgery is. Ja zy stellen vast, dat de welstand der Landen, en staaten, in 't wel opvoeden der kinderen, bestaat; vermits het zwaar valt, de volken in gehoorzaamheid te houden, als zy in wederspannigheid opgevoed zyn. Dat meer is, de Natuur geeft ons gemeenelyk niet, dan 't bezonder nut te beminnen; daar de Konst en opvoeding ons leeren, naar 't gemeene nut te trachten. De Natuur prikkeld ons tot vryheid, en d'opvoeding houd ons, in onze plicht. Ja hoe veel zien wy, diens goede aart, door gebrek van opvoeding, braak ligt? Horatius toont ons ook aan, dat de opvoedinge, de natuur overtreft. Doch het beklaaglykste van allen is, dat de menschen verbastert van zeden zijn, datze zelfs geen gevoelen van hun kwaal hebben.

O tyden, o reden! Dus doende word de waare Deugd en Wysheid, op den nek getrapt. Men leert de kinderen niet als uit nood. Zoo zy geld hebben, geeft men hen al vroeg daar kennis van, en men laatze in Weelde, Hovaardy, Dobbelen, speelen en dertelheid, hun leeven in alle losheid doorbrengen. Verkeerde liefde in alle losheid doorbrengen. Verkeerde liefde die men de kinderen bewyst, door hen in dit reukeloos bedryf toe te geeven, en in plaats van eerst, hen te leeren zich tot kennis en deugd te schikken, de luis als men zegt, van zelf in de pels te zetten, en het onkruid te zaa en, dat 'er genoeg over al van zelf wast. Cicero noemt het een ongeluk te zyn, en zegt dat de menschen, haar doolinge byna met de melk inzuigen. Een regt Huis Vader, neemt het noodigste, en dat best te waardeeren is, het eerste en 't meeste in acht. 't Leeren van Muzyk, Danssen, schermen, en 't Voltiseeren, voegt ieder een niet. Deze tydkortingen zijn voor de Grooten, en ook voor hen, die bekwaam tot de kost geworden zyn.

SESDE

SESDE LES.

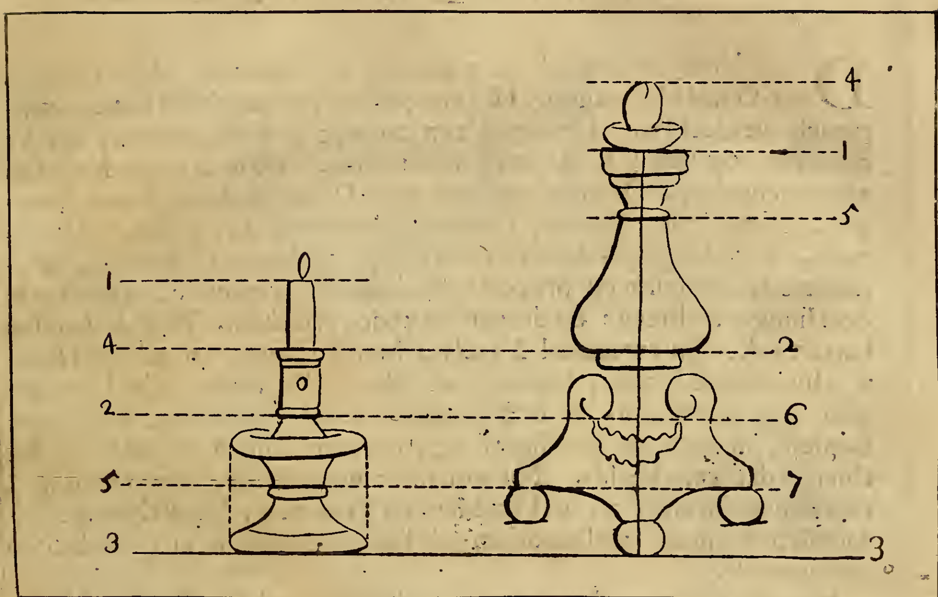
DAar is geen menſch hoe verſtandig hy ook mag zyn, die van eenige zaaken de Konſt betreffende, regt oordeelen kan, ten zy hy de waare kenniſſe der Teekenkonſt, in alle deelen geleerd heeft. Hoe veel te minder zal dan iemand zyn oordeel kunnen vellen over een Schildery; en of de maaker de reegels verſtaan heeft, als hy niet en weet, waar in die zyn beſtaande. Daarom dunkt het my een groote zotheid van verſtandige lieden te zyn, of ten minſten die daar voor paſſeeren willen, dat zy Kunſt op Kunſt, met de grootſte luſt en iever des waerelds vergaaren, niet eens weetende wat zy al hebben, Goud of Kooper, Eezel of Paard: geevende ſomtyts honderd Ducaaten voor een ſtuk Schildery, die geen thien waardig is; het welke nergens anders van daan komt, dan (gelyk ik zeg) dat zy 'er niets van kunnen oordeelen. En nochtans zijn zodaanige 't meeſt in de waereld, om dat in 't hart, 't onverſtand verborgen zijnde, haar geeſt niet verre doordringen kan; maar blyft gelyk d'oogen op de verwe, en uitwendige ſchyn hangen: derhalven kan de deugd, geen voordeel of ſchaade, van hun dooling ontfangen. Waarom Hoogſtraten ook niet mis en taſte, als hy dezelve opmerkinge in zyn berigt aan den Lezer, met de volgende woorden beſchryft. „ Zo komt dan zegt hy, deze onze Inleiding, ook zeer wel te pas, voor alle lief hebbers der Schilderkonſt, ſchoon zy in dezelve onervaaren zyn, om in 't koopen van Konſt-ſtukken niet bedroogen te worden, want zy zullen die waardeeren na de maaten der deugden, die in dezelve zyn waargenomen, en geen naamkoopers blyven, gelijk 'er tans veel zijn, die van d'een of d'andere ſnoeshaan verleyd, kaale vodden in groote waarde houden, om dat hun is wys gemaakt, datze van d'een of d'ander groot Meeſter geſchilderd zyn. Zeeker een belacchelyke lief hebbery, alsmen iets voor konſtig en hoog acht, daar men niet konſtigs noch hoogs in zien kan. Dus verre Hoogſtraten.

Verder moetmen aanmerken, dat het naarteekenen, in een geduurige afmeetinge der ſichtbaare voorwerpen, van 't eene deel tot het andere, door ons gezicht beſtaat; zo dienen wy noodzaakelyk, om een goede, en vaſte hand van Teekenen te krygen, de regte manier van het houtſkóól of Kryon te houden, voor af te laaten gaan. Dezelve

word van de duim en de voorste vinger gevat, en rust op de punt van de middelste vinger, die eenigzints krom geboogen is.

Het houtsekóól is altyd in gebruik geweest, maar naaderhand het potloot tot ons gekoomen, of bekend geworden zijnde, zo oordeel ik dat veel zuiverder, en wel zo bequaam om te handelen, als het eerste; alzo het zich met kruimmelen van brood, genoegzaam uitvryven laat, wanneer het mals en goed is. Deze twee vind ik de bekwaamste om te Schetzen, alhoewel het potloot, ook uitermaaten goed is om te stellen; doch het houtsekóól, is voor de eerstelingen in het Schetzen, en 't potloot voor die wat verder zijn, best te gebruiken.

Het wel Schetzen, is het noodzaakelijkste, en 't voornaamste van de geheele Teekenkonst, waarom ik vast stel, dat het zelve voor alles dient waargenomen te worden; zommige beginnen wanneer zy een Beeld voor hebben naar te teekenen, het hoofd met alles wat 'er in hoord, ten eersten net te stellen, en vervolgen zo het heele Beeld tot onderen toe, het geen de meesten tyd stegt uit valt, 't zy datze het hoofd te groot, of te klein begonnen hebben, waar uit dan een groote t'zaamenhang van ongeproportioneerde deelen voortspruit, die het heele Beeld uit zijn bestek doet springen; 't welke alleenig geschied, door datze die voorgezeide afmeetinge, niet wel hebben waargenoomen. Daarom gy leergierige, neemt mijn zeggen tot u onderwyzinge ter herten, en geef wel agt, in alles wat u zal voorkomen naar te teekenen, dat gy altyt op deeze volgende wys, met de afdeelinge te werk gaat, zonder Passer of Liniaal te gebruiken, maar met een vinger, of uw houtzekóól naar gissinge te meeten, leerd het oog al zachjes, tot de korrektheid gewennen; want het oog is gelijk ik gezegt heb, onze voornaamste leidsman. Daarom zo teekent dit voorbeeld na, zo als gy 't hier aangeweezen ziet; en wanneer gy deze manier eens ter deegen begreepen zult hebben, zo zullen alle andere dingen u gemakkelijk toevallen.

Derhalven ſtaan hier twee voorwerpen afgedeeld, welke men naar teekenen zal zo als die vervolgen, eerſt de kleyne, en daar na de groote. Gy zult met u houtzekóól een ſtipje zetten voor 't boovenſte. 1. Van 1. tot aan de helft. 2, weeder een ſtip. Van 2 tot aan de Bazis. 3, noch een. Zie nu toe of de figuur, in uw begreepe of bepaalde diſtantie koomen kan. Dan verders op dezelve wys, met de mindere gedeeltens voortgaande, tot het einde toe; en even alzo met het ſtellen. Waar uit genoegtzaam klaar blykt, dat de Meetkunde hier in noodzaakelijk is, ja zodaanig, dat zonder dezelve, niets zo bekwaam op het papier gebrogt kan worden.

ZEE-

ZEEVENDE LES.

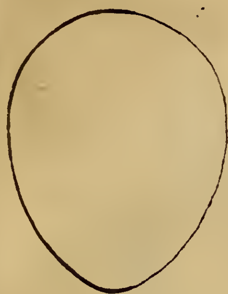
DEze Voorbeelden zal men ieverig na teekenen. Het eerste is een Ovaal of Ey figuur. Het tweede hoe een mensche tronie, of aangezicht verdeeld is. De oogen zyn zo wyt van elkanderen, dat 'er noch een oog tussen beide zou kunnen staan. De neus is een derde des aangezichts lang. De mond een oog wyt. De ooren, booven met de oogen, en onder met de neus, (hoe lang of kort die is,) gelijk. Die op zyde, wyst desgelijks dezelve verdeelinge van lengte en breedte, mitsgaaders de gedaante en proportie des hoofds. De eerste, is een zesde deel hooger als breed: en die van ter zyde, vierkant. Wat de handen betreft, die zijn tweemaal derzelver breedte lang, en ieder lid heeft zijn byzondere lengte, breedte, of dikte. De voeten zijn het zesde deel eens menschen, en is $\frac{1}{8}$ langer als breed. Het aangezicht en de handen, moeten net met haar lengte overeen komen, zijnde elk het thiende deel eens beelds. Nu moetmen weeten dat deze verdeelinge, de volmaakste zijn, zo wel in Mans als Vrouwen; hoewel 'er weinig menschen zijn die malkanderen gelyken, nochtans is 'er geen buiten dees gezeide.

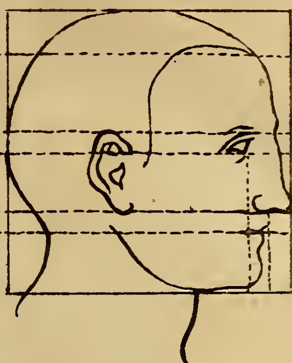
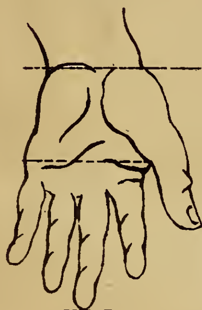
Hier stel ik nu weeder andere voorbeelden, (a) als Oogen, Neus, Mond, en Ooren; die zalmen vlytig, en met groote opmerkinge naar teekenen, op dat men daar een goed begrip van kryge, om (als 't ons voorkomt,) een wel geproportioneerd Beeld te kunnen maaken, dan zullen wy daar na lichaamelijke voorbeelden geeven, om een aanvang met de schaaduwe te beginnen. Want dit noem ik geen Lichaamelyke voorwerpen, maar allenig omtrekken.

Wy hebben tot nu toe niet anders voorgestelt, om wel te zeggen, als ongevulde gedaantens, dewelke gy nu vullen zult, en met de schaduwe verheeven doen schynen; als dan noemt men 't vaste lichaamen. En dewyl men reeds (op de schaaduwe na) zo ver is, om tot de volmaaktheid der Edele Teekenkonst te geraaken, zo is 't voor eerst noodich, zich aan een goede, en vaste manier van Teekenen met roodaarde te gewennen, doch niet schommelen of reuselen, als zommige doen, maar met een fraaye handeling van artzeeren.

ACHTSTE

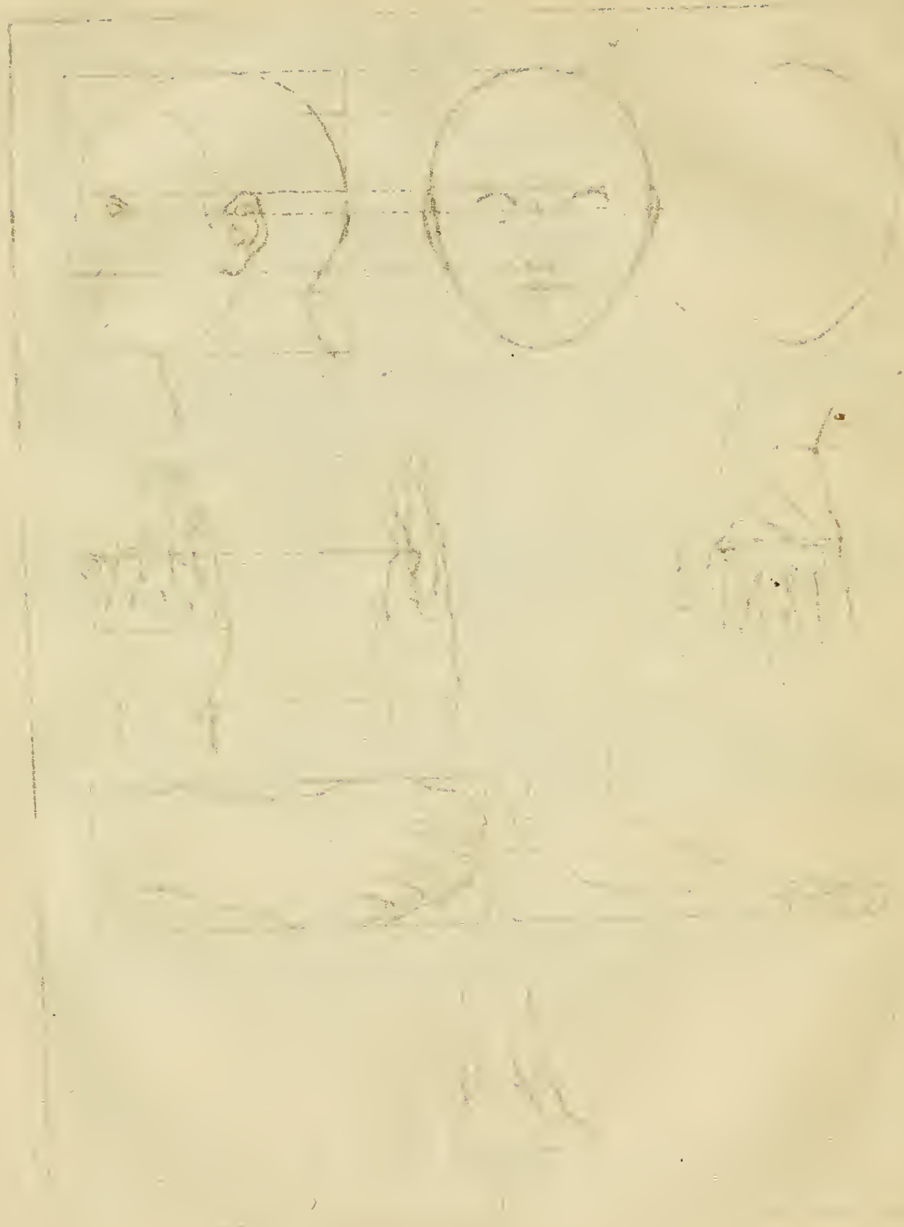
(a) Deze voorbeelden van Oogen, Neus, Mond en Ooren, vindmen genoegzaam in de Teekenboeken van Blommert, waarom ik niet nodig agt, dezelve hier te vertoonen.

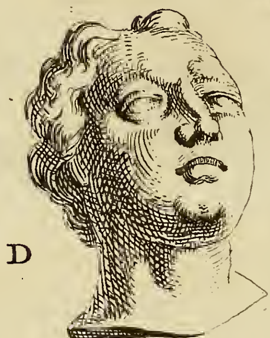
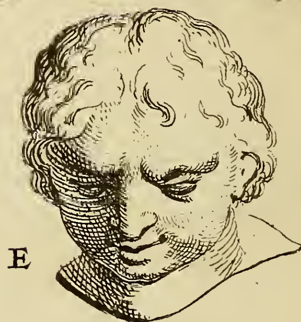
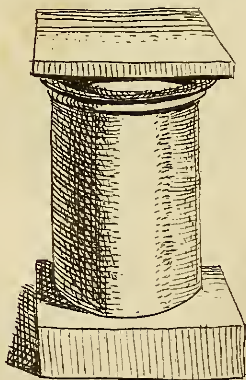
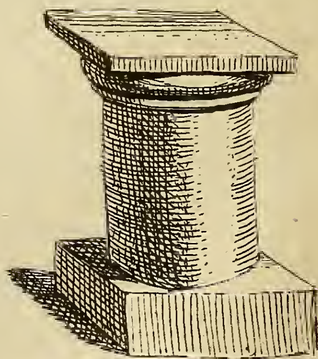

A

B

C

D

E

ACHTSTE LES.

DIt voorbeeld 't geenmen hier aangeweezen ziet, is zo gemakkelyk en voordeelig, voor een Teekenaar gehandeld, alsmen 't zou kunnen vertoonen. Om 't beleggen der vlakke Schaaduwen, wijſt dit ons aan, dat'er niet meer als twee over elkander geſlaagen artzeeringe moeten weezen; doch des noods zynde drie, en op de Rondigheid, of wykende party, maar een. De toetzen of diepzels, is de uiterſte kracht van 't kryt of roodaarde, dezelve word gereuzelt of geſchommelt, want meer als drie artzeeringe over elkanderen, is overtollig en vergeefze moeiten, zo wel in 't teekenen als Etzen, gelyk dit voorbeeld aanwijſt. Men volge het dan korrekt na, doch verhaaſte zich niet, neemt tyds genoeg; want weinig, wel, en geſtaadich, ſpoed meer dan veel, of Schielyk. Maar het is een gemeen gebrek, dat de voorzichtigheid en d'opmerkinge, zo traag by de jonkheid geoeffent werden, daar zy nochtans dezelve het meeſten noodig hebben. Waarom de Wysbegeerigen niet zonder reeden hebben gezegt, dat de voorzichtigheid, 't noodigſt voor de menſchelyke daaden is.

Om dit, en alles, dan wel naar te maaken, zo moetmen de ommetrek, met kóól of potloot geſteld hebbende, Suiver met roodaard overhaalen: Dat gedaan zynde, zo neemt wat kruimelen brood, en vryft daar de onſuiverheid van het houtſekóól of potloot, ſchoon mede uit. Gaat dan heen, en haal de kleine gedeeltens, die door het uitveegen verflaaut geworden waaren, als 't hair, Oogen, neus, mond, vingers en toonen &c, hier en daar met toetsjes wat meerder op, dezelve neffens de Omtrek, op den dach heel teer en zacht houdende, de Schaaduw zyde een weinigje ſterker: dus doende vertoont zich de ommetrek natuurlyk, en 't geeft een ongemeene grootsheid en welſtand, aan u beelden, of andere voorwerpen. Daar na zalmen de vlakke Schaaduwe, van booven, en allengskens tot beneeden toe, met een enkelde artzeeringe taamelyk kloek aanleggen, zo gelyk, en evenwyd van elkanderen, als 't moogelyk zyn zal, dat 's voor zo ver de geſchaaduwde voorwerpen betreft. Dan de flaauwe tint of rondigheid begonnen, ook met een enkelde artzeeringe, maar heel zacht, min of meer, naar dat uw voorwerp is; want de mezetinten moeten nooit verdubbeld zyn. Nu is de Teekening braat aangeleid, en reets half opge-

 maakt,

maakt, de voltoojinge geſchied in deezer voegen: de vlakke Schaaduwe zalmen, hier en daar, om het donkerder te krijgen, met een tweede artzeeringe verdubbelen, des noods zynde met een derde, gelyk ik noch gezegt hebbe. Beziet het dan een weinig uit de hand, en overweeg met uw verſtand wat'er noch aan ontbreekt, om het model gelyk te zyn, beginnende van booven af, met de laatſte Retokeeringe, dat's te zeggen de uiterſte toetzen en diepzels, en zo is u werk voltooit. Wat men nu vlakke Schaaduwe noemt, zullen wy met dit zelfde voorbeeld bewijzen. Om dat dees pilaar aan d'eene zyde eenpaarig verlicht is, zo noemtmen het vlak gedaagd. Desgelyks zegtmen van de andere zyde, wanneer een vlakke en breede Schaaduwe, met geen licht gebrooken is.

Wat het woord rondigheid zeggen wil, zalmen meede genoegzaam uit het zelfde voorbeeld begrijpen, want de Pylaar van voore, zoo wel rond is, als ter zyde; men noemt het ook de mezetint, gelykmen ziet aan de lichte zyde der Kolom, naar de Superficie of omtrek toe, dat 's te zeggen daar het licht verminderd en weg weikt; niet alleen een Kolom, maar alle ronde voorwerpen, doch den een min d'ander meer; als mede het boovenſte vlak van dat vierkant, die achterweikt; en dat is eigentlyk 't geen wy weikende tinten noemen. Door het woord mezetint, verſtaan wy de halve of tuſſchen tint; om dat die gemeenlyk, tuſſchen het vlakke licht, en de vlakke Schaaduwe, van elks half en half behoord; want altyd is tuſſchen licht en donker, een mezetint, die deze twee harde Partyen met elkanderen vereenigt, en in een doet ſmelten. Ja ſchoon dees Kolom vol Basre leeve was, gelyk die van Trajaan of Antonin, zo zoumen die eevenwel vlak in zyn dach en Schaaduw noemen, ten opzichte van het generaal; al hoewel ieder Beeld, zyn byzondere dach, en Schaaduw heeft. Het is daar mede als met een bos druiven, ieder druif, heeft zyn licht en Schaaduwe, en te zaamen gevoegt, doet de Tros in zyn volkoomen rondigheid voorkoomen.

Wat de manier van artzeeren met roodaard aangaat, het zelve zal de jeugt moogelyk wel wat moeielyker, als 't reuzelen vallen, maar daar teegens zullen zy wederom bevinden, dat het meerder tot een vaſte hand zal dienen; want in 't beleggen der zelve, is het meeſt geleegen, naar dat zy dik of dun, digt of weid, van elkanderen zyn, waar door het duiſtere of flaauwe tinten voortbrengt, daarom vereiſcht het meerder kenniſſe en oordeel, als 't reuzelen of ſchommelen, ja al waaren de

art-

artzeeringe eevenweidig en dik, zo kan men niet gissen, hoe veel twee, drie, of vierdubbeld over elkanderen geslaagen, doen kunnen, even gelykmen in 't Cyfferen een zom reekent, tweemaal twee maakt vier, en tweemaal vier is acht: het geen ik vast stel dat met reuzelen of schommelen niet geschieden kan, dat ook wel te begreipen is. Men zal bevinden, dat wy den leerling niet met beuzelingen ophouden, maar hun voordeel zoeken zo veel het moogelyk zy. Daarom laat het niemand zich verdrieten zo 't wat traag voortgaat, 't zal daar na, zo veel te lichter van de hand af glyen, alsmen zal bemerken, dat de handen zich tot vastigheid beginnen te zetten.

Dat ik dit voorbeeld hier op 3, a 4 derlei wijs ten toon stel, zal zommige moogelyk vreemd voorkoomen, doch het geschied niet alleen om de verandering, want het zelve zalmen al doende genoeg gewaar worden; maar 't is voornamentlyk, om een beeter begrip te krijgen, van 't beloop der artzeeringe, het welke ik met dat hoofd aanwijs, die voor, en achter over helt. Ziet eens het voorhoofd in D, hoe die eerste artzeeringe loopen, en hoe die vervolgens veranderen in E? d'een loopt boogsgewijs opwaarts, en d'andere neederwaarts: welke waarneeminge best begreepen zullen worden, aan een Kolom, diemen onder en booven den Horizont schaaduwt, en noch te meer van die geene, die de perspektief verstaan. Derhalven is 't nu genoeg voor eerst, wyl men weet in wat geleegentheeden, datmen de artzeeringe zal veranderen, en de hand daar toe gewennen: want daar in bestaat de fraaye handeling. Toch men moet ook wel bedagt zyn, om zich daar door niet te laaten misleiden, maar altyd denken om een vaste, en korrekte ommetrek te houden, zonder welke al u arbeid vrugteloos, en van geen'er waarde is.

NEEGENDE LES.

Tot dus verre gesprooken hebbende van hoofden, handen, en voeten, neffens de handeling van 't roodaarde; zo zullen wy nu met sachte schreeden tot heele Beelden overgaan. Ik stel den Leerling dan hier weederom een ander voorbeeld ten toon, om de vaste lichaamen en haar koppeling wel waar te neemen. Dees 2 Beelden zalmen heel luchtig doch korrekt, met houtlekóól by malkanderen schetzen, maar niet meer als de groote deelen, of het generaal daar van, beginnende

met het ſtaande beeld. Altyd van de regter zyde eerſt, dan bleiven de gedaane deelen geduurig in 't gezicht van 't oog, en al 't andere, volgt van zelfs zo veel te gemakkelyker toe: daar in teegendeel met de linker zy beginnende, uw hand altyd het gezicht van 't oog beneemt. Doch eer men de kóól op papier begint te brengen om te ſchetzen, zo is het noodich, en byzonder voordeelig, dat den Leerling, zyn voorwerpen daar hy naar teekenen zal, een wyl tyds, met een goede en ſtarke aandacht overziet, waarneemende hoe de Beelden en voornaamſte Leeden te zaamen koppelen, waar het hoogſte, en laagſte is &c. Ja zo lange, dat hy de ſtand der beelden, daar van in zyn geheugenis vaſt gedrukt heeft, door het welke men een groote verligtinge, en vaardigheid in zyn oeffeninge zal beſpeuren.

't Zou den jongelingen een groote ongewoonte zyn, datmen hen reeds te vooren lei, om de voorwerpen grooter of kleender na te maaken, want de tyd is hier noch niet gebooren om haar die zwaaren laſt op te leggen, derhalven zo beveele ik hun, het alleenig maar even groot te maaken.

Om dan het ſchetzen, op de alderbeſte en zeekerſte manier in 't werk te ſtellen, zo moet men voor eerſt, de çentraale of perpendikulaare linie op zyn papier, met houtſekóól trekken, en maaken by zich zelfs een overſlach hoe ver, in 't prinçipaal, de onderſteunende voet met het hoofd gelyk komt, zo als ik hier voor met de kan en kandelaar noch eens aangeweezen heb. Zet dan naar giſſinge een ſtip voor het hoofd, naavel, en voet: en gaat daar zo in het ſchetzen met de voornaamſte deelen, van booven naar beneeden toe, op voort. Dat gedaan zynde zo zalmen in 't Prinçipaal zien, op wat hoogte ten naaſten by, het naavolgende beeld begint, zeggende by zich zelfs als of men iemand onderwees, het booveníte van 't vroutjes hoofd, moet met de mans borſt gelyk koomen, daar dan een ſtip gezet; de kin, met zyn naavel, weederom een ſtip: en zo met de andere deelen op de zelfde wys giſſende, voortgaande: Waar door men al de voorwerpen op zyn regte plaats komt gewaar te worden. Doch om zulks te doen, dient de ſtilte en ruſt noodzaakelyk aan den Teekenaar, want dan kan hy zyn eige miſſtellingen of fauten, beeter met opmerkinge gewaar worden, om dezelve fluks en vaardig te verhelpen en te verbeeteren, zo word hy leerling zynde, allengs een meeſter by zich zelf; en op die manier verder voortgaande, zal 't hem geen meerder moeite zyn, 4 a 5 beelden t'ſeffens, by malkanderen te ſchetzen, ja hy zal geen onderſcheid vinden, al waarend'er twin-

tig

tig of meer, behalven dat'er meer tyd toe noodig is, want op die wys als hem dit te vooren komt, zal hy de reſt ook kunnen ſchikken, om dat den eenen uit den anderen vloeit. Als nu de Schets ten ruwſten ontworpen is, en dat al de groote deelen op zyn plaats aangeweezen ſtaan, zo zalmen het voorwerp en zyn ſchets, in vergelyking teegens elkanderen, met een aandachtig oordeel, een weinigje uit de hand beſchouwen, om te zien, of de ſchikkinge naar behooren geplaatſt is, en of de beelden haar werkinge genoeg doen; want als dat in de ſchets niet wel waargenoomen word, zo zalmen met de verplaatzing en verbeetering der deelen in de ſtellinge, zulk een groote en verdrietigen arbeid ontmoeten, dat de iever en luſt van de teekening vergaan zal zyn, eer men de zelve eens half geſteld vertoonen kan. Maar de ſchets wel ontworpen zynde, zo mach men zich te beeter van een goeden uitſlach verzeekert houden, te meer, wanneer de omtrek der ſtellinge, door het afneemen en bydoen, met opmerkinge en voorzichtigheid, in 't werk geſteld word.

In het opſtellen, moetmen voor al wel toe zien, dat de loſſigheid der Aktien, die in de ſchets alreede is, daar niet uit en raakt. Het welke heel gemakkelyk kan gebeuren, wanneer men geen agt geeft, door wat voor-deelen, de natuurlyke beweeging en werkinge der Beelden veroorzaaken.

TIENDE LES.

Als dees voorgemelde dingen verſtaande, zo is 't nu tyd, dat den jongeling hier een proef zyner bequaamheid moet laaten bleiken, met te toonen wat hy in de teekenkonſt gevordert is, en of hy vaſt en zeeker gelykmen gemeenlyk zegt, in zyn ſchoenen ſtaat. Men zet hem dan een flaau Bas releve, dat 's te zeggen, weinig verheeven, van 2 beelden voor, d'eene naakt, en d'andere gekleed; om te zien of hy de gezeide waarneeminge in het Schetzen, Stellen, en 't beloop der Artzeeringe, naar de veranderinge der voorwerpen, wel begreepen zal hebben. Maar voor al, zo moetmen het niet te digt, of te ver van 't licht af ſtellen; alleenig zo ver, dat het een bequaame ſtarke ſchaaduwe geeft, want hoe verder het van 't licht af is, hoe flaauwer en twyffelachtiger zich de Schaaduwen vertoonen zullen. 'Ten tweeden, zo gaat niet te digt, by het voorwerp zitten, maar verkieſt een bekwaame

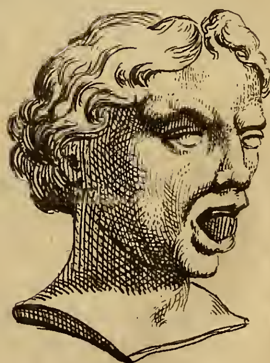
diſtantie; zo lang als men de weezens, en voornamentlyk, de Schaaduwen van oogen, neus, mond, en alle partyen die noodich waar te neemen zyn, volkoomen onderſcheiden kan, zo zitmen niet te ver. Ten darde, zo plaats het voorwerp zo hoog, dat het oog der beelden, met de uwe gelyk komt, zo als wy op zyn plaats in 't vervolg, noch breeder verhandelen zullen. Ten vierden, zo zyt voorzichtig, dat gy nooit meer als een beknopt venſter licht gebruikt, waar door men de vlakke Slachſchaaduwen beſt gewaar word, daar in teegendeel een groot, of ver van elkanderen verſpreident licht verkiezende, zo worden de ſchaaduwen verdubbeld, en krygen een twyffelagtige bepalinge. Hoemen zyn porte folio of panneel daarmen opteekent, leggen en vaſt houden zal; vind ik niet noodzaakelyk hier te verhaalen, alzo de Jongelingen het daagelyks genoeg, van andere, zien voor doen. Alhoewel het zelve, in 't voorbeeld van de twaalfde les, genoegzaam aangeweezen ſtaat. Men vertoon zyn teekening als dan aan de meeſter, om te doen zien, hoe ver men reeds hier in gevordert is: en of hy u bekwaam zal oordeelen, om naar het playſter-rond, met wit en ſwart; op gegrond papier te kunnen teekenen; want alsmen de handeling van 't artzeeren kundig is, zo valt deeze manier, zo veel te gemakkelyker in de hand.

ELFDE LES.

HEt ſchetzen en ſtellen, in de fesde en negende les, en 't beloop der artzeeringe in de achtſte, beweezen hebbende, zo zal het niet ondienſtig zyn, dat wy tot het wit en zwart Kryon, op gegrond of of blauw papier, overgaan. Om een goede en vaſte handelinge, op zulk papier te verkrygen, is 'er geen beeter middel, als zich geſtaadig naar gewaſſe Teekeningen of playſter te oeffenen, want de gewoonte zegt het ſpreekwoord, is een tweede natuur. Waarom wy de Leerlingen, hier verſcheide weezens in playſter troonien, voorzetten. In plaats datmen op het wit papier, zyn voorwerpen met de Schaaduwe plagt te doen ronden, en het licht uitſpaarden: moetmen hier nu in tegendeel, de Schaaduwe uytſpaaren, en de lichten met het Kryon doen ronden, niet datmen gantſch geen Schaaduwe meer zoude behoeven te maaken: dat is de meening niet, geenſints; maar hier en daar weinig, zoo het de nood vereiſcht. Alsmen voor eerſt een

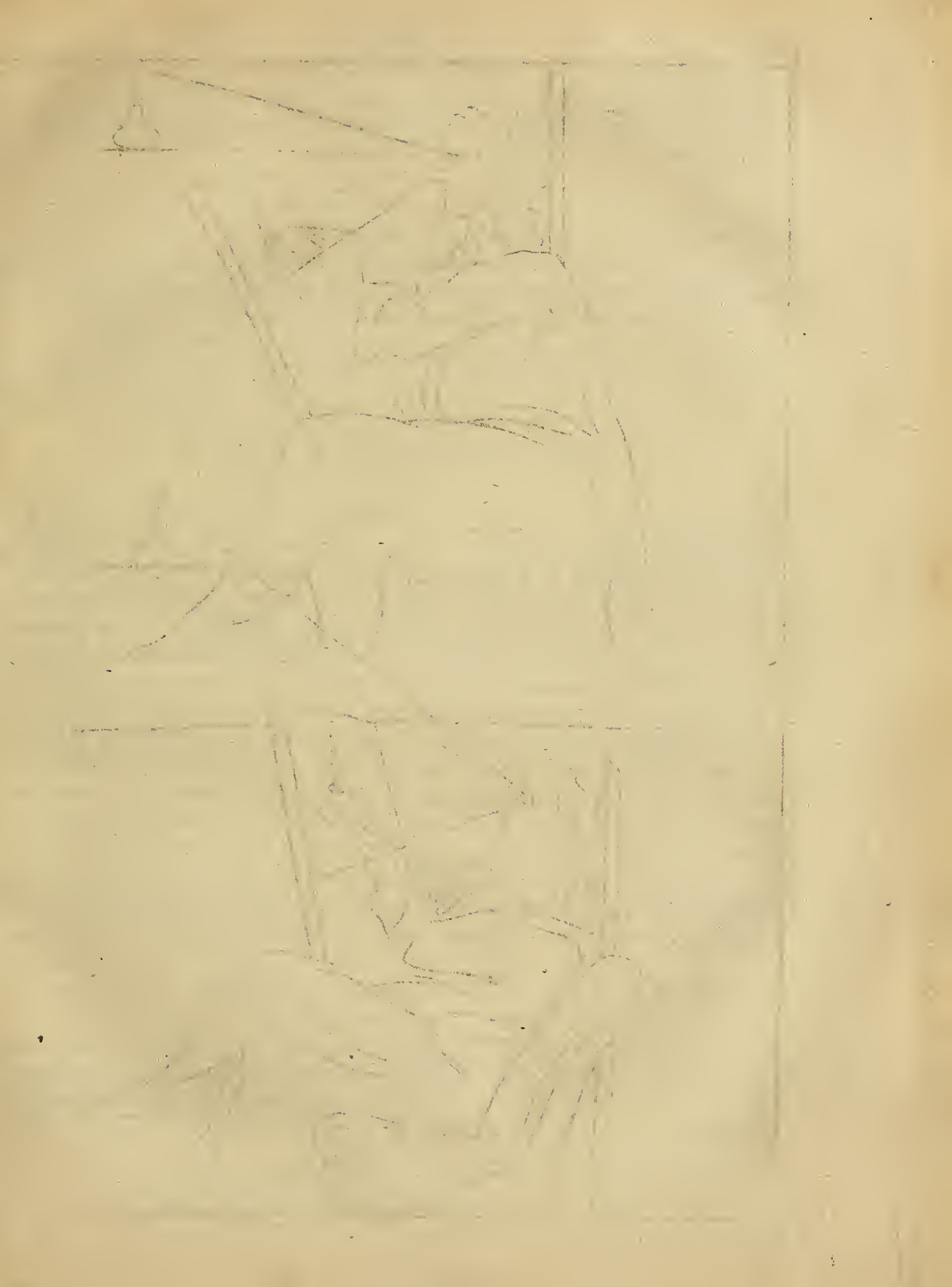

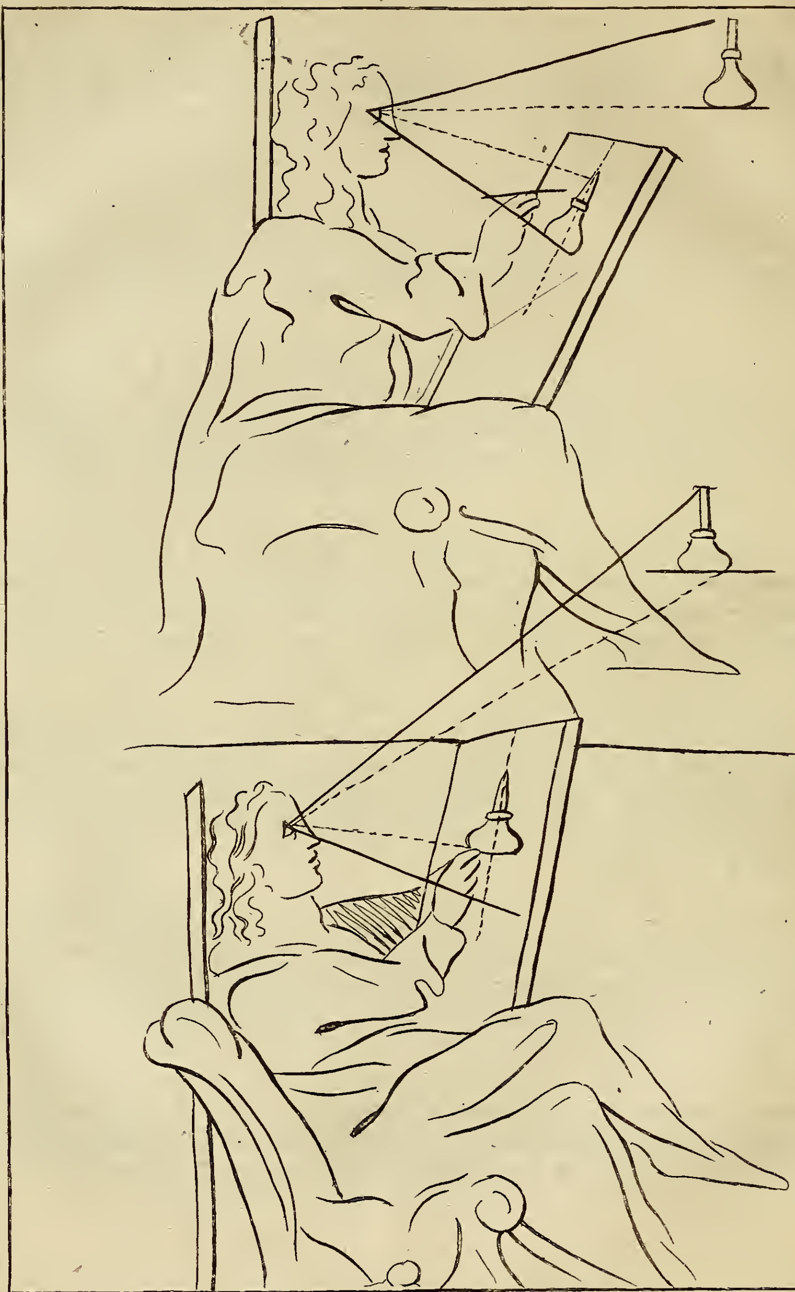
een vaſte ommetrek heeft, zo ſal met het wit Kryon, by de verheevenſte partyen begonnen worden, daar het alderligſten is; als op het voorhoofd, neus, en wangen, verminderende al ſachjes hoe langs hoe meer, doch niet met artzeeren, maar al ſchommelende, dan alleen daar het licht afneemt, en met de Schaaduwe vereenigt word, gelyk dit lachend-troonitje in de zwarte Konſt aanwyſt, het welke naar een teekening gemaakt is, die even alzo op donker papier gehoogt was: zo doende zult gy de Schaaduwe van zelfs zien voortkomen. Neemt dan uw zwart of rood-kryt, en artzeer de Schaaduwe daar het zulks vereiſcht; geef dan verders de uiterſte hoogzels of glans, en ook de diepzels. Deze manier van teekenen is, boven het vermaak dat zy heeft, ook veel vaardiger, gelyk de daagelykze ondervindinge getuigt: ergo het beſte voor een Schilder. Ja als ik myn gevoelen regt uit zal ſpreeken, zo kan ik niet zien, dat het artzeeren op wit papier, iets tot Schilderen doet, en dit al: want zo het Kryon van alderhande kouleuren was, zou het niet eeven eens ſtaan als geſchilderd? Daarom moeten de geene die regte liefde tot de Konſt hebben, en goede meeſters daar in hoopen te worden, zich niet ontzien, om de oeffeninge deezer handeling fikx te leeren. Doch men moet niet denken dat het zo gemakkelyk toevallen zal, als men de handelinge van 't roodaard te vooren niet geleerd heeft. Maar boven dat, zo laat u niet verleiden door een fraaye manier, want de vaardigſte en ſchoonſte handelinge des waerelds, is niet magtig genoeg, om een verſtandige en volkomen Teekenaar te maaken, de vaſte ſtellinge, en ſchoone omtrek, is het voornaamſte, die hem tot de volmaaktheid moeten brengen. Waarom ik de Jongelingen ten hoogſten aanbeveel, zich niet aan 't Schilderen te begeeven, voor al eer een verſtandig meeſter oordeeld, dat zy ver genoeg daar toe, in de Teekenkonſt ervaaren zyn. Niet dat ik gelyk zommige zeg, datmen zeſtien, twintig, ja vier en twintig jaaren teekenen moet, eermen tot het Penſeel overgaat? zulks acht ik voor een verwaande grootsheid, en oordeel hun zelve eer zo veel jaaren, boven de genen die zy reeds bezitten, nodig te hebben, om haar volle verſtand te krygen. Toch het is in de jeugt een gemeen gebrek die haar als aangebooren ſchynd, dat zo voort als zy wat gepreezen worden, ten eerſten aan het Schilderen willen, ſchoon zy naaulyks de roodaard pen in de hand weeten te houden; ja willen eer een man zyn dan een kind. Andere wederom die de iverigſte ſchynen, laaten het zomtyts

tyts

tyts in den beginnen ſteeken, en ſmooren in haar geboorten. Daar is noch een darde zoort, dewelke altyd uitſtel zoeken, ſpringende van den Os op den Ezel, neemende geduurig iets nieus om de veranderinge by der hand, of hebben geſtaadig het hoofd vol grillen, 't ſy dat zy vermaak ſcheppen in de Oeffeninge der Muziek, Komeedien te bezien, onnutte grollen van boeken te leezen &c. het welke alles tot hinderinge deezer loffelyke Konſt is ſtrekkende. Weg dan met alle buytenſpoorige tydkwiſtinge; alsmen meeſter is, en dat wy de zwaarigheeden te boven zyn, zo is 't noch vroeg genoeg om vermakelyke tydkortinge te zoeken. Het geld 't geen de Jongelingen ook zomtyds daar aan te koſt leggen, zouden zy veel beeter kunnen beſteeden, zo aan fraye prenten, Boeken, Playſter, Beelden, en een teeken-Akademie. Een die regte liefde tot de Konſt heeft, en daar in zoekt te volharden, blyft aan 't geene hy begonnen heeft, en maakt het agter een af. De Hemel helpt de ieverige, en de Gooden zo de Poëten zeggen, verkoopen alles voor zweet. Doch keeren wy weeder tot onze onderrigtinge.

Terwyl men reeds aan het Retokeeren zal gevorderd zyn, zoo is het noodig dat wy zien, hoe dees tronie geteekend is. Men moet de ſachte plooyen, met geen ſtreepen of trekken op de ligte partyen aanwyzen, hoewel 't veel geſchied: maar de grond van 't papier voor 't zelfde laaten, want anders toond het zich te hard. Begin dan eerſt met het hoogſte licht, te weeten het voorhoofd, dan de neus, en zo voort: doch om dit te verkrygen, maaktmen eerſt een groote party van licht, en geeft dan gelyk wy hier vooren noch gezegt hebben, de hoogſte glans daar boven op. By voorbeeld dat een Troonie in vier ſtreepen, Paralel van elkanderen, verdeeld was, een voor de oogen, de tweede voor de neus, de derde voor de mond, en de laatſte voor de kin; neem dan een papier, en bedekt daar mede de troonie tot aan de bovenſte ſtreep, zo ziet men niet meer als het voorhoofd? begin daar met u Kryon, en voert het uit, zo ver als 't verlicht is; dat gedaan zynde, zo ſchuif uw papier een ſtreep laager, en vervolg met de neus: dan de wangen en oogen, ja al wat in dat deel behoord. Met de neus, om dat het een deel zy, die met het voorhoofd gelyk is, doch de oogen en wangen niet: zo zien wy dat het eene licht uit het ander vloeid. Nu de mond en kaaken; dan voor 't laatſte, de kin. Dus doende zalmen zien dat op die wys, de gelykeniſſe beſt voorkoomen zal. Eeven gelyk men een juffer ziet ſtaan met de

de Waayer voor haar aangezicht, verlangende dat zy zich ontdekt, eerſt de oogen, vervolgens de neus en mond, eindelyk in 't geheel; verheugende ons dan dat het de zelfde is, dien wy te vooren gedagt hadden. Een zaak wel te beginnen, en ordentelyk uit te voeren, daar wint men veel tyd meede.

Men vaar nu voort met de beſte Playſter beelden die 'er te krygen zyn, naar te Teekenen, als d'Apollo, Griekſe Venus, Antinoüs, en-meer andere fraaye afgietzels. Wanneer nu den Leerling ziet, dat hy dus naar zyn zin vorderd: Zo wekt de Geeſt en iever in hem zodanig op, dat 'er iets groots van te verhoopen ſtaat. Dus doende komt men met vermaak en ſachte Schreeden hoe langer hoe naader, tot de volmaakte Teekenkonſt. Want het Playſter werk de hoogſte trap is, om tot het Leeven te geraaken.

TWAALFDE LES.

NU is 'er niets meer overig te weeten, als, in wat Poſtuur den Teekenaar zich zelfs zetten moet, wanneer de gezeide Beelden hoog of laag geplaatſt ſtaan, om die bequaamlyk te kunnen zien. Als men iets voor heeft om naar te Teekenen, 't zy wat het ook mach zyn; zo moet men de volgende Aanmerkinge altyd waar neemen, als by Voorbeeld met deze fles aangeweezen is. Wanneer de zelve paralel aan ons oog ſtaat, zo zalmen zich in zoodanigen vaſten Poſtuur ſtellen, 't ſy ſtaande of zittende, dat men het Voorwerp, en zyn Tafereel te gelyk, met het Oog kan, beſtraalen; wel te verſtaan, zonder het Hoofd op, of nederwaarts te beweegen; alzo door het op en neederkyken, niet alleen eenige tyd werd verzuimt, maar ook het oog daar door gediverteert en verbyſterd word. Wat aangaat de Diſtantie, dezelve zal men neemen, na proportie dat het Beeld groot is, ten alderminſten zo ver, dat men het Voorwerp, met een opſlag zyner oogen kan bevatten, zo dat, hoe grooter Beeld, hoe wyder afſtand men verkiezen zal: gelijk wy in 't vervolg naaukeuriger zullen toonen, als wy van het leeven ſpreeken.

Nu is het tyd, dat wy den Leerling het klein na groot, of groot na klein aanbeveelen, als zynde hier een noodzaakelijke zaak, om 't Oordeel wel te oeffenen; en de beſte middel om vaſt te leeren ſtellen: Hier door zullen zy de paſſer in 't oog krygen, en alle dingen verſtandig naar 't gezicht weeten af te meeten.

Wanneer nu de Leerlingen zo gevorderd zyn, van alles te kennen, dat tot dus verre, aangeweezen ſtaat, zo is het noodig dat zy haar kragt en bekwaamheden overweegen, en by zich zelven denken, waar hun Neiginge en aart toe ſtrekt, daar zy haar behoudenis door meenen te vinden: want nu zyn d'er geen Konſten noch Weetenſchappen in de waereld, of men kanze door 's Heemels hulp aanvaarden, en door iever meeſter worden, alsmen voorzichtig te werk gaat.

Het is dan tyd dat de Ouders of Voogden, bequaame Leermeeſters zoeken, om de Jeugt in hunne verkiezinge de behulpzaame hand te bieden, op dat zy met voordeel haar Oeffeninge mogten volvoeren: want aan een ervaren Leermeeſter, hangt de welvaart eener welmeenende Jongeling. 't Was te wenſchen dat dezen raad, van die geene welke met kinderen gezeegent zyn, mogt behartigt worden, wat zoude in deze Landen, zo wel als in Itaalien, Vrankryk en elders, met 'er tyd fraaye Kunſtenaars bloeyen, en doorluchtige Meeſters voor den dag brengen, dewelke meenigen bekwaame Geeſt opwekken zouden, die nu door nalaatigheid en ſloffigheid der Ouders of Voogden, onnuttig en te niet verſleeten worden. Want een goeden Akker wel beploegt, gemeſt, en bezaaid, brengt veel en goede vruchten voort.

De Teekenkonſt tot dus verre verhandelt hebbende, oordeel ik noodzaaklyk gelyk ik noch gezegt hebbe, aan alle Konſtlievende menſchen noodig te zyn, om alles naar hun Neiginge te kunnen onderneemen, en met goed verſtand, en vatzaam begrip, van alle zaaken te kunnen redeneeren, en oordeelen.

Maar de geenen die tot Schilderen genegen zyn, dienen nootzaakelyk meerder van het zelve te weeten. Waarom ik voorgenoomen heb, een tweede deel hier agter te voegen, beſtaande in tien Propozitien, ieder met een Zaamenſpraak, zo als wy die vervolgens gewoon zyn in onze weekelyke by eenkomſten te leezen; om de Teekenkonſt alzoo in 't geheel by malkanderen te hebben, en ons tweede Boek, met een aanvang der Schilderkonſt te neemen.

Op

P. Tiedeman delin. M. Pool Sculp.

Op de natuurlyke neiginge der menſchen.

GEen edele imborſt laat zich voor altyd bepaalen;
Wat dwang de geeſt beklemt, zy breekt in 't einde door:
Geen nyd noch laſter ſtelt haar dappre moed te loor;
Geen weeldens konnen haar van 't rechte ſpoor doen dwaalen.

De ſchranderheid ontdekt heel licht die held're ſtraalen,
En merkt waar 't brein op doelt; dit bleek, met volle gloor,
In held Achilles, toen hy Helm en Zwaard verkoor,
En, ſchoon als Maagd getooit, ſlechts dacht aan Zeegepraalen.

Athenen kende dus haar Jongelingens aart,
Dies gaf het mannen, door hun brein alom vermaart,
De Geeſt hoe ruim en groots kan leiding niet ontbeeren.

O Gy, Geeſtryke jeugd, die 't Pad der Konſt betreed,
Ontmoet u arbeid, denkt men koopt de roem voor zweet,
En dat Standvaſtigheid in 't eind doet Triomfeeren.

T. ARENTZ.

VOORREDEN.

Konſtlievende Genooten,

DErwyl de Ed: Groot Agtbaare Heeren Burgermeeſteren, ons een aanziendelyke plaats, voor een Konſt-zaal vergunt hebben, tot opqueekinge der Edele Schilderkonſt: zo is t'waarlyk onze ſchuldige pligt, dat wy ook metter daad doen blyken, dat het ons ernſtig ter harten gaat, en dat wy 't opregtelyk meenen. Laaten wy dan alle kragten aanſpannen, met iever en luſt zich vleitig oeffenende, op dat deze doorlugtige Konſt, als een heldere zon, met meerder glans en luiſter, als wel voorheen, mogt komen uyt te ſchitteren, tot welvaaren van ons, en glorie der Beroemde Koopſtad Amſterdam. Dat de oudſte en Eervarenſte onder ons dan, met een teedere zucht tot zyn evenaaſten ingenoomen, haar de behulpſaame hand bieden, voornaamentlyk om de jongſte, die noch ſwak zyn, en hulp van nooden hebben, te onderrigten, op dat in haar, de luſt en moed, mogt aangroejen, om zo doende tot volmaaktheid te geraaken, want dat is het voornaamſte, daar wy de Agtbaare Magiſtraat, en ook ons zelven, mede kunnen voldoen. Laaten wy dan voorzichtig met vreed' lieventheid te werk gaan, en volgen de Al-Oude ſpreuk van onze Republyk, Concordia res parvæ Creſcunt. *'t Geen te kennen geeft, dat alle kleene beginſſelen, door Eendragt opklimmen, tot de hoogſte top van volmaaktheid. Verheugen wy ons waarde Konſtgenooten, dat wy in zo een gelukkigen ſtaat geſteld zyn. Den Heemel gaat voor ons open, en de Gunſtige Dageraat, op haar Purpere waagen gezeeten, wekt alle ieverigen op, en ſtort een aangenaame dou over alle heen, die ons doet verquikken en verheugen, want haar aan brengen, is gemeenlyk een bekendmaakinge van Phœbus komſt, die alles met zyn heldere ſtraalen beſchijnt, en de dingen doet groeyen en bloeyen, waar door ze haar ſchoonheid, Reuk, en ſmaak verkrygen.*

Wie is'er dan onder de Konſt Oeffenaars, die niet met een opregt ge-

gemoed, (en zonder vooroordeel ingenoomen,) zal moeten toeſtaan, dat onzen Voorſtander, van den Heemel verkooren en beſchikt is, tot dit heylzaame werk? Daar is geen gebeugenis van iemand, zo lang als Amſterdam geſtaan heeft, die ooit zo een Edelmoedige daad heeft onderwonden, en tot zyn volkoomentheid gebragt, dan dezen alleen; want hy door een ingebooren drift tot de Konſt, niet konnende verdraagen, dat dezelve zo ongelukkig verviel, is met medelyden, over haar Rampzaaligen ſtaat bewoogen, en heeft (in weer wil van de bitze nyd, baatzucht, en verwaantheid) haar uit het donkere hol der onweetentheid verloſt, en in beeter ſtaat als vooren herſteld: alleen maar, uit een opregte liefde tot dezelve, 't welke genoegzaam gebleeken is, aan de overgroote moeyten en iever, die hy daar toe heeft aangewent, tot Glorie, en Lof van zyn Eeuwige Naam; zo dat hy met regt, een tweede Meçænas, en Auguſt genoemt mag worden.

Inleiding van de eerſte Propoſitie.

OM tot de Zaak te koomen, zo zullen wy tot Voorwerp onzer Verhandelinge, met de Volmaakte Teekenkonſt een Aanvang neemen: Nademaal dezelve, het fondament zy, waar op de Edele Schilderkonſt is gegrondveſt; zonder de welke niemand onmoogelyk tot Volkoomentheid kan geraken, al vroeten hy zyn leeven lang. Onderzoeken wy dan vooreerſt, wat de Teekenkonſt is, en vervolgens haar vermoogen, en uitwerkinge.

De Teekenkonſt, is een kenbaar vertoog der dingen, van Liniamenten, door een welgeoeffende hand getrokken, op papier, doek, of panneel: Want daar is niets op de gantſche Aardbodem geſchaapen, wat het ook mag zyn, 't geen eenig weeſen heeft, beweegelyk of onbeweeglyk, of het is daar in begreepen: 't zy het in lengte, breedte, dikte, rond, ovaal, ſcheef, of krom beſtaat; ook boomen, ſteenen, vrugten, kruiden, bloemen, beeſten, en Menſchen. Ja alles dat kenbaar is, zon, maan, en ſterren niet uitgezonderd. In 't kort, 't is een Konſt, dewelke afbeelden kan, alles wat men onder 't wyde uit-ſpanzel des Heemels bedekt ziet.

Het is aanmerkerſwaard, dat in deze Landen, de Teekenkonſt tegenwoordig zo weinig betragt word, ja zo gering en onnoodig geoordeeld, als of het maar tydquiſtinge was, en niet te pyne waard, om eenige moeiten, of ſtudie aan te hangen. Daar ik in teegendeel wel anders heb moeten blokken, om wat te leeren; niet alleen in myn Jonkheid? maar tot het laatſte der daagen dat my dit ongeval overgekoomen is, heb ik de weekelyke Kollegien waargenoomen, en Akadeemie Beelden naar 't Leeven geteekent, behalven noch andere gewoontens dien ik had, van naar de Antyken, Basreleeves, en gekleede Leeman te teekenen, gelyk dezelve Modellen of teekeningen, onder de Liefhebbers beruſtende, kunnen uitwijzen. En noch heb ik niet genoeg naar myn zin geweeten, om de naam van Hiſtorie-ſchilder te draagen. Maar wat hoef ik een Voorbeeld van myn zelver op te haalen, bleikt het niet genoeg aan de werken der oude Beroemde meeſters, dat zy al haar vleit en zorg aangewend hebben, om in de Teekenkonſt uit

te

te munten, als Raphaël, Michel Angelo, Karats, en meer anderen; niet alleen in 't Menſchbeeld, maar alles; zo wel Landſchap, Architektuur, Konterfytzels, Bloemen, Beesjes, en wat'er meêr vereyſcht, om Univerzeel of algemeen te zyn? Doch wat hebben anderen daar na, dewelke mede voor braave baazen te boek ſtonden, haar in dat deel niet al miſgreepen, waar over zy veel ſchimp en ſpot hebben moeten verdraagen, zo als den Hoog-geleerden Junius genoegzaam aantoont. De Ervarentheid heeft ons doen zien, dat de Romynen, en die van Boulogne, welke haar te Roomen geoeffent hebben, in 't generaal altyd de beſte Teekenaars van gantſch Itaalien geweeſt zyn. De reeden daar van is. dat die meêr tyd in het teekenen beſteeden, eer zy tot het penſeel en verwe overgingen, dan d'anderen.

Voorwaar men hoeft zich dan niet te verwonderen, dat die Groote Meeſters, haar zo veel aan de Teekening hebben laaten geleege leggen, en geen tyd of moeiten ontzien, om die volkoomentlyk te leeren, en daar door tot de hoogſte top der volmaaktheid te geraaken, zynde verzeekert, dat zo zy een Eeuwige naam wilde verdienen, door dat middel, de zelve zoude kunnen bekoomen. Gelyk het ook genoegzaam blykt aan haare wonderwerken, in alle ſteeden van Europa, by Prinſſen, Vorſten, en andere Konſtlievende. Ik ſpreek nu niet van Schilderyen, maar alleen van Printen en Teekeningen, booven alle anderen geagt en in waarde gehouden; ja zodaanig, dat de gemeene man daar naauwelyks aankoomen kan, om de ongemeene fraaje, en korrekte Teekening die daar in te zien is: Hier zoude moogelyk iemand teegen werpen, dat de groote agting, die men voor zodaanige Printen en Teekeningen heeft, juiſt niet om de ſchoonheid of deugd is, maar eerder om de oudheid, voornaamentlyk, om dat zy zo quaalyk te bekoomen zyn, want het geen overvloedig en gemakkelyk te krygen is, werd doorgaans weinig geagt: welke Redeneeringe, by ſommige niet onwaarſchynlyk voorkoomen zou, maar myns oordeels, by de verſtandige geen indruk vinden: want de beroemde digter Horatius, in zyn ſtigtinge Moraal, voerd de Deugd ten Hemel, niet om haar oudheid? maar om datze volmaakt ſchoon is, beſtaande in zuivere waarheid van zaaken; en wat is'er toch dat met meêr moeiten en arbeid verkreegen word, dan de Deugd? by gevolg een onſterffelyke naam. Het is ook onweederſpreekelyk, dat alles 't geen volmaakt Schoon en Deugdzaam is, aldermeeſt gewenſcht en 't zorgvuldigſte bewaard word.

Ou-

Oude Teekenaar, en Jonge Schilder.

Teekenaar. Roept zo hoog niet jongman, bezint u wat.

Schilder. Wel waarom, is het niet eens tyd, daar 't my beuren mag, terwyl ik nog jong ben, en alreeds zo ver gevorderd?

T: Wilt gy gaan Reyzen en ſchoenen verſlyten? het was beeter dat gy noch een half douzyn broeken verſleet met zitten, dan leerde gy noch wat. Gy zyt te laatdunkende en pocht te veel.

S: Is dat pocchen, dat myn meeſter zegt, dat niet een van alle zyn diſcipels zo ver gekoomen is als ik, en noch de jongſte zynde? want die zyn konſt verſtaat, en wat gereyſt heeft, is'er immers boven op.

T: Dat kan wel weezen. Maar zeg eens wat is Konſt, en waar in beſtaat uw oeffening?

S: Alles dat my voor komt te Schilderen, wat vraagen is dat?

T: Uyt de Geeſt ook?

S: Wat uit de geeſt, wisje wasje, neen het Leeven, de Naarbootſinge der algemeene Natuur is myn Studie.

T: Hebt gy wel naar Playſter leeren Teekenen?

S: Drie jaar heb ik geteekend, maar 'k weet van geen playſter, heb ook by myn patroon niets daar van gezien, maar na fraaje printen van Blommert, Berchem, Breugel, Rubbens, en andere braave Konſtenaars.

T: Naar Raphael, Karats, en Pouſyn ook?

S: 'k Geloof van ja, ik heb'er zoo naauw niet opgelet. Maar wel na Teekeningen van myn Meeſter.

T: Hebt gy meede op 't Kollegie naar het Naakt Model geteekent?

S: Neen.

T: Wat meent gy dan met het Leeven te Schilderen?

S: Na leevendige menſchen, Man, Vrou, Kind, Schaapen, Oſſen, Koeyen, Stoelen, Kaſſen; ja alles dat te pas komt.

T: Hebt gy 't Menſch beeld, met alle zyn Proportien ook geteekent?

S: Ja toch, het eerſte jaar al.

T: Zo kent gy die vaſt van buiten, en die van de Vrou ook denk ik? zonder twyffel weet gy dan mede wel, waar in die beide Proprotien verſchillen?

'k *S:*

S: 'k Geloof ja, als ik'er moeiten om doen wou, maar wat hoeft dat? die dingen wijzen zich zelfs, want als ik het leeven voor myn heb, dat volg ik zonder roemen, zo korrekt na als een draad.

T: Ja? Maar kund gy dan de gebreeken wel zien die in 't leeven zyn, en dezelve ook verhelpen? want als men de proportie niet ter deegen weet, en waar een volmaakt beeld in bestaat, zo kan men ook niet zien of het wel is.

S: Het leeven kan niet missen; meent gy dat ik niet zien kan of iemand een Scheeve mond, Blind oog, of horlevoet heeft?

T: De proportie bestaat daar niet in, het bestaat in de Leedematen, haar lengte, dikte, en breedte.

S: Dat weet ik wel; maar als ik de natuur volg zegt myn meester, dan heb ik voldaan. Gelyk d'eene mensch heeft een dik hoofd, d'ander een kleine, d'een heeft groote, en d'ander kleine handen, d'een korte, en d'ander lange beenen: d'eene vrou is mooy, en d'ander leelyk, en zo voort.

T: Hebt gy ook wel kleeren naar de leeman geschilderd?

S. Ja dat heb ik eens gedaan, maar het is zulk een gefutzel: en wat de kleeding aangaat, dat luistert toch zo naau niet. Maar de Kouleuren suiver te temperen, en aan te leggen, dat is wat moejelyk voorme, en ook om een ding glat te verdreiven: want het is ellendig datmen zo qualyk zagte vis-penceelen kreigen kan.

T: Neen dat schort u niet, gy verdreift u dingen al heel zagjes.

S: Ja weet gy dat, het is de ziel van de konst een gladde en malsse penseel; Ik meen dat het myn ook veel moeiten gekost heeft, want ik ontzie geen tyd, tog dat is 't daar 't meest om te doen is; En nu ben ik den Heemel zy gelooft zo ver, dat het teegenwoordig maar speelwerk voorme is. Maar daar nu myn meeste zwaarigheid op aan komt, dat is om schoone Olie en bestendige verwen te kreigen, zo dat ik genoodzaakt zal zyn, om wat tyd aan 't distileeren te gaan besteeden.

T: Hoe aan 't distileeren, ik meende dat gy ryzen woud?

S: Ik blyf hier op zyn minsten nogh wel een maand of twee.

T: Wat ik nog verder vraagen moet, de perspektief die hebt gy al vast doeje niet, en van wie geleerd?

S: Daar weet ik niet af.

T: Wel hoe maakt gy 't dan om iets in perspektief te brengen?

S: Dat valt van zelfs toe: Men moest ook wel onnoozel weezen,

alsmen niet wist, dat de dingen die ver zyn, verkleenen; en dat een vierkante Taafel op sy, zo breed niet is, als voor.

T: Maar hoe veel dat alles verkleend, zonder Oogpunt, Planum, of Distantie; daar spreek ik van.

S: Wel dat ik met myn oogen zie dat moet ik immers gelooven.

T: Hoe lang hebt gy wel aan de Konst geweest, 12 jaar?

S: Neen, niet meer als 6; ik ben by myn meester geraakt, zo als ik uyt het school quam, en was doe in myn 12 jaar, als wanneer ik ook d'eerste maal het Krion in de hand nam.

T: Maar uw Vader heeft my gezegt, dat gy reeds gedachten maakt om te trouwen: dat komt immers met u zeggen, te weeten het Ryzen, niet over een. Of woud gy 't alle by doen?

S: Neen. Vader wil 't niet toestaan, hy zeid dat het noch te vroeg is.

T: Die man spreekt wel, hy behartigt u voordeel: daarom zo volg vry zyn wyzen raad, en denk op het spreekwoord, vroeg getroud, lang beroud. Maar gy slagt veel andere jonge borsten, die zo voort als zy de Pençeelen, en Verwen beginnen te handelen, haar aanstonds inbeelden genoeg in staat te zyn, om de kost te kunnen winnen. Uit welke onkundige Laatdunkentheid, dan ten eersten een verdriet spruit, om langer onder de gehoorzaamheid eens Meester te staan, ja denken dat het hun eer te na zou zyn. Waar door zy alle verdere noodzaakelykheeden verzuimen te weeten, die zy alreede meenen te bezitten. Zo dat'er geen zo algemeen gebrek onder de jonge Konstoeffenaars is, als dat zy verder reiken willen, als haar armen lang zyn: Zy houden geen gereegeltheid of order, in hun doen, maar trachten altyd tot verdere zaaken over te gaan, zonder de voorgaande regt begreepen, en in 't werk gesteld te hebben: Het welke ik voor een groote tydquistinge reeken, of ten minsten, een zeer lange veragtering in de Konst. Zo dat de ieverige naarstigheid, of de groote Lydzaamheid, om wel te voleynden, moet geleerd worden, eer men zyn eigen Zinnelykheid volgen mach. En wat het Ryzen aangaat, die kosten zoud gy veel nutter in uw Oeffening kunnen besteeden, zo aan fraaye Boeken. Schoone Printen van de voornaamste Meesters. Playster beelden. Een Leeman; en diergelyke noodzaakelykheeden meer: en brengen daar noch eenige tyd in 't leeren mede door. Dan zoud gy eerst bequaam worden, om met voordeel te kunnen ryzen, te weeten, met goede kennis en zuiver oordeel. Want wat zoude het u ander

ders baaten als gy te Roomen kwam, en niet wist wat fraay of flecht was?

S: Wel daar zou men 't leeren. Hoe doenze allegaar die d'er gaan, is 't niet om meerder geacht, en vermaard te worden?

T: Dat ik hier leeren kan, hoef ik te Roomen niet te gaan zoeken. Derhalven is 't geoorloft myn gevoelen recht uit te spreeken, zo zeg ik, dat naar ik aan uw reedenen hooren kan, gy u inbeeld alreeds veel te weeten, om dat u Meester, mogelyk tot u aanmoediging, u eens te met gepreezen zal hebben. Maar gy kend noch niet met al: En durft reeds om het ryzen of trouwen denken? Met regt zegtmen dat de Laatdunkentheid, het snoodste beest des waerelds is, en de grootste hinderpaal, daar de Konstoeffenaars mede besmet worden. Want zy verblind de menschen zodaanig, dat in plaats van meerder te leeren, zy alle verdere Oeffeninge en studie lastig doet zyn. Het welke in deze Konst heel anders gaan moet zo men beroemd wil worden. Want een regt yveraar zal zich nooit in 't leeren vernoegt houden, maar trachten alle daagen meêr en meerder te weeten, ja altyd boven anderen zoeken uit te munten. Maar gy die hier eeven uyt het school komende, naaulyks drie jaaren hebt leeren teekenen, roemd alreede de Natuur in haar volmaaktheden te kunnen uitbeelden? Daar gy nooit naar Basreleeve, of playsterbeelden hebt geteekent, maar alleenlyk naar gemeene, en moderne printen en teekeningen. Gy hebt nooit op 't Teeken-Akademie geweest. De Proportie is u onbekend. De Perspektief verstaat gy niet. De gekleede Leeman is u te gering. Het Ordineeren is maar wisje wasje. En gy hebt alreeds drie jaaren aan 't Schilderen geweest? Gaat en besteed u myn vriend voor de winkels te werken, nademaal gy zegt een fraaye en gladde penseel in 't Schilderen te hebben, daar zoekt men zulke: dan kund gy alle daagen geld winnen, en u vaardige Geest wakker oeffenen. Maar wilt gy 't alderbeste doen en myn raad volgen, zo begeef u noch eenige tyd onder een braaf meester, daar gy de teekenkonst wat beeter leeren kund: Want zo lang als een Schilder dezelve in al haar deelen niet volkoomen verstaat; zo mach hy wel op een boere dorp of elders gaan woonen. om mirakelen te doen, en aldaar eenige vermaartheid zoeken te verkreigen. Plutarchus zegt, dat hy de moed van Kato meerder prijst, dan die van Ajax; 'k heb ook liever datmen de konst in zyn doen of werken toond, dan in 't veel zeggen of zwetzen. De Konst, ja myn Teekeningen en Printen zyn myn veel meerder waard, als een schoone Dochter of de

Italiaanze rys. En boven dat, zo heb ik by myn ouders vrye oeffening, koft en kleeren, 't gene men nergens anders vinden zal. Zo dat ik by myn eerste zeggen blyf, te weeten! liever 3 a 4 broeken met zitten te willen verslyten, als één paar schoenen met reizen.

S: Om dat gy daar nou juist geen zin in hebt niet waar? ik heb'er u voor dezen wel anders hooren van praaten, als dat gy zo verlangende waard, om al die fraaje dingen eens te zien die te Romen zyn.

T: Nu nog, maar ik seg dat het my veels te vroeg is, 'k laat ftaan voor u. Eerst moet ik myn zinnen nog wat scherpen, en myn ooge zuiver hebben. Dan een Italiaanze Rys aangevangen, om in de Konstwerken der oude en doorlugtige meesters, (zo Beeldhouwers als Schilders,) te zien wat ik kan, en wat my noch ontbreekt. Maar zo gy wild, gaan wy t'zaamen over 2 a 3 jaar, ondertusschen zullen wy ons best doen, om noch wat te leeren, gy in 't teekenen, en ik in 't Schilderen: want het is loffelyker een goed Teekenaar te zyn, als een flegt Schilder. Daar worden ook weinig Schilders gevonden die wel Teekenen, maar meer die een goede Koloriet hebben. De Teekening is gelyk een vorm, zo die goed is, zo zyn mede al de gietselen die der uitkoomen goed, dog isse gebrekkelyk, zo deugt'er niets van alles watter uitkomt.

O Bedroefde tyd, O Amsterdam, waar is uw eertyds oude luister? Hoe zyt gy zo vervallen? Is'er geen lust of eerprikkeling meer in uwe onderdaanen? De Edele Schilderkonst die voor dezen in zulk een aanzien en agting gehouden wierd, werd nu niet meer in waardigheid noch om haar Deugden, betracht of gelieft, maar alleen uit nood en in schyn. Wat plachtmen de vertrekken, van uwe schoone Bouwgevaartens, O Roem van Europa, met heerlyke konststukken te zien pronken, tot vermaak, verwondering, en leerzaame voorbeelden der aanschouweren. 't Is de onkunde en moode, die u Vorstin misleid, en van zo veel schoone en deftige Cieraaden beroofd hebben. Ja zelfs het Goud-leer, dat van de Schilderkonst afhankelijk is, moet mede haar plaats ruimen, en werd op zolder, by oude prullen gezet. De moode beheerscht, en zit over alles heen. O nooit volpreezen Boukunde, gy verliest u Rechterhand, door het missen van u waardste zuster Piktura, gy zyt zaamen geteeld uit Pallas harssenen, gekoestert en opgevoed in de schoot van Theorie en Praktika, en hebt malkanderen

al-

altyd van jongs op, zo getrouw en teederlyk bemind. Ay kom, help u zuster klaagen, en beschouw, hoe teegenwoordig de glans van uw sierlyk gemaakte binnekaameren, verdoofd werden, door het bekleeden en behangen, van dagelykse nieuwe stoffen. Men ziet geen verbeeldinge van marmore Basreleeve meer in uwe voorhuizen, de muuren werden alleenlyk wit gestreeken, glad beplaystert, en daar en booven noch blinkende gepolyst. Aanminnelyke Schilderkonst, gy zyt altyd de eerste, en machtigste onder al de vrye Konsten geweest, maar nu teegenwoordich, zyn 't uw geringste kleederen en toestel, diemen bezind, want u schoon en welgemaakt lichaam, daar u den Heemel in alle volmaaktheeden heeft geschaapen, gaatmen onagtzaam voorby, uw deftig weezen, heerlyke gestalte, zachtzwellende boezem, poezelachtige armen, Beenen, Handen en Voeten, zyn nu onbekend. Men placht o Edele ziel, uw volmaakte leeden met brandende fakkels te zoeken, maar nu vindmen naauwelyks iemand, die daar een waslichje aanbesteeden wil.

Inleidinge van de Tweede Propoſitie.

Wy hebben in onze voorgaande, met de volmaakte Teekenkonſt aangevangen, en in t'algemeen aangeroert, de noodzaakelykheid derzelve: neffens haar ſchoonheid en vermoogen; laaten wy nu verder aanmerken, waar deze drie voornoemde deugden in beſtaan. Voor eerſt waarom noodzaakelyk, ten tweede waar de ſchoonheid in geleegen is, ten darde haar vermoogen, of voor wie Roemwaardig. De Teekenkonſt zullen wy in tweën verdeelen, als jong en oud, ieder in 't zyne volmaakt. De eerſte zynde de jongſte, zal ik Modern, en de tweede als de oudſte, Antik noemen, welke laatſte wy tot voorwerp onzer verhandelinge verkoozen hebben, als zynde de volmaakſte.

Maar laaten wy eerſt eens zien, wat het woord Antik zeggen wil. Men noemt Antik al de werken der Schilderkonſt, Beeldhouwery, en Architectuur, die in Egipten, Grieken, en Italien, zyn gemaakt, ten tyde van Alexander de Groot, toen alle fraaje konſten in haar volle fleur waaren. Tot'er tyd toe, dat de Gotthen in Italien vielen, die door hunne Razerny en onweetentheid, alles verwoeſt, en t'ondergebracht hebben. Maar de konſten zyn, gelykmen van de Phenix zegt, die uit derzelver as herbooren word. Doch de Beeldhouwery dier tyd, is wel 't voornaamſte, datmen daar mede te kennen geeven wil, zo wel Statuaas, Baſreleeves, Medailles, als gehouden en geſneede ſteenen. Maar al die werken zyn juiſt niet eeven goed? Niettemin zo is'er in de gemeene zelf, een zeekere deugd, die de kenders van de moderne in die tyd, gemakkelyk kunnen onderſcheiden. Ik ſpreek niet van het teegenwoordige Modern? maar van het aldervolmaaktſte Antik, datmen niet als met verwondering kan aanſchouwen. De Oude meeſters hebben het zelve, ver booven 't natuurlyke leeven geſteld, en roemde de ſchoonheid des menſchen maar alleenig zo veel, als het met de fraaiſte Statuaas over een quam Ik zou hier veel voorbeelden der oude als het noodig was, kunnen bybrengen, om te bewijzen, het geen ik voorſtel; maar om dees reeden niet lang uit te breiden, zal ik alleenlyk voortgaan. Het is zeeker, dat'er weinig menſchen de bekwaamheid hebben, om al de uitneemende begaaftheden die in 't Antik zyn, te kunnen ontdekken: want om dezelve wel te begreipen,

zo

zo diend eerst voor al het oogmerk der konstenaar geweeten te worden. Ten anderen, zo moet men de Volmaakte Teekenkonst, Proportie, Anathomie, Aktie, Kleedinge, de Graacelykheid van 't alderschoonste Naakt, en meer andere Deugden verstaan, eermen dezelve werken, met een keurig oog kan beschouwen. Wat de Proportie aangaat, die hebben zy zo wonderlyk wel na de waardigheeden der Beelden weeten te verkiezen, dat'er geen Konstenaar in de waereld iets op te zeggen kan hebben, ja zodanig, dat de Goden, met noch een byzondere omtrek geteekent zyn, zo welstandig en heerlyk, dat alle kenders aanstonds kunnen zien, dat'er meerder Groots en Gracelykheid in speeld, als die der andere beelden. Een Schilder kan dan niet beeter doen, om dezelve weetenschap te doorgronden, als het welgemaaktste Model dien hy krygen kan, met een zelve Aktie gesteld, op zyn alderkorrekste, en suiverste naar te teekenen. Onderzoekende dan naar dezelve, waarin het Antik, schoonder is, als het natuurlyke leeven. Wy moeten het Antik aanmerken, als een Boek diemen in een andere taal overzet, in de welke voor al de regte zin, des Schrijvers moet zoeken gehouden te worden, en een vloeijende styl in te brengen, zonder hem slaafachtig aan de woorden te binden.

De moderne Teekenkonst is, diemen van jongs op leerd, door een natuurlyk begrip, en oeffening der handen, dewelke zo noodzaakelyk is, datmen onmoogelyk tot de tweede kan koomen, dan alvoorens haar, korrekt en vast te kennen, als zynde de grondslag van t'geheel.

Want gelyk niemand goed muzyk kan zingen of speelen, ten sy hy de nooten, en maat vast kan; desgelyks, die alles dat hy voor hem heeft en ziet, wel stiptelyk weet naar te volgen, is voor zo ver een goed modern teekenaar, dewyl niet meer vereyscht word, als een eenvoudige imitatie, of naarbootzing, zonder het minste af, of toe te doen; Zy vraagt, nog wijst niet, wat goed en kwaad is in de voorwerpen? maar laat haar vergenoegen, als zy zo ver zyn; wyzende hen lieden dan verders, een trap hooger, naar haar Zuster Antik, die ouwer en wyzer is: Dat 's voor zo veel de moderne, en Algemeene Teekenkonst betreft, als zynde noodzaakelyk,

Laaten wy nu onderzoeken, waarom deeze tweede teekenkonst, zynde t'Antik, volmaakter is als haar Zuster? Voor eerst in de Theorie, of kennis; ten tweede in de praktyk.

De

De eerste is een gemeene kennis, diemen al doende leerd; en strekt zich niet verder als het lichaam, of de uiterlyke hoedanigheeden der voorwerpen, die zichbaar zyn; maar deze, komt tot het beweegelyke, en betreft de ziel. Is mede een verborge weetenschap, diemen niet als door groote oeffeninge kan bekoomen, als het verstand verligt word. Wat deeze schrandere Antik van de Teekenaar noch verder eyscht, is een vaste kennis der proportien, haar lengte en breedte: niet alleen Geometraal of platformig, maar rond, en met zyn verkortinge, na de perspektief, met behoorlyke dag en schaaduwe. Verders een goede Kontraste, dat is een ordentelyke teegenstelling der leeden in de voorwerpen, beweegelyk en onbeweegelyk; als Boomen, Bloemen, Beesten, doch voornaamentlyk het Menschbeeld. Welker beweeginge gemakkelyk, en na de verscheide hartstogten, veranderlyk en natuurlyk, moeten vertoont worden. De kleederen wel geschikt, de stoffe dik of dun, de plooyen groots of simpel, overeenkomende met de waardigheid der perzoonen. Doch wat de Beweeginge, en kleederen belangt, daar van zullen wy in 't vervolg op zyn plaats, wat breeder verhandelen. En eindelyk een naauwe Expressie of uitdrukkinge, van t'geen schoon, en uitgeleezen is. Zo datmen wel begreipen kan, hoe meer lof zo een Teekenaar, boven d'eerste verdiend: en wat voordeelen hy behaalt, met al dees voornoemde dingen in zyn magt te hebben. Daarom gy jonge Teekenaar, roem zo veel niet op u gaauwigheid in 't leeren van de konst, ja dat gy alles zoud kunnen doen wat u voorkomt, maar denk dat tusschen doen en doen, groot onderscheid is; ook zegtmen gemeenlyk, gaau gedaan gaau gezien. Al lang genoeg dan met de handen gewurmt, toon nu ook eens de gaave van uw Geest. Leg af u kindsheid, en betragt wat hoogers. Ken u bequaamheid. Klim op, klim op, terwyl 't noch tyd is, en gy het doen kund, volg de spreuk *Nil volentibus Arduum.*

Oude Teekenaar, en jonge Schilder.

S: Myn goede vriend, onze laatste zaamenspraak heeft my geheel van zin doen veranderen. Il heb het Ryzen en Trouwen uitgesteld. Derhalven is myn verzoek, dat gy 't niet kwaalyk gelieft te neemen, dat ik u weederom kom bezoeken.

T: Geensints jongman. Ik ben verheugt dat myn woorden, zo een

een goede indruk in uw gedachten gevonden hebben, dat gy van die twee gevaarlyke klippen verloſt zyt. Gy zult daar door wel een ander meeſter worden, als gy uw te vooren ingebeeld had.

S: Ja de wil heb ik, daar aan zal 't my niet ontbreeken, zo gy de goedheid maar neemen wilt van my te onderrigten, te weeten! hoe ik my draagen zal om te vorderen, en wat ik eerſt aanvangen moet. Zints ik u werk gezien, en overdacht heb 't geen gy voorleeden tegens my ſyde, zo begin ik myn zwakheid te gevoelen. 't Is of myn gezicht opheldert; ik weet niet hoe 't met myn gaat, 'k mach myn dingen niet meer zien, of ik kryg'er aanſtonds de walg van: Maar de reeden waarom kan ik niet beſeffen.

T: Schep moet, en zet u wat neer, zo zal ik u met den eerſten zoo veel als in myn magt is, daar aan helpen.

Oeffent u dan voor eerſt, naar al het fraaiſte dat hier te krygen is, zo Teekeningen, als Printen; voornaamentlyk naar de Statuaas, en Baſre-leeves van *Perrier*, zo naakt als Gekleed; neemende voor al wel acht, op de byzondere drachten, Cieraaden, en Ornamenten daar in gebruikelyk: Playſterbeelden, Gekleede Leeman; 't Naakte Leeven &c. Al dees dingen, en noch meer anderen, zyn zoo noodzaakelyk te weeten, voor een Schilder of Teekenaar, eer hy zich van zyn Meeſter ontſlaan, en zyn eigen oordeel onderwerpen mach, als de Suiverheid der taal noodig is, tot de Welſpreekentheid. Dit geleerd hebbende, zo kund gy met voordeel, andere braave Meeſters werken, in Italien, en elders gaan bezien, om het beſte daar uit te kiezen; Want zo lang gy niet begrypen kund, waar de volmaakte Schoonheeden in beſtaan, zo is 't ook onmoogelyk dat gy daar nut uit trekken kan. Derhalven is 't een groote Dwaasheid, zyn geboorte, of woonplaats te willen verlaaten, daar de Natuur overvloedig ſtof genoeg verſchaft, om naar een vreemd Land te loopen, daar men vriend noch maagen heeft, die ons de behulpzaame hand kunnen bieden. Vermits'er zo wel als hier, veel ſlegte dingen zyn; dat, zo men geen goed en ſuiver oordeel heeft, men zelden wel verkieſt. Een kwaade verkiezinge, brengt ons allengs tot de uiterſte gevaarlykheeden; gelyk het veel maalen komt te gebeuren, dat in plaats van daar iets fraais en byzonders te leeren, gy een gantſche tyd genoodzaakt bent, om voor een geringe prys, daar gy naaulyks het leeven meê op kund houden, op de Galey te Schilderen zoo als men 't daar noemt; hier zegtmen voor

Keelbeulen werken. Daar leid dan al u voorige Oeffening in d'as, en gy vind geen middel om u daar uit te redden: Invoegen gy al u Leeven een Broddelaar en Klad-aap blyft.

S: Maar gy zeide dat'er noch meer anderen dingen noodig te weeten waaren, welke zyn die toch?

T: Alles op zyn tyd, het is voor eerst genoeg: want meerder te noemen, zou eerder afkeer, dan lust verwekken, te meer als gy by u zelven overdenkt, heel weinig van dit alles te verstaan.

S: Neen ik verzeeker u dat alle zwaarigheeden die gy zeggen kund, niet machtig genoeg zyn, om my van de Konst af te trekken; Maar in teegendeel, zoo verheug ik my, een vriend gevonden te hebben, die al myn misslaagen en gebreeken, openhartig durft te vooren leggen. Derhalven ik myn Dwaalinge nu eerst regt gewaar word. Zo dat ik daar door, in plaats van afkeer, een veel grooter lust op nieuw gekreegen heb, om myn verdere tyd, door u hulp en bystand, met meerder nut en voordeel, te kunnen besteeden. Waarom ik u verzoek daar in voort te vaaren. Ik ben niet als anderen, die haar gebreeken niet hooren willen, ik zal u raad teenemaal op volgen.

T: Wel aan dan. Het is my lief, dat gy zegt tusschen d'uwe, en andere werken, reeds onderscheid te kunnen zien.

S: Alzo vry wat niet alleen in sommige dingen, maar in alles; het Naakt, de Weezens, Kleedinge, Aktie, Vermindering, ja de Kouleuren zelfs, daar ik gedagt had onverbeeterlyk in te zyn: zo dat ik 't u niet uitdrukken kan, hoe twyffelagtig ik daar door geworden ben, en uw stukken zyn alle zo fraay geschikt, de menssen wel gemaakt, gaan, en staan; waar zy heen willen, wat zy wyzen, en dat noch het alderonbegrypelykste is, myn dunkt haar te hooren en te verstaan zelfs in uw Graauwen. Och arme wurm als ik ben, wat maak ik niet al Stomme, Lamme, en Kreupelen; zyn dat kleeren met honderd duyzend Kriskrassen van ploojen?

T: Gy maakt'er zo jets af. Maar terwyl gy toch zegt myn raad te willen opvolgen, zo oordeel ik, dat de Perspektief, u ten hoogsten noodzakelyk is. Neemt alle daag een uurtje daar toe. Daar zyn'er die uw minder als in drie weeken, volkoomen onderrigtinge zullen geeven; waar door gy alles zult kunnen uitvoeren, en vast plaatzen, zoo hoog, laag, en verr'. als gy wilt, ja zo korrekt, dat het geen hayr zal

schee-

ſcheelen. Dat niet alleen, maar u oogen zullen al doende, zodaanig tot de wiſſigheid gewent worden, dat het minſte gebrek of faut, die in uw ſtuk zou moogen zyn, 't ſy in lengte, dikte, of breedte; in Beelden, Metzelwerk, of wat het ook is, gy het daadelyk gewaar zult worden, en uw voor diergelyke kunnen wachten. Dat is eigentlyk het geen gy in myn ſtuk wel konde zien, maar niet beſeffen.

Ten tweede, zo Oeffent u voornamentlyk in de Proportie van het Menſchbeeld, zo Man, Vrou, als Kind: want zonder de zelve, kund gy onmoogelyk iets goeds voortbrengen, veel minder uw behoudenis vinden. Het is de eenigſte middel, om het volmaakſte aller Schepzelen te leeren kennen. Ik wil ze u wel zo lang leenen, teekentze naar met voorzichtigheid en goede opmerkinge, en als gy het door dikmaals teekenen in uw macht hebt; zo denk daar altyt op wanneer gy iets onderneemt te doen, daar het zelve in vereyſcht word.

S: Als ik nu deze menſchbeeldenken, is het dan wel, en goed voor alle proportien? want de menſchen zyn zo ongelyk, den een is lang en maager, d'ander kort en vet.

T: Lang, Maager, Kort, Dik, Scheef, of Krom; de Proportie is, en blyft altyd de zelve, dat 's te zeggen, het beeld zeeven hoofden lang; Armen, Beenen, Handen, en Voeten desgelyks, ja tot de minſte gedeeltens toe.

S: Gy zegt, al is hy ſchief of krom; zo ik een bokkent, of zittend Beeld zal moeten teekenen, hoe zal ik dan te regt kunnen komen, wyl ik de paſſer daar in niet gebruiken kan, gelyk als in een regt over eynd ſtaande beeld, om zyn verdeelinge korrekt af te meeten, voornaamentlyk als het verkort?

T: Dat 's een onmoogelyke zaak, 't is ook de meening niet. Maar hoor, als gy de Proportie beelden eens vaſt in u memorie hebt, zo zult gy allengskens gewent worden, om de paſſer niet meer met de hand; maar met het oog te gebruiken.

S: Nu begrijp ik watmen te verſtaan wil geeven, alsmen zegt, dat de Beeldhouwer de paſſer in de hand, en de Schilder dezelve in 't oog moet hebben. Waarlyk ik bevind het nu ook zo, want dat rond en verheeven is, al is het nog zo krom of geboogen, zo kunnen zy 't met de paſſer afmeeten; het geen met een geſchilderd beeld onmoogelyk gedaan kan worden. Zo dat ik hier uit bemerk, dat het meerder Konſt moet weezen te werken met de Geeſt, dan met de handen. Och had myn Meeſter my al dees dingen gezegt, zo had ik 't nu al lang geweeten.

T: Hy heeft u moogelyk noch zo ver niet geoordeeld om die zaaken t'openbaaren, of gy hebt door achteloosheid, geen opmerkinge genoeg genoomen, en dan leidmen gemeenlyk, de ſchuld op de meeſter. Een Leerling die gaau van begrip, werkzaam, en oplettende in zyn doen is, geeft groote hoop om een braaf meeſter te worden, te meer als hy in zyn jonkheid door een goede onderwyzinge, onderſteund geworden is. Maar zo hy geen voorzichtigheid, noch goede Memorie heeft; zo koomen hem die drie hoedaanigheeden niet te ſtaade. Want de Voorzichtigheid is het oog der ziel, de Bloem eener Plant, en het ſpits eener ſchicht. Maar de goede Onthoudinge is het voornaamſte. De Poeëten dichten, dat d'Oudſte der Muzen, Mnemoſine, zynde de Geheugenis, genaamt word; om ons te toonen, dat zy de aldernoodzaakelykſte is, die wy nodig hebben. Want gelyk men geen goede vruchten, van een onbezaaid land, te verwachten heeft; zo behoeft men ook niets van al ons waaken te verhoopen, zo deze Moeder der Konſt en Weetenſchappen, onvruchtbaar is.

In-

Inleidinge van de Derde Propositie.

IK heb in myn laatste Voorstellinge beweezen, dat het wel Teekenen tweederly is, naamentlyk Modern; zo veel te zeggen als Mekanik; om dat'er Handwerken onder begreepen zyn. De tweede oud, of Antik; welke wy Edel noemen, niet zonder reeden, vermits daar zo weinig, (uit een onnoemelyk getal) in uitgemunt hebben; zynde die geene, waar van ik nu handelen zal: verders wat zo een doorlugtig Teekenaar kan uitwerken.

Nademaal de Teekenkonst, gelijk ik aangeweezen heb, het fondament zy, waar op de Schilderkonst vast steund; zo is 't desgelyks onweedersprekelijk, dat de Perspektief de grondregel is van de Teekenkonst, buiten de welke niemand, onmoogelyk een vast Teekenaar kan worden, ja zo onmoogelyk, als zonder vleugels te konnen vliegen. Doch is 'er iemand die zich dat inbeeld evenwel te kunnen doen, 't zy in Historien, Landschap, Architektuur, Zon of Maaneschijn, die is jammerlyk verdoold.

Daarom gy Leergierige, laat u, wyl gy noch jong zyt, tusschen tyds daar in onderrigten, op dat het u daar na, door nalaatigheid, niet mocht berouwen; want de Perspektief is, gelyk een Fakkel, door welkers middel, alle duistere en verborgen zaaken ontdekt worden, en waar mede men met wisse zeekerheid te werk kan gaan; niet alleen voor Schilders en Teekenaars, maar voor ieder een. De Teekenaars, kunnen zonder kennisse der zelve, onmoogelyk tot de Schilderkonst geraaken, al konden zy noch zo deftig teekenen: Vermits het Oog-punt, Plaanum, en Distantie, alleen de wegwijzers zyn. Een zeeker Schrijver zegt, dat de Schilderkonst en Perspektief, een zelve zaak zy; om dat'er geen Schildery zonder Perspektief is. Het geene wel ten deelen, maar niet geheel waar gemaakt zou konnen werden: Nademaal de Voorwerpen die niet zonder Schaaduwe kunnen zyn, daarom niet een en 't zelfde als de Schaaduwe is. Maar dit is een vaste stellinge die op reeden steund, dat een Schilder de Perspektief in geen zyner werken voorby kan gaan; hy kan geen streep trekken, ja niet eenen streek met de Penseel haalen, of het moet met de zelve over een koomen. Zy steld de maat der dingen, en doet de Kouleuren voortkomen of weg wijken, in wat

plaats van 't Schildery dat het ook is. Waarom een Konstenaar de grondreegulen der Perspektief voor al moet kennen. En schoon hy 't al volkoomen verstaat, en niet naar behooren in acht neemt, maar te slof is om zyn gedachten somtyts daar eens in te vernieuwen, zo begaat hy meenigmaal de grootste misslaagen, voornaamentlyk in die deelen, welke het meeste in 't oog steeken. De grootste Meesters in Italien, zyn zodaanig van gevoelen, datmen onmoogelyk een ordentelijke gedachten opstellen, of voortbrengen kan, daar al de Konst-reegulen in gebruikkelyk, niet uit de grond opgehaald werden. Nochtans zegt men dat Raphaël zelfs, in eenige Teekeningen, de Perspektief versloft heeft, schoon hy dezelve wel verstond. Michel Angelo in tegendeel, heeft niets daar van geweeten, waar over hy meenigmaal van d'een en d'ander berispt geworden is.

Is dat dan niet beklaagelyk, dat zo een Konst als de Perspektief, of Doorzigtkunde, die van zulk een grooten uitwerkinge is, en zo gaauw geleerd kan worden, dat die zo weinig betragt werd? Wat is toch een Schildery, als is het noch zo Sierlyk van gedagten, schoon van Hartstogten, en eel geteekent, als hy in dat deel gebrekkelyk is? Wat genoegen kunnen de kenders daar van hebben? Eeven gelyk men dikmaals van de Komedie hoort zeggen, het is een schoon Spel, maar 't word jammerlyk gespeeld. Wat is een Landschap, zeg ik noch eens, daar de Perspektief niet in waargenomen is? Desgelyks een Paleys, Zaal, of Kamer, schoon noch zo korrekt naar 't leeven geschilderd, zonder hulp van de Perspektief is 't niet met al. Het is waarlyk een vast Teekenaar, die van al het geen hy maakt reeden geeven kan. Gaan wy nu eens verder, en zien wat 'er noch behoord, eer wy de Eedele Teekenkonst volkoomen meester kunnen werden. Het is dan mede noodzaakelyk, iets of wat, van de Anatomie te verstaan, zo alsmen hier na zal hooren. Laaten wy in dit Hoofdstuk eens aanmerken, wat voordeel een doorlugtig Teekenaar, booven een gemeene, of Moderne kan behaalen: naamentlyk, dat hy door de kennis van 't Proportie-beeld, uitdrukkelyk weet te verbeelden, niet alleen 't gemeen, of Moderne Schoon, maar daar en booven het uitgeleesen, en 't volmaakste, geevende ieder het zyne klaarlyk te kennen, Koningen, Prinssen, Vorsten, Helden, Gooden &c. Niet dat men 't zien kan aan hun Gewaad, Scepter, of Kroon; maar aan haar naakte Lichaamen, Gestalte, Beweeginge, en Weezens: Doch hier zou iemand moogen vraagen, of al die byzondere lichaamen

men, niet in het Proportie-beeld begreepen zyn? Ja dat ſtel ik vaſt, voor zo ver de lengte, en breedte betreft, maar wegens de dikte niet, dat ſtaat alleen maar aan het oordeel van de ſchrandere Teekenaar, die gelyk wy gezegt hebben, ieder het zyne weet te geeven dat hem eigen is: den een Dik en Vet, d'ander Maager en Schraal, de darde Aktief, de vierde Traag, en zoo voort. Als by Exempel, Mars, Robuſt en Sterk. Apollo, Reizich en Luchtig. Bacchus, Poeſelachtig. Jupiter, als Opperſte der Gooden, Kloek van Geſtalte en Leeden, &c. Alle welke hoedanigheeden, niemand volkoomen meeſter kan worden, dan door een naarſtige oeffening en Studie uit fraaje Boeken, Printen en Teekeningen, voornaamentlyk, uit ſchoone Statuaas van het beſt Antik. Doch het is niet alleen genoeg, dat men de Theorie, of kennis van deeze dingen weet, maar de Praktyk of Handelinge, moet'er by zyn.

Voor myn beſluit zal ik hier noch iets aanmerken, weegens vierderly byzondere manieren der Oude Antiken.

D'eerſte Stark, Kloek, en Robuſt; dezelve is naagevolgt, door Michel Angelo, Karats, en 't heele School van Boulogne; welke manier eigentlyk, van de Stad Atheenen oorſpronkelyk is.

De tweede, Swak en Vrouwagtig, welke waargenomen wierd door Jan de Boulogne, en meer anderen; die men oordeeld van Korinthen afkomſtig te zyn.

De derde, vol van Teeder en Bevalligheid; die men voorgeeft dat Apelles, Phidias en Praxiteles gevolgt hebben, welke manier in zeer groote agtinge gehouden wierd, en vaſt ſteld van Rhodes oorſpronkelyk te weezen.

Maar de vierde, wijſt ons aan een grootſe ommetrek, als mede Natuurlyk, Seedig en Korrekt; zynde naagevolgt door Raphaël, Pouſyn, &c. en is afkomſtig van Sicionien, een ſtad uit Peloponneſen: is eygentlyk zo tot volmaaktheid geraakt, om dat uit ieder manier het beſte gekoozen, en by een gevoegt is.

Oude Teekenaar, en jonge Schilder.

T. Wel Jongman, hoe gaat het, hebt gy al een begin gemaakt van de Perſpektief?

S. Ja toch, noch drie a vier leſſen dan ben ik 'er deur, ik kan reeds myn Planum ſlaan, Oogpunt en Diſtantie vinden, alle dingen

over

over end zetten, en haar verkorting mede: wel te verstaan, voor zo ver de onlichaamelijke voorwerpen betreft, zonder Schaaduwe.

T: Het is in alle dingen zo. Eerst de fondamenten, daar na volgt de Elevatie, of verheeventheid, en eindelyk de lichaamen met haar schaaduw en slagschaaduwe, welke de Perspektief-Praktyk genoemt word. Zo doende geraakt gy al zachjes van trap tot trap, hoe langer hoe hooger. Gy moet ook een goede opmerkinge neemen, om de verscheide en eige Konstnaamen in die konst, gelyk als in alle anderen, gebruikkelyk, wel te onthouden, om in 't algemeen daar van te kunnen reedeneeren; by voorbeeld, zommige zeggen een vast lichaam, andere weederom een solide lichaam, en is alle beide een en 't zelfde, doch 't een is Frans, en 't ander Hollands, en zo meer anderen. Nochtans zijn d'er veel schryvers, die al de *terminus artis*, dat's te zeggen, eige Konstwoorden, in haar taal overzetten, meenende hen wonderlijk wel uitgesloofd had te hebben; aks kaks om goed Hollands te spreeken, en te toonen dat haar taal zo ryk van woorden is: het welke ik eer voor een groote verwarringe en duisterheid, dan verlichtinge oordeel.

Nu zult gy zien dat de perspektief, u merkelijk behulpzaam zyn zal, in alles wat gy komt naar te maaken.

S: Ik heb daar teegenwoordig zulk een vermaak in, en het is dunkt my mede zo zwaar niet, als sommige zeggen.

T: Door een standvastige oeffening, kanmen alle zwaare zaaken overwinnen; En in teegendeel zonder lust, valt alle dingen moeyelyk.

S: Ik bevin dat een goede onderrigtinge, het begrip veel doet toeneemen. Die lof moet ik myn meester na geeven, hy onderrigt zo wel en verstaanlyk, dat myne iever, meêr en meêr aangroeit. Maar a propos, daar zyn u proportie-beelden wederom, ik hebze al naar geteekent.

T: Hebt gy uw gedagten daar wat verders over laaten gaan?

S: Wel wis, ik hoop'er haast meester van te zyn, want nu begin ik eerst te merken, dat de tyd my lang genoeg zal vallen.

T: Hoe zegt gy dat, u tyd langer als te vooren? verdriet het u dan, om dat gy nu wat meerder ploegen moet als voor dezen? stel daar weer teegen, dat alles wat gy komt te doen, tot u eigen voordeel strekt. De tyd werd Oud en traag verbeeld, om te kennen te geeven, dat hy langzaam gaat, voor die hem op de hielen volgt, maar wilmen hem ontydelyk verdryven; zo is hy snel en gaau voorby eermen 't weet.

S. Zo

S: Zo meen ik het ook. De tyd is kort en gaau voorby ſegt de ſpreuk, alsmen iets zal leeren daar wat werk aan vaſt is, dog dat is voor iemand, die gelyk als ik gedaan heb, zyn daagen beſteed met wandelen en onnutte klap; zo dat ik zeggen wil, terwyl ik nu den dach beeter, en ordentelyker gebruik, om myn oogmerk te beryken, zo vind ik daar tyds genoeg toe, en 't valt my ook niet zwaar.

T: Dat 's my lief, en gaat gy zo voort jongman, dan zult gy veel aanziendelyker, en geagter worden, als gy met uw koſtelyk Rapier, en gepoejerde paruik zoud doen: Want het is veel beeter zegt een geletterd man, ſtof in 't hayr, als in de boeken te hebben.

S: Gy wilt zeggen dat'er meer aan de oeffening geleegen is, als aan de wisje wasjes van pronkery, gelyk ik ook bekén: En weegens de Boeken, dat is waar, die heb ik van nooden, want ik heb'er geen: maar wagt nog een weinig, wy weeten daar met'er tyd raad toe. Gy zyde voorleeden van my noch iets verders te zeggen, wat ik na deze twee dingen, (te weeten, Perſpektief en Proportie Beeld), doen moeſt, dunkt u dat ik noch wat wagten moet?

T: Gy hoeft niet zo gy wat tyd over hebt.

S: Ja tyds genoeg. Met 's morgens vroeg op te ſtaan, kan ik den avond zo veel te meer vertraagen.

T: Wel aan, begeef u dan met den eerſten in het Kollegie naar het naakte leeven te teekenen, want daar door is het, dat van al 't geen gy tot noch toe geleerd hebt, verzeekert zult werden. Het onbeweegelyke hebt gy genoegzaam in u magt, maar het beweegelyke, zult gy in 't naakt Modél moeten vinden. Ik ſpreek door ervarentheid, om dat ik 't zelfs zo bevonden heb. En wilt, of kund gy noch een tuſſchen tyd vinden, als gy de Perſpektief verſtaat, zo kyk ſomtyts in het Anatomie-boek van vander Gragt, daar zult gy baat by vinden. Doch kund gy een Anatomie in playſter krygen die zuiver is, zo is 't noch veel beeter als het Boek, en dat is het eerſte, en voornaamſte playſter beeld die gy noodich hebt. Ik zal u eens doen zien, wat voor aanmerkingen weegens 't zelve noodich zyn. Voor eerſt zo let op de voornaamſte Spieren, Zeenuwen en Uitſpanzels; die in het Leeven door de dikte van de huid twyffelagtig zyn; welkers plaatzen, Oorſpronk, en uitwerkinge, gy hier duidelyk zien kunt, 't zy wanneer die geſpannen, uitgerekt, lós of ſlap moeten weezen; behalven dat, zo ziet gy ook hoe het met de gebeentens is, waar dat zy ſluiten, waar dat zy ſcherp of rond zyn, waarom den een, minder door de huid uit-

ſteekt als d'ander, het zelfde met de ſluitbeenen, ribben, ſchouderblaaden en zo voort.

S: Maar als ik naar 't Modél zal Teikenen, moet ik het dan niet volgen zo als het zich vertoont?

T: Ja.

S: Waar toe zal my dit beeld dan dienen?

T: Om de wiſſigheid: want als gy weet wat onder de huid is, zo kunt gy ſtraks begrypen, waarom dit zich kragtig; en dat, zo flaau vertoont, als het Modél zich, dus, of zo beweegt. Waarom twee vleezige gedeeltens teegens elkanderen perſſende, opzwellen; en het tegendeel. Wat dunkt u, is dat niet een groote zaak, als gy in een ſtuk een faut ziet, dat gy aanſtonds weet te zeggen de Reeden waarom, en hoe het hoord?

S: Ja, myn dunkt als ik zo ver was, dat ik dan behouden zou weezen.

T: Dat zelfde beeld heb ik meer als tienmaal geteekent, niet heel en al; maar met ſtukken en brokken, dan eens een Arm, dan een Been, dan het Lyf van vooren, van de zy, en van agteren: zoo dat 'er geen aktie is, hoedanig die zoude moogen weezen, of ik weet hoe de Muskulen, of Spieren zich vertoonen moeten; waar in ik groot vermaak ſchepten, en 't was myn ſmaakelykſte tydkortinge; zo dat ik de voordeelen hier voor genoemd, daar door bekomen heb. Volg dan myn raad, en doet het zelfde met luſt; maar nu, en dan; (want ik zou u niet raaden daar zo ten eerſten aan te vallen,) waar door gy myn zeggen zo zult bevinden.

S: Naar myn kleen begrip, is het heel waarſchynelyk, al 't geene ik tot nu toe gehoort heb, zo dat ik vaſt voorneem uw voorbeeld naar te volgen. Maar nu is 'er noch iets, dat my (vrees ik) zwaar zal vallen.

T: Wat mach dat zyn?

S: Het Ordineeren: om dat ik weinig Schilders-boeken geleezen heb, zoo weet ik van al die fraaje Hiſtorien, Fabelen, Gooden noch Godinne niet; maar als gy de goedheid wilde hebben, om op een klein ſtuk papier te ſchryven, wat voor Boeken my daar toe beſt zoude dienen, dan zou ik die gaan koopen.

T: Zeer graag, tegens dat gy weer zult koomen; want die dingen zullen al ſachjes volgen. Oeffent u ondertuſſen naar het Playſter, en als gy luſt hebt om myn Teikeningen en Printen te komen zien, zo kom maar aan.

S: Ja toch, en mogt ik daar door ook een wynigje kennis krygen, weegens de beste Meesters.

T: Daar zullen wy dan met elkanderen over spreeken, want ik op die zaak, u noch iets byzonders te zeggen heb.

Inleidinge van de vierde Propositie.

WY hebben tot dus verre naar ons beste vermoogen vertoond, den inhoud van de Teekenkonst, zo Antik als Modern; neevens de middelen om sich daar in te oeffenen. Neem dan voor al hier wel naaukeurig acht op, ten einde ieder zijn bekwaamheid en geleegentheid, ernstig zal hebben te overweegen, om alle het voorzeide werkstellig te maaken; want het is niet genoeg datmen een zaak weet of verstaat, maar daar moet blyk van getoont worden, *effectus exprimit*. Den dapperen Herkules roemde niet, dat hy wonderdaaden doen kon, en met zijn knods het wreede monster Hydra needervellen; maar de getuygen leyd reeds onder zyn voeten, en hy praalt met de lauweren op zyn hoofd. Laaten wy het zelfde kloekmoedig naarvolgen, en gelijk een tweede Theseus toonen, dat het de naam alleen niet is, die een onsterffelijke lof verdiend; maar de daad. Doch om wel en spoedig te vorderen, zo moeten wy alle okkasien schuwen, die ons hinderlijk mogten zijn; als het ontydig wandelen, kroegpraatjes, reukeloos en onkundige konversatien, onnutte boeken, overdaad in 't eeten, drinken, en slaapen; alle welke dingen, het lichaam niet alleen krenkt en onbekwaam maakt, maar ook de zinnen doet verwarren. Wel aan dan jonge Konstlievende, Schilders, Beeldhouwers, Teekenaars, Graveerders &c. gryp moed, laat u lust en iever door een soete eerprikkeling verzeld zyn, en treed manhaftig in het kamp, om de lauwer-kroon te behaalen, ter eere van deze Edele Konst, en glorie onses lieve Vaderlands: doch niet met de vuist noch boog, pook of zwaard, maar met het Kreon, Pen, en Penseel. Och wou den Heemel, dat al 't geene ik gezegt heb, ter harten ging, en dat ik 'er oog-getuige van zyn mogt, zo zoude het my een dubbelde vreugde veroorzaaken; om dat ik dan in staat zou weezen, van mijn waarde Konstgenooten, ook dubbelde dienst te kunnen doen.

Zaamenspraak, weegens de verpoozinge. Het leezen der Boeken, en het bezien der Papier-konst Tusschen de voorgaande oude Teekenaar, en jonge Schilder.

Schild: HEer Judicio, komt het u teegenwoordich geleegen, dat wy wat verders over onze zaak spreeken?

Teek: Ja vriend Probus, kom maar binnen. Ik zit uw komst al met verlangen wagtende. Ondertusschen vermaak ik my zo wat, in het leezen van dit Boek. Want ik oordeel mijn tyd, tot vordering der Konst, met geen beeter vrucht te kunnen besteeden, als in deze stille oeffening. Wel te verstaan, als de geest somtyds vermoeid, en de zinnen, door het Schilderen of Teekenen, te veel verzwakt zyn. Ik heb dit de goede grondlegginge van mijn onderwyzer, dank te weeten, dewelke my dit tot een les gaf; zeggende, weest voor al niet te naarstig en bezorgt, te voortvaarende en te gestaadig aan 't blokken, want de al te groote of overtollige vlytigheid, is schaadelijk. Zo dat iemand die zich volkoomen tot de regte manier van studeeren wil overgeeven, is voor al de rust en de verkwikkinge van 't gemoed, noodig: om dat het zelve onze krachten versterkt, en de moede gedachten verpoost. Derhalven is het leezen, een heerlyke beezigheid des gemoeds. Het leerd de onverstandigen. 't Voldoed de ieverige tot kennisse der Weetenschappen. 't Verrykt de geheugenis. Het maakt onze gedachten bestandiger, en onze reedenen aangenaamer. Het geeft de vernuftigen groote glans, en 't vermindert de gebreeken der onvernuftigen: het maakt deze verdraagelyk, en geene verwonderlijk. In 't kort, de beste dingen bestaan in 't leezen en 't oordeelen: 't Een is de Vader, en 't ander de Moeder der eedelste gedachten. Hier toe dient dan deze verpoozinge, die de tochten van 't gemoed, in zulk een eevenwigt houd, dat ze de geest, zo wel als 't lichaam, in zyn vermoeytheid, onvermoeilyk maakt. 't Geen *Ovidius* ook wil te kennen geeven, als hy zegt,

De rust hersteld van nieuws haar macht,
En geeft de moede leeden kracht.

Inzonderheid zo behoord by onze eedele Konst, de rust, om dat

de loome zinnen, het beste niet kunnen onderscheyden, vermits die verstrooid en ontsteld zyn. Daarom is het niet ongeraaden, datmen somtyds vermoeid zynde, de ontwerp-Schets van zyn ordinantie, of Schildery, voor een uur of twee verlaat, en zich onderwylen ergens anders in gaat verlustigen, om de geest te beeter op te wekken; op dat men in 't weederkeeren, een netter en ontbondener oordeel zal hebben, gelijk in tegendeel, deeze groote gebondentheid, en al te onophoudelyke naarstigheid, de geest plomp en bot maakt, doende de zelve in grove fauten vallen. Derhalven zalmen bevinden dat dit de regte middel is, om veele misslaagen voor den dag te doen koomen, die te vooren, onmoogelyk te zien waaren. Indien *Protogenes* de beroemde Schilder van *Rhodes* en *Callimacchus*, niet zo voortvaarende en al te naarstig waaren geweest, zy zoude zonder twyffel, in alle deelen, wel zo treffelijk uitgemunt hebben, als *Apelles*. Dewelke de eerste daar over berispende, zeide, *dat hy de hand van 't panneel niet koste lichten.* Voorbeeld van al te groote naarstigheid.

Hierom behooren wy niet al te voortvaarende in onze loffelyke oeffening te weezen, en ons niet laaten vervoeren, om straks het einde daar van te zien; Maar wy moeten bedacht, voorzichtig, en te gelyk bezorgt zyn, alzo dat de Naarstigheid, met de rypigheid vermengt zynde, gesteld worde tusschen traagheid en rassigheid: Waar uit dan een een prysselyke Naarstigheid voortkomt. Daarom zegt *Aulus Gellius* zeer wel, *om een zaak wel uit te voeren, moet by de snelle naarstigheid, de traage vlytigheid gevoegt worden.*

Deze zo getemperde Naarstigheid, beelde *Augustus* met een Kreeft en een Mug af: hebbende dit spreekwoord gestaadig in de mond, *Festina lente*, dat is, *al zoetjes.*

Titus Vespasianus, maalde daar voor een Dolphyn, die om een Anker geslingert was.

Paulus de derde, stelden een traagen *Cameleon*, aan een snellen Dolphyn gebonden.

En Cosmus de Medicis, maakten een schilpad, met een zyl daar boven.

Alzo word iemand wys geacht, welke de vaardigheid met de langzaamheid vereenigt: waar in de rechte Naarstigheid bestaat. Maar dat voorby. Laaten wy ons eens met opmerkinge verlustigen, in het bezien dezer weinige papierkonst.

S: Daar heb ik na verlangt.

T: 't Is zeeker dat het zelve, alzo aangenaam en nut is, als het

leezen. Want het geeft ons ſchoone gedachten en hulpmiddelen in 't Ordineeren. 't Spitſt de geeſt, en reegelt het oordeel. 't Is een leevende ſchool die ons machtig opwekt, en aanprikkeld tot Naarſtigheid, en veel meer andere voordeelen die wy in onze vyfde les aangeweezen hebben. Derhalven is ons het ſpekuleeren der zelve, zeer noodig, wanneer het met maatigheid geſchied. Want weinig Konſt zo ze fraai is, te zien, is niet de winſt verminderen, maar zuiveren; niet min ryk, maar min beſlommerd zijn. Daarom is 't niet noodig veel, maar alleen goede Konſt te beſchouwen. Ziet daar wat dunkt u van deeze print? (a) Aanſchouw die Rug eens, nevens de armen en beenen, hoe fraai en vaſt, de Muskulen aangeweezen zyn.

S. Van wie is het?

T: Dat 's al eeven veel, de naam doet 'er niet toe. Gy moet de deugden maar aanmerken die in de zelve zyn. Hier heb ik weer een ander. (b)

S: Die is ſlegter dunk my.

T: Neen vriend ſlegter is het niet, beziet het wel met aandacht; 't is zo eel niet geſneeden, maar het is van Teikening en korrektheid der Muskulen, niet minder als d'ander.

S: Is het wel in 't Leeven zo? myn dunkt dat'er de Vleizigheid zo wel niet in is, als die geene welke ik van Rubbens, Jordaans, en meer anderen gezien heb. Het komt my voor, eeven als de gevilde Menſchen, of gelyk dat Beeld die gy my van de Anathomie geleent hebt.

T: Daarom laat ik ze u ook zien: niet om te zeggen, datmen die zo naarvolgen moet; maar alleen om de vaſtigheid van teikening die daar in is; waar door gy merken kund wat voordeel iemand heeft, die 't wel verſtaat; ja zo, dat hy naar een Modél, alderhande ſtand van menſchen, 't zy vet, maager, jong, oud, kloek, robuſt, met weinig moeiten kan teikenen of verbeelden.

S: Dat kan ik niet wel begrypen, ik bid verſchoon myn dommigheid.

T: Wel aan, ik zal het u noch netter beduiden. Als ik zeg datmen niet meer als een Modél van nooden heeft, om alderhande ſtand van menſchen te verbeelden, zo meen ik het aldus: genoomen wy hebben

(a) Mantegna.
(b) Heemskerk.

hebben in ons Kollegie, een oud maager Modél, 't zy man of vrou. Als ik nu zo een beeld van doen had, zo zou 't niet meer als billyk zyn, alles eeven eens te maaken, dat zich in het Leeven vertoond. Maar is 't dat ik een jonge vleezige noodig heb, en dezelve Modél moet gebruiken, dan is 't immers zeeker, dat ik op ver na zo veel moeiten niet zal hebben, en met meer wiſſigheid, de Spieren of Muskels, (die te kragtig in myn Teikening zyn,) naar dezelve kunnen verflaauwen, om myn Beeld vlyziger en poeſelagtiger te doen ſchynen: Waarom? om dat het veel lichter is, iets uit te laaten dat overtollig mogt zyn, als na giſſinge wat by te doen. Want men weet dat in een jonge poeſelagtige Modél, voornamentlyk een vrou, de Muskulen zich zo duidelyk niet vertoonen: by gevolg is 't onmogelyk naar een jonge, een oude te teekenen zo als 't behoord, zonder alvorens, een vaſte kennis van haar konſtitutie te hebben. Oordeel dan of het niet een groot voordeel is voor iemand die de Anathomie verſtaat, dat hy ſich met een Modél behelpen kan, daar een ander tot ieder beeld, een beſonder Modél moet hebben.

S: Voorwaar het ſcheelt te veel.

T: Waarom ik nu deze printen van Mantegna en Heemskerk vertoon, dat is om aan te wyzen, hoemen een generaal Konçept op 't Papier ſteld, eer het Leeven gebruikt word. Want die meeſters hadden dat voor een manier in 't Schetzen haar 'er naakte, jong of oud, dat zy de Muskulen en haar ſituatie, op zulk een wys gelyk gy ziet, met ſtreepen of ſtipjes aantoonde; niet alleen om te zeggen dat het zo hoord, maar daar door vaſter en vaardiger te worden, gelyk het onvermydelyk moet volgen. Dat dan vaſt hebbende, zo voerde zy daar na ieder deel in 't byzonder uit, elk naar zyn Hartstogten, met al de verdere omſtandigheden. Wat myn aangaat, ik bevin daar groote baat by; het verligt my geweldig in 't uitvoeren myner gedagten, wanneer ik met beetje tot beetje, voortga. Want ik heb dikmaals bevonden, in 't overleggen, hoe ik myn gedagten woude uitvoeren, dat door het lang denken, (eer ik aan 't einde was,) my het begin al ontvloogen, en zelden weer in de zin ſchoot, zo als 't geweeſt had.

S: Heer Judicio, gy zeyde daar even, van de muskulen met ſtreepjes aan te toonen: ik zie wel dat zy korrekt op haar plaats aangeweezen zyn, maar zo een Print ſtrekt dan niet verder als een Schets.

T: Dat

T: Dat 's immers het geen ik zeg? Ik vertoon u daar door alleenlyk, wat kennisse de oude Teekenaars van de Anathomie hadden, en hoe voorzichtig zy die kennis hebben gebruikt. Ten anderen, hoe grootelyks zy haar lieten gelegen leggen, zo aan de Wetenschap als praktyk. Gy weet wel alsmen een stuk zal Schilderen, dat 'er eerst een ruuwe Schets gemaakt word, daar na een Ommetrek; en eindelyk voertmen 't uit, naar het Modél of Leeven. Ik heb my meenigmaal verwonderd over de onnozelheid van zommige, en die noch voor meesters passeeren wilde, dat zy haar Beelden, zoo simpelijk en slegt geteekent hadden, dat men quaalyk zien kon wat het was.

S: Men dienden d'er dan wel na te raaden. Of zy moesten doen gelyk Karel Vermander van zeeker Quantje schryft, die onder zyn stuk zetten, dit 's een Hond, en dat 's een Haas.

T: Maar hoe komt dat? Zy hebben geen weetenschap van de regte Proportie, noch van de Anathomie: en doen gelyk men fabelachtig van de Beeren zegt, als die haar jonge geworpen hebben, (welke niet meer als een klomp vlees zyn,) dezelve zo lang likken, tot dat 'er een form, of gelykenis komt. Zy desgelyks, verlaaten hun op het blinde geval van 't Modél, of op printen en teekeningen; denkende, 't geen men gemakkelyk kan vinden, spaart zoo veel moeiten van zoeken.

S: Nu dunkt my dat ik uw gedagten net begin te beseffen; is u meening niet dat ik deze manier van Schetzen in 't Ordineeren navolgen moet?

T: Ja. Het is de zeekerste en wiskonstigste voor myn altoos. Van deze Andreas Mantegna houd de patroon veel, en schoon hy 't Anticq maar ten deele heeft gevolgt, is egter een uitsteekent vast Teikenaar geweest. d'Andere, te weten Heemskerk, wederom vaster in de Anathomie, ja de Wiskonstigste, die d'er mogelyk ooit geweest zy. Maar al genoeg van gevilde voorwerpen, laaten wy de huid daar over trekken, en onderzoeken, hoe zich de Lichaamen vertoonen. Beschouw deze Teikening eens.

S: Dat 's een wakker Beeld. Houd gy die voor goed zo zwaar? ik zou zeggen dat'er zulke Menschen niet konde zyn, zo dik en vet, en evenwel als een Anathomie.

T: Ziet dit Akademie-Beeld nu, van Annibal Karats, is dat niet braaf geteekent?

S: Ja. Deze dunkt my ook beeter en natuurlyker te zyn: het is voor-

waar

waar gelyk gy zegt, een brave manier, wel gehandeld, en wakker aangetaſt.

T: Zo is 't; Doch gy moet dat heel anders verſtaan, het is wel waar voor 't geene de handeling van 't Kreon betreft; maar daar men hem in pryſt, raakt voornamentlyk de Proportie, Ommetrek, en Muskulen: niet geaffekteert als d'eerſte, maar Kloek.

S: Van wie was die andere dan?

T: Van Michel Angelo. Beziet deze nu.

S: Dat 's voorwaar een ſchoon en welgemaakt beeld, ik denk dat het mede van Karats is?

T: O neen; van Raphaël, Prins der Schilders.

S: Is dat Raphaël? Hoe eel, ſchoon, en zeedig vertoont het zich?

T: Dat 's waar. Nu hebt gy vierderly doorlugtige en korrekte Teikenaars gezien, en ieder byzonder van verkiezinge. Raphaël, in zeedig, en bevalligheid. Michel Angelo, Robuſt en ſterk. Karats, kloek en deftig. Heemskerk, vaſt en zeeker.

S: Mantegna dan?

T: Mede niet onzeeker. Toch die ſtel ik gelyk Heemskerk: als het begin, waar door drie anderen zo ver gekomen zyn, te weeten: door de Anathomie, of kenniſſe der ſpieren.

S: Nu is de vraag, welke van die vier, ik volgen zal, om het beſte te verkiezen?

T: Geen van alle alleen: maar uit ider wat, want anders zoud gy in de algemeene dwalinge vervallen, gelyk veele voor deze plagten te doen. Den een volgde de manier van Karats. d'Ander bond zich aan de manier van Michel Angelo. De derde heeft alleen de manier van Raphaël gehouden. Maar gy myn vriend Probus, weeſt voorzichtiger. In 't Ordineeren der Hiſtorien, Fabelen, of gelykeniſſen, volg Raphaël om iets zeedigs, en lieflyks te verbeelden; als Princen en Vorſten, Goden en Godinnen. Karats, tot deftige en dappere Helden. Michel Angelo, om ſterke en Robuſte Zoldaten, Kampvegters, of Werkvolk, Akkerlieden, Boeren en Boerinnen: dan geeft gy elk het zyn.

S: Waarlyk, die les zal ik in agt neemen, want ik beken, dat de volmaaktheid van 't wel teikenen daar in beſtaat. Ach had ik u eer gekend Heer Judicio, zo zou ik mogelyk vroeger begonnen hebben.

T: Schep moet, en denk daar niet meer om, ik hoop dat gy noch eerlang, anderen tot een goed voorbeeld zult ſtrekken. Wy zullen nu met dit Konſt bezien wat ophouden, tot een ander tyd. Neemt dees vier printen onderwylen wel in acht.

S: Dat zal ik doen. Maar hebt gy al om de boeken gedagt?

T: Ja, doch heb noch geen tyd kunnen vinden weegens een Notitie op te ſtellen, maar als gy weêrkomt zo zal 't gereed zyn.

Nu zullen wy het Manuaal of de handelinge der Teekenkonſt te gemoet gaan, om ons ondertuſchen gereed te maaken, van haar naar behooren af te wagten.

---

* Handelinge

Voorreeden van 't * Manuaal, zynde de vyfde Propoſitie.

OM de Eedele Teekenkonſt tot den hoogſten top der volmaaktheid te doen ſtygen, zo is 't voor al noodig, dat wy onze gedagten weegens het Manuaal, vervolgens bekend maaken. Doch voor af, zo luiſtert eens met aandagt, wat ons dit neevensgaande zinnebeeld, zal aanwyzen.

Konſtbeeld van Praktika, anders Handelinge.

Een oude en bedaarde vrou, zynde blind en ſtom, hebbende een kleed aan, van verſcheide gekouleurde lappen. Het windzel op haar hoofd is wit. De Borſtlap Heemels-blaau, verſiert met ſtreepen als de Reegenboog. De Rok, koopergeel. De Mouwen graau, met witte monſtering. In haar Regterhand, houd zy eenige werktuigen; als een Bytel, Penſeel, Graveer-yzer, en Kryon. Zy gaat ſchroomachtich, met de linkerhand voor uit, al taſtende.

Uitlegginge.

Het hoofd; en de Bytel die zy in d'eene hand houd, beteekent Beeldhouwery. De Heemels-blaauwe borſtlap, verſiert met ſtreepen als een Reegenboog, neffens het penſeel; de Schilderkonſt. De

kooper-geele Rok, met het graveer-yzer; de Graveer-konst. En de graauwe Mouwen met witte monstering, neffens het Kreon; geeft de Teekenkonst te verstaan. Doch om korter te zeggen; het windzel verbeeld wit marmer. De Borst-lap, een Schildery. De Rok, een gesneede plaat. De Mouwen, een Teikening van dag en Schaduwe. Oud word zy verbeeld, om de Ervaarentheid te kennen te geeven. Blind en stom; om te beduiden, dat het Manuaal alleen, in 't gevoel der handen bestaat: daarom zy al tastende voorttreed. De werktuigen houd zy in haar Regterhand; om te bewyzen, dat die de Instrumenten het gevoeligste, ieder naar zyn lichtigheid of zwaarte, leid en uitvoerd: als de Bytel op de steen. Het Penseel op 't Panneel. Het Yzer op 't koper. En het Kreon op 't papier.

Om tot de Handelinge te koomen, zullen wy voor eerst onderzoeken, wat het beoogt: namentlyk, of het zo noodzaakelyk is tot het uitvoeren van de voornoemde Konstwerken. Ten tweeden, hoe veelderly middelen daar zyn, om in 't byzonder uit te munten. De vraag is dan, of die vier gezeide Konsten, zints een anderhalve Eeuw (ten opsichte van het Manuaal,) niet merkelyk toegenoomen zyn, en noch meêr en meêr toeneemen, wel te verstaan, voor zo ver het uitvoeren betreft? Wy meenen van ja, en dat het onwederspreekelyk is. Voor eerst, hebben wy onder de Teikenaars, ontallyke voorbeelden, van vaste, en suivere handelinge; het sy op wit, blaau, gegrond papier, of parkement: met wit, zwart, en rood Kreon, pen, en penseel; ja zo uitvoerelyk en eel, als 't immers kan. Ten tweeden, de Graveerkunde, hoe Eel is die geworden by het geene zy is geweest, zelf ten tyde van Raphaël, Polidoor, Vazari, Titiaan, &c.? Wat is 'er dat het yzer nu niet vermag, neevens een goede handelinge? Wat is de Beeldhouwery mede niet al opgeklommen, hoe glad en murw, werd het harde Marmor, door 't sagt bestieren der bytels? Eindelyk, hoe hoog is de Schilderkonst, in masse en gladde streeken des penseels gereezen? Waarlyk, het Manuaal, is van uitsteekend groot vermogen, wanneer de hand door de kennisse bestierd word: het vernoegt, het vleid, het quikt en streelt niet alleen de kenders, maar de onkundige meede; ja dat meer is, de onreedelyke dieren misleydende nu zeekerlyk beter, als voor dezen. Hoe nootzaakelyk, en wat voordeel, de Konstenaar daar van genieten kan, is wel af te neemen; werdende vast en vaardig, doende alles zonder

moeiten; *Fabricando fabri fimus*, al oeffenende komt men daar toe. Wel aan dan Konſtlievende die het aangaat, bezint u wel, op dat gy u niet en misgrypt, en de aap ſlagt, dewelke twee jongen hebbende, den een, zoo uitermaaten zoende en ſtreelden, dat hy de geeſt gaf in haar armen; terwyl de anderen, verſchopt en veragt, in 't leeven bleef. Het Manuaal is, veelderly, ieder ſtudie vereyſcht het zyne. Het gaat met een vaſt Teekenaar, ten opſichte van de handelinge, gelyk met een Konſtige Juwelier, dewelke een ſchoone Diamantſteen hebbende, dezelve op zyn voordeeligſte weet in 't Goud te zetten, dat die braaf flikkert, en heldere ſtraalen ſchiet; zodaanig, dat men aan de ſuiverheid van de Steen, niet twyffelen kan. Wat is het Manuaal anders, als de uiterlyke expreſſie en glans, van een deftig, ſierlyk, en kragtige Ordinantie of verbeeldinge? Wat zou het weezen, als men om de ſchyn, de waarheid wilde verduiſteren? 't Is waar, daar zyn ſomtyds wel Juweliers, dewelke om een voordeelige winſt, een valſſe ſteen zetten, die dikwils de Schranderſte haar oogen bedriegen; maar komt de waarheid dan eens voor den dach, (want die kan niet altyd verborgen blyven,) wie komt dan de ſchanden toe? Laat ons dan voorzichtig zyn, en onze handen zodaanig gebruiken, dat wy 't verantwoorden kunnen, niet om de Deugt te onderdrukken; maar om dezelve grooter luiſter te geeven.

Om van verſcheide handelingen, de beſte en bequaamſte te verkiezen, en aan te wennen, zullen wy tweederly voorſtellen; de eerſte om naar het Modél te teekenen, en d'andere om een Ordinantie uit te voeren. De eerſte vaardig en vlug; om die Redens wil, dat het Leeven of Modél, zo haaſt verandert, en zo net niet weêr herſteld kan worden. De tweede bedaarder, met wat meerder tyd uitgevoerd, of zuiverder gehandeld: Geevende ieder voorwerp, naar dat zy voorkomen of wegwyken, min of meerder kragt. Den een kloekmoedig handelende, en d'ander Sagt en Eel: ten einde d'eene, natuurlyker wys na by ſchynt, en d'ander door een dunne damp beneeveld, allengskens verzwakt, en uit het gezicht verdwynt. Het welk de Teekenaar, met Kreon, Pen, of Penſeel, in zyn Ordinantie te weeg kan brengen, als een Schilder met Kouleuren en Penſeelen. Een Graveerder niet uitgezondert, beſtaande het zelve, in een handelinge der werktuigen, en gevoel der handen. Doch zien wy toe, hier komt het op aan, dat men de Raave niet met Pauwe veeren bepronken, draagen wy voor al zorg, om de zaak zelve, dat die wel

ge-

geſchikt is, vaſt geteekend, dag en ſchaduwe op zyn plaats: want als een van deze dingen miſſen, dan is het ſtuk zo veel tyd en moeiten niet waard, en niet als ſchimp en Spot, voor de Teekenaar te wagten, wanneer de verſtandige zulks gewaar worden, gelyk het met de voorſyde Raave gink. En gy Beeldhouwers, bevlytig u zo zeer niet om een rug, borſt, of dye, murw en glad te polyſten, voor gy eerſt meeſter van 't Generaal zyt, op dat u het zelve ook niet en treft, want aan een ſchoone hand, voet, en hoofd, zo veel geleegen is, als aan de rug, borſt, of dye.

Nademaal de Handelinge van ieder ſtudie in het zyne, het geene is, waar door de voorgemelde Konſtwerken haar volkoomentheid verkrygen, zo zullen wy die van de Teikenkonſt, vooreerſt in 't byzonder uitleggen, waar in die is beſtaande. Wy ſtellen vaſt, dat de zin, door een vaſte kenniſſe, de handen van de Teikenaar alleen beſtierd, doch zonder de hulp van een geduurige oeffening, geen vruchten en zoude kunnen voortbrengen, dan gebrekkelyk en zonder voordeel: ik zeg gebrekkelyk, ten opſichte van het uitvoeren eener gedagten; want wat kan het een Teikenaar baaten, al heeft hy noch zo een Sierlyke, Deftige, en Aangenaam Konſept ontworpen, als hy het niet naar vereyſch van zaaken uitvoeren kan? Nademaal gelyk wy gezegt hebben, de handeling, alleen, in het voltoojen eens Konſt ſtukwerks, d'uiterſte bevalligheid en volmaaktheid toebrengt, waar van zyn meeſte voordeel afhankelyk is. Dat wel overwoogen, zo zalmen licht bevinden, hoe noodzaakelyk het is, om een uitmuntend Teekenaar te worden. Laaten wy nu verder treeden, en zien door wat middel men die verkrygen kan; want van veelderley manieren, is'er altyd een, die de zeekerſte, Gemakkelyk, en vaardigſte zy. Men zegt gemeenlyk, dat alle ruuwe en grobbelige dingen, met'er tyd, effen en glad ſlyten, als'er de handen overgaan; zo gaat het ook met veel teikenen, 't ſy naar Playſter, Modél, of Leeman; voornaamentlyk naar wel gehandelde teekeningen, waar door de handen vaſt, fluxs, en eel werden, in het oeffenen der voornoemde werktuigen.

Judicio en Probus.

Prob: Zal ik u weederom moogen laſtig vallen vriend Judicio, weegens het indachtig maaken van de beloofde notitie?

Jud: Neen Probus 't is al bezorgt en gereed. Zie daar, laat eens hooren of gy 't wel leezen kund?

Prob: Herodoot, Tacitus, Juſtinus, Titus Livius, Flavius Joſephus, Plutarchus, en booven al de Heylige Schrift.

Jud: Dat zyn de Hiſtorie boeken.

Prob: Homerus, Virgilius, Ovidius, en Horatius.

Jud: Die vier zyn Poëten.

Prob: Cæſar Ripa van de zinbeteekenende Beelden. Oudaan van de Oudheid, en Medaillien. Zynze dit nu alle dien ik van doen heb?

Jud: Neen, niet als de voornaamſte. Maar als gy nu deeze Boeken hebt, zo neemt dit tot een Waarſchouwinge wel in agt: om uw koſtelyken tyd, niet te veel met het Leezen der zelve door te brengen; dat 's te zeggen, dat gy uw Teikenen en Schilderen, daar door minder oeffenen zoud. O neen, want het overmatig Lezen, verzwakt het vernuft, en de wakkerheid des Geeſtes t'eenemaal. De geenen die te veel lezen, worden gemeenlyk van verwarde Gedachten overvallen. Maar wy verpraten onze tyd van naar 't Kollegie te gaan; zie daar de voor-reden is al geleezen.

Prob: Dat ſpytme.

DE gemakkelykſte en vaardigſte manier, is zeekerlyk de beſte, niet teegenſtaande dat'er veel in't gebruik, en door my onderzogt zyn: als het teekenen met de Pen, Penſeel, Rood en Zwartkryt, doch alle van weinich nut voor Schilders. Maar de manier van hoogen op gegrond papier, en met zwart te diepen; overtreft verre de anderen, zo in volmaaktheid, als nuttigheid: voldoende ten eerſten door zyn verheeventheid ons oog, zonder datmen eenige Grond daar om hoeft te maaken. Gelykmen komt te zien aan Plaatſnyders, die zich in de zwarte-kunſt oeffenen, welke haar verluſtigen met ſchraapen op een gegronde plaats: en 't is niet te gelooven, hoe gemakkelyk en vaardich zy daar meede voortgaan, 't geen zy in het Etzen of Snyden, niet zouden doen.

Het Teekenen met de Pen, is een vrugteloozen arbeid, meer eigen aan een Schoolmeeſter, als iemand anders, om de Jongelingen wat op te houden, en tyd te doen verkwiſten; niet teegenſtaande de Graveerders, het echter in praktyk zoeken te brengen, zo is het doch kwaalyk, en zonder fondament.

De moeielykſte en langſte manier, by gevolglyk de ſlegſten, is het tee-

teekenen met Potloot, en dan voort met de Penſeel gewaſſen, hebbende buiten zyn vaſte langduurigheid, geen deugd; maar in teegendeel, een deel moeiten en onwisheid, zonder voordeel voor de Leerlingen. Doch egter diergelyke Teekeningen, naar Schildery, door een geoeffende hand gewerkt, zyn niet te verſmaaden: maar ten opzichte van de Teekenaars zelfs, van weinig nut, voornamentlyk voor Jongelingen, die haar tyd wel zoeken te beſteeden. Een verſtandig meeſter gebruikt het zelve niet, als tot tydkortinge, of ten gevalle van een ander: wel te verſtaan om een uitgevoerde Teekening te maaken. Wat belangt een Konſept, of ontwerp-ſchets met'er vlugt te ſchaaduwen, daar toe is het wel de vaardigſte en beſte van alleen, wanneer het door een vaſte, en verſtandige hand geſchied: zulks dat de grootſte Schaaduwen, eenpaarig en vlak, zonder te verdryven, aangelegt zynde; een aangenaame Welſtand van licht en bruin, geeft. Maar die manier van Waſſen, ten opzichte voor de Plaatſnyders, om'er naa te Etzen of ſnyden, is teegenwoordig wel het meeſte in gebruik, mits dat zo een teekening wel uitgevoerd zy.

Daar is geen beeter Manier om op wit Papier te teekenen, ('t zy Beelden of Landſchap, en die zulke goede Inleidinge geeft, tot de Graveer of Etskunde,) als met Rood-aard; 't geen lieffelyk in 't aanſchouwen, maar ſmettelyk in 't handelen is, doch niet met fyne ſtreepen, gelyk de jonge Graveerders gemeenlyk doen, of het zo genaamde Dommelen; maar met Kloeke Artzeeringe, en nooit meer dan twee of driemaal over elkanderen geſlaagen, door de welke men verkrygt een vaſte hand, en kenniſſe van 't beloop der dingen die men voor heeft, naar haar hoedaanigheid, rond, of kantig; als Naakt, Kleedinge, Gronden en Steenen, met de verkortinge of Perſpektief; alzo doende, zullen wy het regte ſpoor koomen te volgen, en ongevoelig geraaken, tot de fraaje handeling van 't wit Kreon.

Het Teikenen op Blaau of Gegrond Papier, en met Wit gehoogt, dewelke ik hier voor gezegt hebbe, de gemakkelykſte en vaardigſte van de voorgeſtelde manieren te zyn, is durf ik zeggen, in alle deelen zo volmaakt, dat 'er niets aan ontbreekt, en van weinig omſlag. Beſtaande voor eerſt, in 't Ordineeren; Ten tweede, in het naar 't Leeven Teekenen; En ten derde, om naar te Schilderen. Want wat is 'er gemakkelyker in 't Ordineeren, als wanneer men zyn Schets op donker papier net geſteld, en omgetrokken heeft, men dan aanwyſt met een wit pennetje, de gedaagde partyen, 't zy Zon; Maane

neſchyn; Kaars of Gemeene licht; beginnende van het voornaamſte des Stuks, en minderende allengskens 't geene gedaagd moet worden, laatende de Grond voor Schaduwe. En hoe gemakkelyk kan men met een vogtige vinger, het licht een weinigje verflaauwen, daar het te ſterk mogt zyn, ja geheel uit doen; daar men in teegendeel by na onmogelyk, het zelve met de Schaduwe op wit papier te weeg kan brengen. Nu is het licht af te neemen hoe vermaakelyk het is, in het Teekenen naar 't Leeven, wanneer men een vaſte Omtrek heefd, van een Enkeld of Rond voorwerp, 't zy Konterfytzels, Naakte Beelden, Kleedinge, ja wat het zoude moogen zyn; 't geen alleen met ophoogen, ons werk verheeven maakt, 't voorwerp gelyk doet worden, en de Schaduwe ziet voortkoomen, zonder daar aan te raaken; als hier en daar des noods zynde, een diepzeltje in de donkerſte holligheeden te geeven, de Reflexien daar uit te ſpaaren indien het zulks vereyſcht: en zo de Grond wat te donker mogt zyn; zult gy met u licht, de gemelde Reflektien ſagjes aanwyzen. Waar uit men wel kan afneemen, hoe veel vaardiger deeze manier, als d'anderen is: want terwyl den eenen, zyn Beeld op wit papier tykenende vaardig maakt, hebt gy 'er dikwils met zulks te doen, twee of meer gedaan. En deeze Teekeninge wel uitgevoerd zynde, zyn zeekerlyk de bekwaamſte om naar te Schilderen, en hoeft geen graau geſchilderd Modél, ja het Leeven zelfs te wyken, wel te verſtaan op de Kouleur na. Daar by moetmen aanmerken, dat wie het roerende Leeven gebruikt, dit voordeel heeft: dat zy de Beweeginge in haarer Modéllen, natuurlyker zullen treffen, als die geene, welke langzaame Handelinge in het teikenen hebben, want dikwils door het lang ſtaan en vermoeitheid der Modéllen, groote veranderinge zullen beſpeuren.

Hier moetmen weeten, dat het zwart Kryt veel beeter, en aangenaamer op zulk zoort van Gronden is, als 't Roodaard; ter oorzaak van zyn gemeenſchap dien hy met de zelve heeft, dewelke meer blaau als rood is, en met het hoogſel beeter over een komt. Ik zou my nooit bedienen van Rood-aard, ten waar om die Reeden, dat het Zwart zo bezwaarlyk goed te krygen is; doch dat ſcheelt my zo veel niet, als het my maar dienen kan, tot het uitvoeren myner Gedagten, en niet tot het maaken van Pronk-teekeningen, dien ik nooit zoude maaken als naar Schildery, 't zy myn eygen of anderen.

Om nu het voorzyde Gegronde Papier toe te maaken, zo zyn deeze

vier

vier dingen daar toe noodig; Eerstelyk bekwaam Papier, vast, effen en glad. Ten tweede, goede Inkt, bestendig en wel gegomt. Ten derden Italiaans kryt, Sjest genaamt. En ten vierden, goed zwart kryt, vast en mals.

Om dan een bekwaame Grond op het Papier te stryken, zo neemt van dito Inkt, en verduntse met schoon Reegewaater, zo als gy 't bekwaamste oordeeld om op te hoogen, daar onder mengende eén weinigje Rood-aarde, om de harde blaauwigheid wat te vermurwen. Men kan het op een kleyn papiertje bezoeken, en droogen 't zelfde tegens 't vuur, om te zien hoe veel het besterft, dan kan men d'er zich best na reguleeren, want den inkt werd min of meer, donkerder, als het op droogd. Om altyd wat in voorraad te hebben, zou men een party gelyk kunnen bestryken. Het voornoemde Italiaans kryt, steekt boven alle anderen, in schoonheid en suiverheid uit, doch het is zo wit niet als 't Hollandse gemeene kryt, maar een weinigje geelagtich, zeer lieffelyk en aangenaam op zulke Gronden, heeft ook die hoedaanigheid, dat het zich laat scherpen zo puntig als men wil, ja beeter als Zwart-kryt, men kan daar kleine haayrtjes mede teikenen, zonder dat het breekt; het is van Natuur gelyk het beste Rood-aarde, heel mals en fyn, laat zich ook met Rood en Zwart-kryt over en weer loopen, dat het Pypaard niet lyden kan. Hier is noch iets, 't geene niet diend vergeeten te worden, aangaande het Teekenen van Basreleeve, dat die om twee reedenen op deeze Gronden, niet wel, als met groote moeiten willen geteekent zyn; uit oorzaak dat de grond van het papier, lichter moet zyn als in een diep, en rond verheeven voorwerp of Ordonnantie: eerstelyk, om dat men een geheele lichte Tint, over de Grond zou moeten maaken, en ten anderen, om dat daar niet veel Schaduwe in komt, zo dat het beter op wit papier is.

Tot het sluiten deezer Hoofd-stuk, zal ik dit noch zeggen, dat de Teekeningen op Gegrond Papier naar het Leeven geteekent, niet goed zyn, alwaar de verheevenste partyen op den dach, alleen met een klyn hoogseltje, als een flikkering of glans aangeweezen staan; het geen on-natuurlyk is, want men het zelve in 't Leeven niet gewaar en wort, zynde daar door plat op den dach, zonder eenige rondigheid.

Judicio en Probus.

Jud: Zult gy 't nu wel onthouden 't geen daar gezegt is, weegens de Manier van Teekenen?

Prob. 'k Hoop ja, voornaamentlyk die passagie van 't Wit Kreon op Donker Papier, dat is zo waarschynelyk, dat ik daar in 't minsten niet aan twyffelen kan, want de ondervindinge heeft my zulks geleerd: en schoon ik die andere Manieren, mede redelyk vast ken; zo dunkt my dat ik de Gedagten daar al te veel zou moeten aanhangen, en het Konsept (dat het voornaamste myns Oogmerk is, moogelyk door de langduurigheid) my eenigzints mogt ontslippen en vervliegen. Want met Roodaard, zou lang werk geweest zyn, zulk een Helder Licht uit te spaaren, en met de Penseel Gewassen, weinig minder, en van meêr omslag. Daar en booven, zo vind ik dat voordeel in deeze noch gelyk 'er gezegt wierd, om iets te kunnen uitwissen en verhelpen. Maar daar tegens moet men dit weer stellen, dat het zo vast of duurzaam niet en is, als d'andere.

Jud. Indien het zo was, dan zou 't volmaakt zyn. Kund gy wel iets in de waereld bedenken dat Eeuwig duuren kan?

Prob. Neen. Het kwam my eevenwel vreemd voor dat 'er zo regt uit gezegt wierd, van die andere Handelingen te verwerpen?

Jud. Daar moet gy uit besluiten agterlaaten, want de Gelykenis die 'er te pas gebrogt wierd, geeft het genoeg te verstaan: en zo lang men geen beeter heeft, gebruikt men die men kan. Maar behalven dat, ieder Manier van Teekenen, heeft zyn byzondere toe-eigening. De Handeling van 't Rood aard, is een Inleidinge tot de Ets, of Graveerkunde. Het Teekenen met de Penseel 't geen men Wassen noemt, is een Inleidinge tot het Schilderen, om het temperen der Tinten, en Handeling van 't Penseel te leeren. Doch deze, ziet noch verder, om naar 't Leeven te teekenen, en Modellen te maaken, daar men bequaamelyk naar Schilderen kan; gelyk in ons Schilderboek, op zyn plaats aangeweezen zal worden.

Sesde Propositie.

HEt is zeer loffelyk, dat een Teikenaar zich aan de Omtrek, ten hoogsten laat geleegen leggen: doch het is zeer onnozel, alsmen meent, dat het zonder de Schaduwe zou konnen geschieden, alzo de Omtrek en de Schaaduwe, zodaanig aan elkanderen vermaagschapt zyn, dat den een zonder d'ander, niet volmaakts kan uitwerken. Want wat is de Ommetrek van een Kolom zonder Schaduwe anders, als een platte Pilaster? Wat is een Troonie van Man of Vrou vlak van vooren zonder Schaaduw anders, als een Geometriekste Figuur, of een plat en ronde Steen, met Hierogliphise Karakters? Kan een Beeld schoon genoemd worden, ('t zy Naakt of Gekleed, volmaakt van Proportie, Leeden en Aktie,) die maar alleen met de Pen of Kryon omgetrokken is? Kan men dat een braaf Teekenaar heeten, en voor zulk een Konst houden, wiens voorneemen niet verder en strekt, dan zyn studie daar alleen meede te voleinden, zonder zich met de Schaaduwe te willen bemoeijen? Het is onweedersprеekelyk, dat de Superficieele aanwijzinge of Omtrek, van eenig voorwerp, hoe die ook mogt zyn, dezelve voorwerpen niet kenbaar kan maaken, zonder hulp der Schaaduwe; want de Schaaduwe geeft de verheeven lichaamelykheid. Het is dan van de regte weg afgedwaald, niet te willen weeten, dat de Schaaduwe, de Omtrek bestant doet zyn, en de Omtrek alleen, niet meer is, als het A, B, C, in de Letterkunde, dewelke van geen d'er waarde geacht werd, als zy niet te zaamen gevoegt, en woorden uitmaaken. Derhalven is het myns oordeels veel loffelyker, voor iemand die zich byzonder in de waare Teekenkonst wil oeffenen, dat hy studeerd, om (zo veel het doenlyk is,) een overvlieger te worden, 't sy dat zyn neiginge strekt een Teekenaar te willen blyven, of, somtyds in 't Kooper te Etzen, op dat hy daar dan eerst, meede over een komt. Daarom is 't niet meer als reeden, ja ten hoogsten noodzaakelyk te weeten, hoe men zich daar in draagen zal om niet te misdoen, en tot een kwaade of schaadelyke manier te gewennen, gelyk zommige gedaan hebben: dewelke heen gaan in de Kollegies, met de grootste lust en iever van de waereld, en Teekenen naar het Modél, by Dag of Avond, niet als een enkelde Ommetrek, zonder de minste Schaaduwe, ja drie, vier, en meer. Wat de Schaaduwe aangaat, zy meenen daar 't huys,

uit de Geeſt, wel mede te regt te zullen koomen. Een zwaare miſſlag, en een teeken van groote miſverſtand, welke nergens anders uitſpruit, als door een teegenzin die zy voor de Schaaduwe hebben: en om dat die niet zo duidelyk en klaar is als wel de ommetrek; ergo moejelyker voor zulke, om te leeren.

Hoe men naar 't Modél, of Leeven zal Teekenen met voordeel.

TOen ik noch jong was, en weinig indruk van de ſchoonheid der Antiken had; zo liet ik my ten hoogſten geleegen zyn, het Naakte Modél, zoo naaukeurig en Korrekt naar te teekenen, als 't moogelyk was, volgens myn Vaders onderrigtinge. Maar wanneer ik myn Teikening naar Schilderen zou, zo vond ik ze dikwils zo misſtallig, en weinig met de reſt van myn ſtuk over een komende; dat ik daar de walg af kreeg. Derhalven ik veeltyds genoodzaakt wierd, daar veel aan te veranderen: hier wat afneemende, en daar wat by doende, het geen my verwonderde; niet kunnende begrypen hoe het Leeven my zo verleid had, en in myn oogen zo Schoon, ja onverbeeterlyk ſcheen. Maar als ik daar na zogt, zo bevond ik de oorzaak te zyn, de ſoobere kennis dien ik van de voornoemde ſchoonheid der Antiken had: derhalven dezelve vlytig onderzoekende, waar in die meeſt geleegen was, zo zag ik het Leeven, met een heel ander Oog als te vooren: en wierd doe magtig, al Teekenende naar het Naakt Modél, hier en daar, eenige verbeetering aan te doen, zonder myn gedagten eenigzints daar aan te hangen, zo te zeggen ongevoelig. Het alderbeſte dan myns oordeels, om met voordeel op de Akadeemien te ſtudeeren, is wanneer het Model taamelyk goed, en wel Geproportioneerd zy; zich t'eenemaal daar aan te verbinden, zonder het minſte by te doen, of af te laaten; inzonderheid de geenen, die de ſchoone Bevalligheid van 't Antik, niet volkoomen bekend is: zich ondertuſſchen oeffenende naar Playſter, Fraaje Printen en Teekeningen, om het zelve te verkrygen, en alzo (zonder veel hoofdbreekens) te gewennen, haar Modéllen te verhelpen; zoekende hier en daar, de Deelen die u Modéllen gelyk zyn, dezelve daar na Korrigeerende: Gelyk een Borſt, Dye, Arm, Handen en Voeten. Het welk doende, zo zult gy zeekerlyk de regte Kenniſſe daar van bekoomen, en het Antik, van 't Modern kunnen onderſcheiden, en uw Modéllen, niet teegenſtaande in eenige Deelen gebrekkelyk;

ge-

gelyk ik gezegt heb beſchouwen, niet als het is; maar zo als 't behoord te weezen, en al Teekenende ongevoelig verhelpen. En op des te beeter te vorderen, in deeze Oeffening naar 't Leeven, en de naaſte weg in te ſlaan; zo neemt u toevlugt tot de Anathomie: niet gelyk zommige oordeelen om de zelve volkoomen van buiten te leeren, met alle haar Muskulen, Zenuwen, en Uitſpanzelen; maar alleen die geen, welke de voornaamſte en kragtigſte zyn, en de meeſte verandering in de Beweeging veroorzaaken; als de Halsſpieren, Schouderblaaden, de Heupen, Dyen, Beenen, en zo voort: het geen de voornaamſte zyn, zonder welke kennis, onmoogelyk dees Oeffening kan beſtaan, de Reedenen daar van hebben wy voordeezen uitgeleid.

In het Teekenen naar 't Leeven of Naakt Modél, zyn deze voornaame dingen aan te merken: Eerſtelyk een bekwaame zitplaats, of afſtand van 't Beeld. Ten tweede, de çentrale linie of eevenwigtigheid, zittende of ſtaande. Ten derde, de Deelen die Beweegelyk of werkelyk zyn, waar in de Muskulen zich kragtig vertoonen. Ten vierden, de Slagſchaaduwe op 't Planum of grond, zyn Lengte en Breedte. En ten laatſten den Horizont.

De Bekwaamſte en zeekerſte middel, wanneer men naar 't Leeven Teekent, is altyd te denken, op ieder party des Lichaams. In zich zelfs zeggende, dit is de Hals, dat de Zy ſpieren, dit is een hoek van 't Sleutel-been 't geen hier uitſteekt, daar moeten de Ribben beginnen. Hoe ſterk is dees; hoe flaau is die? en zo voort; al Teekenende met de uiterſte Aanmerkinge en Korrektheid. Maar weeſt voor al zorgvuldig, om uw Ommetrek wel aan te wyzen, zonder Karrigatie of overtolligheid. Want al die geen welk een kwaade Gewoonten hebben, hakken in de Ommetrek haar'er Beelden, geheele ſtukken uit, als of 't een rotsſteen was; dewyl zy de Gedaagde partyen, welke Muskels al meede gelyk uitzwellen, heel flaau, en byna onzichbaar maaken; eveneens, als of die gemelde verheeve muskulen, door den dach ingedrukt wierden. Daar zyn weêr anderen die geheel kontrarie doen, geevende de profile of ommetrek haar'er Naaktens, Zeedige, en byna onzichbaare uitſprongen; 't welk op den dag, al de muskulen aanwyſt, ja zo naaukeurig, dat zy de minſte niet zoude agter laaten, min of meer als of 't gevilde menſchen waaren, by te gaar heel Onnatuurlyk.

Weeſt dan voorzichtig, en neem naauw agt op de verheeventheid

der verligte Partyen, dat het met de Ommetrek over een komt.

Laat u niet verleiden, door de naam van Kloeke Manier in het Teekenen, noch door het tegendeel; maar houd u tusschen beiden aan de waare geschaapentheid van de zaak, zo als de Natuur aanwyst.

Judicio en Probus.

Jud: Wel wat dogt u van die Propositie?

Prob: Het was juist 't geen my diende, om met voordeel naar 't Leeven te Teekenen. Hoe ben ik zo gelukkig van het te treffen?

Jud: Ja niet waar? Nu ziet gy dat de Fortuin uw gunstig is; weest dan niet nalaaatig, maar stelt het ten eersten in 't werk, zo zult gy zien dat het met de rest wel gaan zal.

Prob: Ik zal zo doen, want ik brand van lust, om naar 't Leeven te Teekenen; te meer, om dat ik zo meenigmaal op het Kollegie, met smaak daar van heb hooren verhalen. Maar eer wy daar verders van spreeken, zo moet ik u eevenwel weegens het eerste, noch iets vraagen. Het is een vreemde zaak, dat iemand zich vergenoegt, met een enkelde Ommetrek naar 't Leeven te Teekenen; nademaal my dunkt, dat dezelve genoegzaam uit het Proportie Beeld, buiten het Leeven, geleerd kan worden, en de schaaduwe niet.

Jud: Gy spreekt de waarheid.

Prob: Uit wat inzicht doen zy 't dan? Is dat niet een werk of onderneeminge, van een vernuftig en door geleerd meester? Myn dunkt als ik zo ver was, dat ik 't Leeven, dan niet meer noodig hebben zou?

Jud: Wel neen. Maar zy meenen dat aan de Schaduwe zo veel niet geleegen is, en willen kwansuis toonen, dat zy wel in agt neemen, het geen gemeenlyk vermaand word, te weeten: datmen voor al, vast en Korrekt moet Teekenen kunnen, om een goed Meester te zyn: niet denkende, dat de Schaaduwe neevens de Omtrek gemeend werd; veel min, dat den een zonder d'ander, een volkoome Teekenaar kan uitmaaken. Ja wat kanmen doch met een enkelde Ommetrek uitwerken, in 't geen, daar wy iets Natuurlyks verbeelden. Hoe wilmen een Konterfytsel maken dat gelykt? Een Landschap, Architektuur, Bloemen, Zon of Maaneschyn, Dag of Nacht, en andere dingen meer, zonder Schaaduwe? Neem maar eens een Voorbeeld

beeld by een ronde kloot; geen Mensch zal Oordeelen dat het zonder Schaduwe een Kloot is; maar wel een getrokken Sirkel?

Wie zal zeggen dat de Konstwerken der Chineezen, die tot heeden noch zonder Schaduw is, volmaakt zyn? 't is waar haar Ommetrekken zyn wel suiver en Korrekt na haar meening; maar des niet teegenstaande alles schynt plat, gelyk het ook is. En al praktiseeren zy noch duizend Jaaren, zo zullen zy 't zonder Schaduwe niet goet maaken.

Prob: Keeren wy nu weeder tot het leeven. Wat dunkt u van die Teekenaars, welke vlak voor het Licht gaan zitten, en digt aan 't Model?

Jud: Dat zyn Menschen, die de bekwaame Distantie niet en weeten, noch waar in de Schoonheid eens Naakte Beelds bestaat: haar niet scheelende waar zy zitten, als zy maar mede Teekenen.

Prob: Ik heb nochtans hooren verhaalen, dat'er wel Meesters zyn, die zulks doen.

Jud: Het kan weezen dat zy iets onder handen hebben, daar in zy het zo gebruiken moeten; 't geen zommige niet overdenken. Wat myn aangaat, ik zit meest ter Regter, of Linker zyde des Lichts, de Reeden daar van, kunt gy geloof ik wel beseffen?

Prob: Om de Schaduwe, niet waar?

Jud: Ja, de Schaduwe geeft een Aangenaamheid.

Prob: Maar ik wenste wel te weeten, waarom gy de meesten Tyd agter aan zit, en zo Laag? Gy kunt daar immers zo wel niet zien.

Jud: Hoe weet gy dat ik zulks doe? naademaal gy nooit meede geteekent hebt, het zal uw eerste rys noch worden.

Prob: Ik hoor zo nu en dan op 't Kollegie van die zaaken Redeneeren: en het zelve staat my voor, van d'een of d'ander gehoord te hebben.

Jud: Ik zal 't u zeggen. Waarom ik voor eerst agter aan ga zitten? zulks geschied om het Modél, zonder Mistalligheid beeter te kunnen zien, 't geen anders wel gebeurd, wanneer men zo digt daar by zit. Doch dat ik daar zo wel niet zien kan als voor, dat beken ik; maar daarom is 't dat ik meer met zwart Kryt Teeken, en kragtig, het welke ik met Roodaard, op Donker Papier, niet zou kunnen te weeg brengen, want als ik myn Omtrek wel zien kan, dan is 't my genoeg; om dat ik weinig Schaduwe hoef te maaken, blyvende het Papier, voor de zelve dienende, bewerkende het meest met Ophoo-

gen.

gen. En als het op 't Retokeeren na gedaan is, dan maak ik een lichte Tint achter myn Beeld, teegens de zy der Schaaduwe, 't ſy een Stam van een Boom, een Steen, of iets anders; en daarom ſcheelt het my niet of ik wat verder zit, als'er maar plaats is. Ten tweede waarom ik zo laag zit? dat is, om dat ik ſomtyds laage Horizonden gebruik.

Prob: Het is voorwaar bevattelyk, 'k wenſte dat ik al myn doen, ook met zulke goede Reedenen kon beleggen:

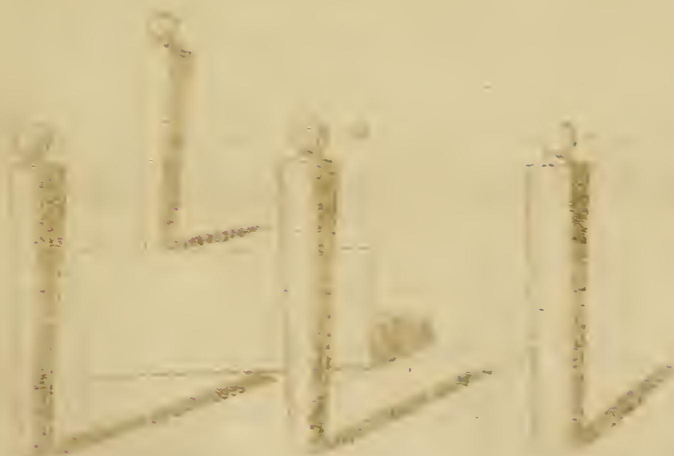
Jud: Al met'er tyd, want het ſpreekwoord zegt, Romen is op een dach niet gebouwt.

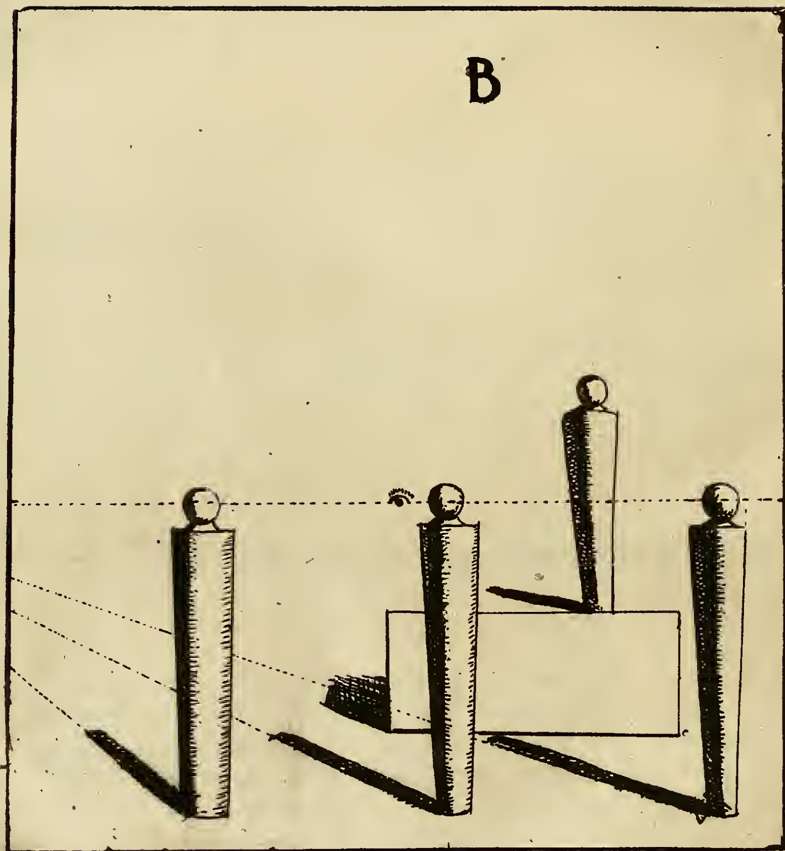
Inleidinge van de Zeevende Propoſitie.

WY hebben in onze voorgaande Stellinge, vyf Waarneeminge aangeroert, weegens het naar 't Leeven Teekenen. Namentlyk, een Bekwaame Zitplaats of Afſtand, van 't Beeld. De Sentrale Linie of eevenwichtigheid. De Werkelyke Deelen. De Slagſchaaduwe op 't Planum of Grond. En ten laatſten den Horizont. Het zal hier niet ondienſtig zyn, den Leergierige dezelve noch wat duidelyker naar onze meening te doen verſtaan. Doch voor af is noodig te weeten, dat het naar 't Leeven Teekenen, tweederly is, 't een Noodzaakelyk, en het ander Toevallig. De Noodzaakelyke is, wanneer men een Ordinantie Gekonſipieert heeft, en tot het uitvoeren der zelve, het Leeven behoeft. De Toevallige is die, welke men zonder Konſept (waar toe 't gebruikt zal worden) in de Kollegien Teekent, door d'een of d'ander op geſteld. En ſchoon het gebruik deezer twee, zeer verſchillende zyn; alzo den een met voordacht tot een Ordinantie werd geſchikt, en d'ander niet; zo dienen zy echter alle beyde, op een en dezelve wys, als booven gezegt is, aangemerkt te worden, gelyk deze Figuur A aanwyſt.

Het is niet zonder een naaukeurige overweeginge, dat ik dit Beeld, de naam van Praktyk-beeld geef, alzo deſſelfs gebruik (voor die zich daar in Oeffenen) zeer Voordeelig is, 't ſy naar 't Naakt Modél, of Gekleede Leeman: het toond de naaſte Middel, dien ik naar veel onderzoek heb kunnen uitvinden, en verklaare, dat by aldien ik het in myn Jeugd, zo wel geweeten had als nu, ik nooit iets gemaakt zoude hebben, zonder deze Aanmerkinge. Want ik ſtel vaſt, datmen nimmer eenige dingen naar 't Leeven Teekent, 't ſy Menſch, Beeſt, Boomen, Vrugten &c. dan om d'een of d'andere

8

B

tyd te gebruiken, en in zyn Ordinantie, Geteekend, Geſchilderd, of Geëtſt, te pas te brengen.

Om nu tot myn voorneemen te koomen, weegens de Vyf genoemde Aenmerkinge; zo zal ik met de Zitplaats of Afſtand, eerſt beginnen. Het is wel te begrypen, dat aan de Verkiezinge derzelve, veel geleegen is, om het Modél of Voorwerp, bekwaamlyk zonder Miſtalligheid, in zyn geheel te zien. Voor het byzonder en Net uitvoeren, zo kan men des Noods zynde, wat naader zitten of Staan, mits het Oogpunt altyd waarneemende; 't geen gemakkelyk zal geſchieden, voor die in de Perſpektief ervaaren zyn: doch het zelve zullen wy in onze volgende Propoſitie wat meerder verklaaren. Hier by is noch een Zaak in agt te neemen, 't welk de Teekenaar in het Teekenen, een merkelyk groot Voordeel toebrengt; te weeten het Poſtuur, waar in hy hem houden moet. Hy zal zich dan zodaanig Stellen of Plaatzen, dat zonder zyn Hoofd, op of neer te beweegen, hy het Modél en zyn Teekening, te gelyk kan beſchouwen, zyn Oogen alleen, Op en Neerwaards ſlaande, zo als het voorbeeld in onze Twaalfde Les, aanwyſt: Maar dit geſchied meeſt in 't Schetzen, Stellen, en Omtrekken; alzo dat het Voornaamſte der Geheele Teekenkonſt is.

De Perpendikulare of Sentrale Linie door het Beeld, is dienſtig Aangemerkt te worden, om zyn eige wiſſigheid en voldoeninge, ten opzichte van het Schetzen, en ſtellen, wyzende welke deelen, 't meeſte gewigt of laſt draagen: geevende aanleidinge tot het derde, om de deelen die werkelijk zyn, en haar hoedaanigheeden in 't uytdrukken der Muskulen, neevens de oorzaake naa te ſpeuren.

De vierde, zynde de ſlagſchaduwe op 't planum of grond, is het onfylbaarſte middel om aan te toonen, waar het Beeld, in een Ordinantie geplaatſt moet worden: want het wyſt, of die ter regter, linker zyde, of in de midden geſtaan heeft, en behoorden te ſtaan, gelyk deze ſchets B aanwyſt.

De laatſten is den Horizont, zijnde van geen minder belang, ten opſichte van het gebruik, in zodaanige Teekeningen eener ordinantie, op dat d'eene Horizont met den ander, over een komt; te weeten die des modéls, met die van u konſept, waar in hy gebruikt word. Een zaak die door veele zeer onagtzaam werd verzuimt, denkende dat het zo naau 'er niet op aan komt: gebruikende zo wel

haar Modéllen, die met een hooge Horizond geteekend zijn, in een Ordinantie met een laage, en zo ook in tegendeel, die naar een laage, in een hooge Horizond. Stellende daar by een Beeld, ter regter zyde het Oogpunt, dat ter linker zyde geteekent is geweest, veranderende alleen des noods zijnde, de slagschaaduwe op de grond, wat meer binnen, of buitenwaards, na dat de Perspectief, en 't licht van haar Ordinantie uitwyst: alle welke listigheeden of onkunde, niemand meer bedriegen dan de Maaker zelfs, en liefhebbers die voor 't meerder gedeelte, hier gantsch geen kennis van hebben.

Nu zullen wy noch verder verklaaren, waarom ik het Beeld A, met al die Aanmerkingen, van zoo veel nuttigheid agte. Voor eerst, om de klyne Omslag, en zyn groote wissigheid, in 't gebruik van alle Modéllen, niet alleen om in een Ordinantie te gebruiken, maar ook om andere Ordinantien te Inventeeren. Ten tweeden, zoo wyst, of leerd het zelf iemand, die in 't ordineeren gebrekkelyk is, om met geraapte dingen, 't zy van wie het zoude moogen weezen, een Ordinantie op te stellen, gelyk wy in ons ander Boek, op zyn plaats zullen aantoonen.

Judicio en Probus.

Prob: Waarlyk men moet bekennen dat het Practyk-beeld, een Wiskonstig middel is, ik weet niet dat ik ooit in Schilder-boeken van zoo een Beeld geleezen heb: het is zo gemakkelyk te begrypen, dat schoon men de perspectief niet geheel verstond, men daar door eevenwel, met een weinigje Oeffening, mede te regt zou kunnen koomen.

Jud: Daar zullen wy verder van spreeken, als gy 't wat meerder bezocht hebt. Maar weegens de Slachschaduwe, laat daar uw gedachten eens overgaan, gelyk in de vier Poppetjes aangeweezen is, 't sy in wat geleegentheid die korter of langer moeten zyn.

Prob: Dat heb ik reeds gedaan, daarom woud ik u gevraagt hebben, of de vierde stellinge, nu duidelijk en genoegzaam uitgeleid was? Nademaal tusschen het Dach en Lamplicht, een al te grooten onderscheid is; voornamentlyk in de slachschaaduwe. Zoo dat ik niet begrypen kan, 't geen myn Meester my eens tot een Les gegeeven heeft, te weeten, dat ik eerst de Beelden naar het leeven behoor-

hoorden te Teekenen, wel te verſtaan alles dat Naakt moet zyn, en de Kleêren, altyd naar de Leeman: daar men hier gemeenlyk in de Kollegien, naar 't naakte Leeven Teekent by Avond met een Lamp, en meeſt naar de Leeman by Dag. Kan dan het Dag en Lamplicht, zodaanig t'zaamen gevoegt worden, dat men 't in een ſtuk zou kunnen vereenigen, zonder dat het misſtaat?

Jud: Het is ſchier onmogelyk; en ik geloof dat hier de grootſte Meeſters in zoude doolen, of ten waare zy de Studie, zo veel als haar voorwerpen kwaamen te gebruiken.

Prob : Uw gedachten koomen met de myne over een: want ik weet dat 'er tuſſchen die byde Lichten groot onderſcheid is, ja dat het Dachvenſter een merkelyk grooter, ſtarker, en verder licht op het Modél geeft, als een Lamp, al waaren d'er noch zo veel pitten in: 't geen by gevolg, de Slagſchaaduwe veel ſmalder en korter zal maaken. Daar in teegendeel, door 't na by hangen van de Lamp, dezelve veel langer en breeder worden. Zo de Slagſchaaduwe dan verſcheelen, zo moet het immers met de Beelden ook zo zyn? Waar uit blykt dat het onmogelyk is, die twee Lichten t'zamen te vereenigen.

Jud: Daarom behoorde gy, die nu de gronden van de gezeide ſtellinge kundig zyt, uw voor deze ſchaadelyke klippen te meiden. Neemt dan mijn raad in agt, om de regte ſtudie voort te zetten. Teekent des Avonds naar 't alderbeſte Playſter-rond, of afgietzels der Antike Beeldjes, die gy kund bekomen, het welke van meerder nuttigheid is, om tot de kenniſſe te geraaken, waar in een ſchoon, en welgemaakt Naakt, of Gekleed lichaam in beſtaat. Boven dien, geeft het noch een zonderling vermaak aan den Teekenaar, voornamentlyk, als de Beeldjes licht zijn, dewyl de ſchaduwe zich als dan, helder en klaarder vertoond: by gevolg men de omtrek der Muskulen, behoorlijker zien kunnende, niet anders van doen heeft, als een goed oog, om alles korrekt en geheel naar te volgen,

Prob: Zal ik dan het Teeken-Akademie by den Avond heel moeten verlaaten; daar het nogtans zo gemakkelijk met minder tyd als by den dach te verliezen, kan geſchieden, en door 't meerendeel by den Avond word gedaan?

Jud: Men zou uit de reeden moeten bekennen van ja; maar om dat deze gewoonte zo ver is ingeworteld, zou men het zelve zeer bezwaarlyk, ja ſchier onmogelijk kunnen veranderen, alhoewel het

genoegzaam teegens de waare kennisse stryd. Denk eens wat voordeel men van het Dach Tykenen heeft,'t geen men by de Lamp moet missen, ten opzichte van de Koloriet: gelyk de vleezige Kouleur, op de grove partyen. De Teerigheid, neevens de verminderîng der Mezzetinten, op de minder vleezige. Den Geelagtigheid aan de Hals, Okzels, Buik &c. De Gloeientheid in alle sluitende ofte draaiende deelen, die zich uiterlijk in haar werkinge beweegen. Hoe veel teegenstellingen van Tinten is 'er niet al waar te neemen, als 't Hoofd tegens de Hals, Schouders, Borst, korte Ribben, Buik, Heupe, Dye, Knien, Beenen, Voeten, Elleboogen, Armen en Handen; 't geen zonder 't zien, bykans onmogelijk is te gelooven. Zo het waar is, dat de Chameleon, by dach veel verwig schynt, hoe zou het dan mogelyk wezen, dat iemand, die hem nooit als by de Lamp of kaars gezien had, dezelve met zyn hoedanigheeden, in een Dach-stuk te pas zou kunnen brengen?

Prob: Ik beken door de reeden overtuygt te zijn; want het geen gy van het Avond Teekenen gezegt hebt, is zo verstaanbaar, als men 't zou kunnen bedenken.

Jud: Maar daar zyn d'er somtyds zo veel in een Teeken-Akademie, die niet weeten, wat een regte schoone Party in 't Leeven is, veel min, waar die uit bestaat; om dat zy nooit naar Antike Statuen, of Playster-rond geteekent hebben, en zo ze het al hebben gedaan, dan geschied het noch meenigmaal zo onagtzaam; dat ze meer op een goede Handeling van 't Kryt, als op een schoone manier van Omtrek letten. Wat de Kouleur aangaat, dat word by sommige onnoodig geoordeeld om op te denken, alzo zy voorgeeven, genoeg met Teekenen te doen te hebben: laaten hun ook voorstaan, dat die Kouleur van 't Naakt, 't geen zy naar Teekenen, hen niet te pas zou komen, door dien zy hooren zeggen hebben, dat (in 't gebruik) ieder Figuur na zyn Waardigheid, behoord Gekoloreed te worden. Hoe meenig zijn d'er die naar 't Leeven Schilderende, echter zo aan een eige manier van koloreeren gewent zyn, dat het hun onmogelyk is (alwaar 't Model ook noch zo schoon van Kouleur) haar gewoonte te veranderen? Daarom gy Leerzame Konst-oeffenaars, neemt doch van den beginne wel in agt, om u aan een goede manier te gewennen: gedenkt maar alleenig aan de tak van een Boom, zo als men die in 't eerste buigt, zal hy altyd blyven. Indien het mogelyk is, gebruikt liever een suiver Dach, als een stinkend Lamplicht: ten minsten zo lang, als gy de

regte

regte kennis en 't gebruik van de laatste noch niet hebt. Oeffent u dan eerst vleitig naar 't Modél by Dach, op dat gy door uw studie, daar van kennis krygende, daar na uit gebrek van dien, het Lamplicht, in een Dach-licht met voordeel kund veranderen.

Achtste Propositie, zynde een Gedachten tot het opstellen en onderhouden van een Teeken-Akademie.

Na dat wy nu alreede hebben aangeweezen, waar in de voornaamste zaaken der Teikenkonst bestaan, en dezelve tot dus verre verhandeld, zo zal het niet ondienstig zyn, dat zich den jeverzuchtigen vleit van een Konstgierig hert, met een zonderlingen aandacht, ontrent d'uitneemenste en d'aller aanmerkelykste dingen beezig houd; want de plicht van een regte en brave Konst-oeffenaar, treed altyd verder, en verhoogt zyn gemoed, met het onderzoeken van heerlyke zaaken. Waarom wy iets van het Naakte Leeven zullen spreeken, als zynde 't volmaaktste Modél, en de beste Leermeester van alles, wezende het eenigste doelwit van hoog geachte verstanden, gemerkt daar al het Schoonste in te vinden is, dat de Natuur kan voortbrengen. Over zulks hebben wy dit volgende, om onze voorgaande beloften te voldoen, naar onze zwakke Harssenen op papier gesteld, hopende de Naarstige Konst-lievende daar door eenig Licht te geven, en voordeel toe te brengen.

Eer men zich begeeven zal tot het Teikenen naar 't Leeven, is het voor al nodig te weten, of 't Modél bekwaam, dat is Schoon en Welgemaakt zy voor een Man van zyn Jaaren; waarom wy 't hier niet ondienstig achten, een kleine aanwyzinge daar van te doen, hoe dezelve in 't geheel Geproportioneerd dienden te wezen, om Schoon te noemen.

Een fraai en Welgemaakt Mans-Modél, bestaat voor eerst, in een Kloeke en volwassen Gestalten, om dezelve zo veel te bekwamer, van een reedelyke Distantie te kunnen beschouwen. Niet te Dik of te overmatig vet; maar doorgaans wel Gemuskeld. Breed van Schouders. De Rug vleezig. De Borst verheeven. De Heupen smal, doch evenwel maatig. De Buik niet zwellende. De Knieschyven duidelyk. De Beenen regt: en de Voeten weinig buitenwaarts. De Vingers lang, maar niet puntig. De Toonen desgelyks, en gesloten van de groote toon af. Wat de Troonie belangt, dat wyst zich zelfs; en

dewyl geen Weezen, altoos geen eenig byzonder, van noden is, tot het naar 't Modél Teikenen, zo komt het zo naau niet. Een menſch alzo gevonden hebbende, oordeel ik dezelve zeer dienſtig om te kunnen gebruiken.

Wat de Kollegianten aangaat; wy moeten uit de Reeden bekennen, dat daar toe geen beter Gezelſchap is, als wanneer het zelve eendrachtig uit Schilders, Beeldhouwers, Plaatſnyders, en derzelver Leerlingen beſtaat: wel te verſtaan zulke, die van hun Meeſters bekwaam geoordeeld werden, om naar 't Menſchelyk Naakt te Teikenen.

Verders oordeelen wy 't niet ongevoegelyk, dat'er een uit de Ervarenſte Meeſters gekozen werd, die het Modél voor een Maand of twee ſteld. Ondertuſchen zouden de anderen zo veel te bekwamer worden, om op haar beurt het zelve waar te neemen: veranderende zo met de voornaamſte al naar vervolgens. By ziekten of afweezentheid van den Stelder, zou de voorgaande het naaſten zyn, om de beurt waar te neemen: mits hem door een behoorlyke tyd van te vooren, daar van bericht gedaan wierd. Als het Beeld geſteld is, zo zullen de voornaamſte in 't generaal, eerſt haar plaats verkiezen, en alzo naar vervolg. Wanneer het gebeurd, dat onder de vergadering iemand is, die tuſchen beide, een Aktie van doen heeft, om het Modél tot dezelve te gebruiken; zo is de naaſte middel, dat hy die geenen welkers beurt het is, daar over aan ſpreekt: doch niet in 't Kollegie; maar voor de Teeken-dag in de Stelders-huis, hem onder vier oogen de Schets vertoonende, niet alleen om te doen zien wat Aktie hy begeerd; maar ook waar toe hy die gebruiken wil: wat karakter en werkinge die doen moet, om alzo het oordeel van dees perzoon af te wagten: te weten, of het zo wel zou zyn, dan of 't noch beeter zou kunnen wezen; en of het voor 't Modél ſtaanbaar is of niet. De Stelder dit alzo overwogen hebbende, zou alsdan een Schets van die Aktie maaken gelyk hy gewoon is, om het Modél daar naar te ſtellen. Als het nu een reedelyk goed Beeld was, en dat'er iets byzonders in aangemerkt wierd, 't zy in de Omtrek, Kontraſte, Paſſie, Uitdrukkinge of iets anders; zo geeft het den Stelder voor 't zyne op. Derhalven zouden zy allegaar op die wys dat voordeel kunnen genieten. Nu is de vraag, of de geenen die wat meer als gemeen kan, in dat geval, de Stelder wel zouden begeeren, en zyn Onderrigting onderworpen willen zyn? Waar op ik antwoord van ja, voor

zo ver de verbeetering aangaat. Want wie is'er die het oordeel van een, die meer weet als hy, niet graag zouden willen hooren, wanneer zulks onder vier oogen geschied? niemand geloof ik, of ten waar een perzoon met Passie of voor-oordeel ingenomen was: en wil hy 't niet doen? zo blyft dezelve van de gezeide voordeelen versteeken; het stellen der Modél, gaat daarom eevenwel zyn gang.

Zo lang als 'er iemand geen noodzaakelijke Aktie nodig heeft, kunnen die daar toe verkozen zijn, haar order in het stellen vervolgen: te weeten, ieder rys van een byzondere stand. De eerste vlak van vooren. De tweede van achteren. De derde van de zy. d'Een om een schoone Borst. D'ander om een brave Rug. En de laatste om een fraaje Dye, Beenen, en meer andere schoone partyen, die voor Schilders, Beeldhouwers, en Plaatsnyders, hoognodig zyn te weeten: vervolgende zo aan alle zyde. Verders om in het Naakt aan te toonen, wat een goede Kontraste is; en waar uit een welgesteld Beeld, in zyn Beweeginge, of Aktie, is voortkomende. Want de Deftigtigheid, Sierlijkheid, en Bevalligheid van een welgemaakt Lichaam, bestaat in een ordentelyke en werkelyke Schikkinge der Leeden. Als ik mijn gevoelen zeggen zal, zo agt ik het Teikenen naar 't Leeven, van geender waarden, zo dat niet voor af en ging: ja niet meer als de Koloriet zonder Teikenkonst. Want wat baat ons het Leven, al Teikenen wy noch zo lang, als men de macht niet en heeft om een Beeld te kunnen stellen? Dat zou dan de eerste zyn.

De tweede zou wezen, van de kracht der Reflektien, die de Leeden tegens elkanderen aangeven, wanneer zy dicht, of ver, van een zyn: d'anderen van buiten, zouden alsdan wel volgen.

Om een Reflexie, met voordeel en welstand te plaatzen, is zo gemakkelyk niet, als veele zich wel inbeelden. Het is niet genoeg dat het Beeld, daar door helder en aangenaam word; daar moeten Beweeg-reedenen van zyn. 't Is wel waar dat men het genoegzaam gewaar werd, wanneer wy 't Leeven voor ons hebben, maar men loopt te los over die dingen heen, ziende dezelve gemeenlyk zonder opmerkinge, als of de Reflexien geen Hoofdzaak, in het Teikenen naar 't Leeven was? Doch indien daar wat meerder agt op gegeeven wierd, zo zou men met 'er tyd, door de ervarentheid, zoo een grondige kennis daar van verkrygen, dat 'er onmogelyk zulke groote misslagen meeer voor den dach zoude komen, als 'er tot nu toe in de waereld geslopen zyn. Sommige hebben over al Reflektien gemaakt,

maakt, of het wezen kon of niet. Anderen wederom, hebben het zo veel gemeid als 't hun mogelyk was. D'een zoekt zijn Beelden met helderheid, en d'ander met bruin-goed te maken: niet om dat het zo hoord; maar om dat het met haar zinnelijkheid over een komt. Waarom ik vastelyk geloof, dat 'er weinig in de Kollegien met ander inzigt Teikenen, als om Beelden te vergaaren; dat 's te zeggen om de Praktyk, en niet om de Theorie.

De derde stellinge zou zyn, wegens de perssinge van de tegens elkander opzwellende Leeden: wat verandering in de zelve, daar uit voortkomt. Het geen niemand uit de Antiken, noch veel minder uit zijn zelf, by gissinge, korrekt kan treffen, 't welk een groot gebrek in de meeste part is: want zy verbeelden haar Naakten, niet als Vlees; maar als Steen of hout: denkende mogelyk dat het een misstand is, als de Leeden, haar hoedanigheid, dikte, of dunnigheid verliezen. Tot die drie gezeide Aanmerkingen, te weeten Kontraste, Reflexien, en Perssinge der Spieren, zou men Voorbeelden Teikenen, waar naar het Modél gesteld zou worden. Daar by met weinig woorden, een verklaring over dezelve: by voorbeeld, waar in een goede Kontraste tot zo een Aktie, geleegen is; op zo een Licht gedaagd, goed, en op zo een, niet: en zo met de anderen desgelyks, ieder Teekendag een.

Om een begrypelyke Aanwyzinge daar van te doen, verkies ik voor eerst, drie gemakkelyke Aktitude, te weeten Staande, Zittende, en Leggende. Welke ieder in 't byzonder, de konst, op zyn schoonst en bevalligste, van nooden hebben.

Deze drie, oordeelen wy 't bekwaamste om twee Reedenen; voor eerst, om het gemaks wil van 't Model, vermits hy dezelve, zonder veel rustens, lang-staande houden kan. Ten tweede, voor de Teikenaars ten hoogsten dienstig: hebbende tyd naar wensch, om haar Teikening, ten uitersten uit te voeren: werdende daar door met 'er tyd, vaster en vaardiger, om zwaarder Voorbeelden, met 'er vlucht te treffen. En nademaal ieder een niet bekwaam is, om moejelyke Aktien, in zulk een korten tyd, wel, en naar vereisch te kunnen Teikenen, (alwaar het Modél dikmaals rusten moet, en zelden zonder groote veranderinge hersteld kan worden) zo oordeelen wy 't ongevoegelyk, zulke zwaare Voorbeelden, als Gaande, Lopende, Vallende, Opstaande, Klimmende, Trekkende, Stootende, Draagende, en meer diergelyke, te stelien, als des nood zynde, gelyk ik

ik gezegt heb, voor de geenen die dezelve in haar Ordinantie te pas moeten brengen. Echter moeten zodanige Aktien natuurlyk, naar hun doeninge verbeeld worden, schoon de Konst, niets ter waereld daar in te zeggen, maar dezelve alleen stiptelyk als een staale wet, naar te volgen heefd: namentlyk dat zy in hun eenvoudige Simpelheid of Werkelykheid, niet anders aangemerkt moeten werden, als natuurlyker wys volmaakt, zonder in 't minste de Konst van noden te hebben, dan alleen om van dezelve te oordeelen, waarom de beweeginge der Leeden, wel of kwaalyk, (naar de overeenkoming van 't werk dat het Beeld doet) uitgedrukt zyn; 't geen op vaste bewys-reedenen gegrondvest is: ja zodanig, dat zelfs *Raphaël*, *Michel Angelo*, noch *Karats*, zouden mogen verschoont werden, indien zy om welstands-halven, of uit eenige andere inzichten, het zelvige niet waargenomen hadden. Zommige zullen deese mijn Voorstellinge, mogelijk kwalijk kunnen aanneemen, denkende dat zulke voorname Meesters, die de Konst, in zo een hooge trap bezaaten, geen vryheid zouden mogen gebruiken. Waar op ik zeg, dat het ieder een toegelaaten is, zo veel vryheid te neemen als men begeerd, wanneer het zelve op reden steund. Want schoon de Konst, ver boven de Natuur in wissigheid gaat, zo kan zy haar doch in de Beweeginge niet verbeeteren, veel minder wetten stellen.

Na dat wy nu verscheide zaken hebben overwogen, zo kunnen de Naarstige Konstlievende, uit het voorige lichtelijk afneemen, dat wy op geen losse inbeeldingen bouwen: maar dat onze Voorstellinge, uit de Ervarentheid, in 't onderzoeken der Natuur, op vaste Bewysreedenen gegrondvest staat. Derhalven oordeelen wy, dat het een groot Voordeel zou zijn, wanneer de Teekenaars, hun Akademie-Beelden somtyds overzagen, en onderzochten wat in ieder Beeld byzonders aan te merken was: zeggende by hen zelfs, dit Beeld raakt de Ponderatie of Eevenwigtigheid, deze was wegens de Draajinge, dit ziet op den Dach van vooren, en die van de zy. Daar wierd dit of dat, over gereedenkaveld; op deeze beaamden zy dit, en dat wierd verworpen &c. Wat zoude men, allengs, daar door een groote indruk in onze Denk-Beelden krygen, 't geen nu door sloffigheid, over het hoofd gezien, en voorby gegaan word.

Wy hebben in 't begin van dit Hoofdstuk aangetoond, waar in een Schoon Mannelijk Naakt bestaat; maar alzo daar weinig Modéllen gevonden worden die zo Volmaakt in alle deelen zyn; zo is 'er nogtans

een middel voor de Leergierige Oeffenaars, om dezelve schoonheide met 'er tyd te verkrygen, niet tegenstaande het Modél maar tamelijk goed geoordeeld werd. Derhalven zullen wy hier een byzonder Middel aanwyzen, dewelke ik zelf meenigmaalen bezocht, en derzelver uitwerkinge alzo gevonden heb.

Om dit dan werkstellig te maaken, zoude men een afgietzel, van een voorname Antike Statua, als d'Apollo, Faunus, Antinoüs &c. zo korrekt uit Teikenen, als het mogelyk is; van vooren, van de zy, en van achteren. Naar dewelke men alsdan het Modél, zo net als doenlijk, met het zelfde Licht, ook even hoog of laag geplaatst, zouden stellen: en alzo uitvoerlijk naar Teikenen. Gedaan hebbende, zo overzie, als dan die beide in vergelykinge tegens malkanderen, om te bespeuren, of 'er eenig onderscheid gevonden zal worden. Dat het verschillen zal, daar hoeft men niet aan te twyffelen; want waar zoude men een Mensch vinden, die in alles zo volmaakt is als de Antiken zyn, en in alle deelen zo gelyk? Dit dan onderzocht en uitgevonden hebbende, zal men de gebrekkige Partyen of Leedematen, door een naarstige opmerkinge, met voordeel kunnen overwinnen en verbeeteren: beneevens de Schoonheid der Antiken, al oeffenende aanwennen.

Wy hebben hier vooren ook gezegt, dat zo lang iemand geen noodzaakelyk Beeld nodig heeft, het stellen vervolgt zou kunnen werden. Invoegen wy oordeelen, dat het een heerlijke zaak zou zijn, wanneer die Aktien, genomen wierde uit de Statuaas, 't sy naar fraaie Playster gelyk ik gezegt heb, of naar die van *Perrier* Geëtst, gemerkt daar geen een is, ofzy zijn alle staanbaar: waarom men zich niet moet verwonderen, dat de oude Meesters, in dat deel, boven al hebben uitgemunt; nademaal zy 't gemakkelijkste en 't Schoonste, uit het Natuurlijke leven nagespeurt, het verwonderlyke Antik daar door te voorschyn gebragt hebben. Vervolgende dit zo een maand, drie of vier lang, dewyl daar stof genoeg is, al was 't om een heel jaar door te brengen. 'k Ben wel verzeekert, dat 'er dan in die tyd onder de Teikenaars, een merkelyke verandering zou worden bespeurt. Het kan ook niet minder wezen, want ider Beeld zoude hen tot een Les dienen; ja zy zouden van dag tot dag kunnen zien hoe veel zy vorderde, en nader aan het best kwamen: om alzo ongevoelig van 't Moderne, in het Suiver en Schoone Antik te geraaken.

Wy hebben in onze laatste Propositie beweezen, dat het Dach-

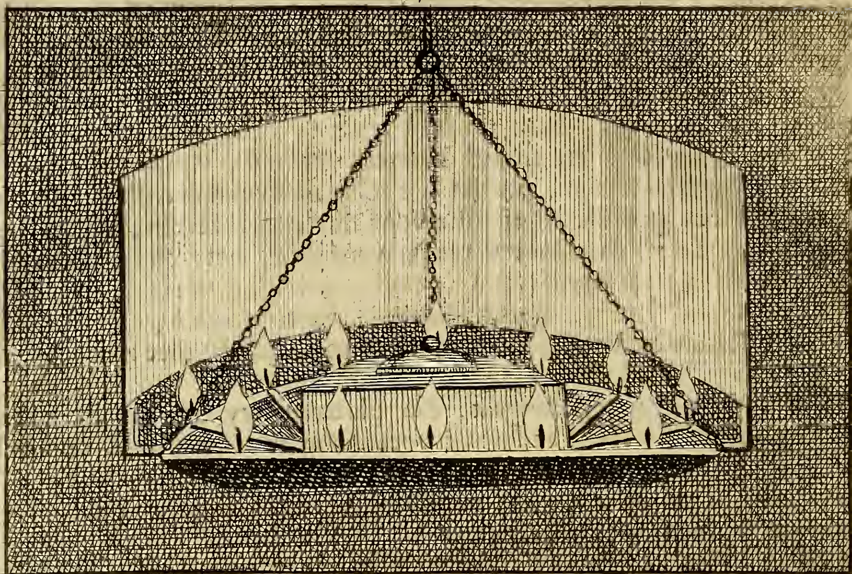
Tei-

Teikenen 't voordeeligste is, om dat het veel sagter en eenpariger Schaduwe geeft, en ook om dat de Lichamen zich natuurlijker in de Koloriet en Reflektie, zonder hardigheid vertoonen; daar in teegendeel het Lamplicht, zeer sterke en afgesneedene Schaduwen en dagen voortbrengt. Staat hier dit noch by te voegen, datmen daar toe een bekwaame en ruime Kamer verkiest, welke zijn Licht uit het Noorden schept, om dat het zelve niet veranderlijk is. Anders moetmen een geolide Blaffetuur voor de Glazen zetten, op dat het Licht der Zon, daar door verzagt werdende, het zich egaal over de geheele Kamer verspreid, zonder eenige gevoelige verandering. De hoogte van het Licht, moet zodanig genomen worden, dat de lengte der Slagschaduwe van het Beeld op de grond, gelyk met zyn hoogte zy.

Wat de zitbanken aangaat, die plaatzen wy om het gevoegelijkste aldus: d'eerste anderhalf voet hoog van de grond, en mach niet nader aan 't voorzeide Modél zyn, dan tien voeten: De tweede en derde, drie en vyf t'half voet hoog, gaande dezelve Sirkel-rond; alwaar 't Modél het Centrum van is.

In de Winterze Avonden, moetmen een warme Kachel hebben, tamelyk hoog.

De Lamp oordeel ik aldus 't bekwaamste: de Bak halve Maans-gewys, voor regt, en als een halve Cirkel omlopende, verzien van tien of twaalf reedelijke dikke Lemmet-pypen, doch digt by den anderen: agter om dezelve, een opstaande wit gestreeke blikke plaat, ontrent een voet hoog, tusschen dewelke een opening is daar men de pitten door ziet, om licht op het papier te hebben. De geheele lamp zou anderhalf voet in Diameter zijn: gelyk dit volgende Voorbeeld, tot beeter begrip des Leezers aanwyst.

Het zoldertje daar het Modél op ſtaat, zalmen een halve of heele voet hoog van de grond neemen, voorzien van matten of deekens. Doch om alderhande Zittende en Leggende Aktien, kanmen het met Schragen zo veel verhogen, als men goed vind. Om een goede Grond te hebben, waar tegens het Beeld, by Dach of Avond wel mogt uitkomen; zoude men een Linnen of eile doek, om de warmte niet te verhinderen, agter dezelve kunnen hangen, zo digt als men 't nodig oordeeld: van zodanig een Tint of Kouleur, alwaar het Modél bekwamelijk tegens afſteekt: en hoewel het van alle kanten niet vlak gezien zou kunnen werden; zo is 't nochtans genoeg, dat het tot de voornaamſte gezichtſtand dienen kan, daar het Modél toe geſteld is.

Aangaande de touwen of kwasjes aan de zolder, tot gemak van 't Modél, en ſtokjes tot het ſteunen der zelve; is niet nodig te verhalen, alzo de werkdaad zulks genoeg uitwyſt.

Wat wy tot noch toe in de Afdeelingen dezes Boeks verhandeld hebben, ſchynt een genoegzaame grondlegginge, tot den rechten weg, van een goed ende gezet oordeel te wezen, dies zouden wy het daar by gaarne laten blyven, ende een einde onzes Boeks, met het einde

van

van dit Hoofdstuk gemaakt hebben; maar alzo ons noch iets noodzakelyks in de zinnen speeld, aangaande de Kleêren op de Leeman, zo zullen wy in 't volgende, daar van eenige dingen ophaalen.

Inleidinge tot de negende Propositie, betreffende de Kleedinge en manier der Plooyen.

HEt is myn vast gevoelen dat de Oeffening der plooijen niet volkomen geleerd kan worden, zonder de Leeman te gebruiken; Want wat baat het dat men zich uitmergeld met kleêren uit de Geest te Teikenen als wy 't leeven voor ons kunnen hebben, zonder welke het onmogelyk is de natuur der Stoffe te doorgronden: daar zich, in tegendeel, veele niet anders oeffenen dan naar de Statuaas en fraaiste printen der beroemste meesters, welke hier in uitgemunt hebben: als, *Raphaël*, *Barotius*, *Guido*, *Albaan*, *Poussyn* &c.; denkende uit dezelve reeds een gebaande weg te hebben gevonden, om tot genoegzame volkomentheid te geraken, en hun oogmerk te bereiken. Daar men nochtans weet, dat *Raphaël* voornaamentlyk, die gelegentheid niet gehad hebbende, echter in zyn tyd, de fraayste dingen voor den dag gekomen zyn. Nu zoude men mogen vragen, waarom eenige andere vermaarde Meesters, als *Titiaan*, *Tintoret*, *Paulo Veronees*, *Julio Romano*, *Michel Angelo*, *Dominiquin*, *Bassan* &c., zo goed daar in niet geoordeeld werden? de reeden is deeze, dat *Raphaël* het leeven gebruikt heeft, wel te verstaan een Leeman, waar door hy de natuur en eigenschap der Stoffe grondig heeft leeren onderzoeken: alhoewel men hem nogtans zou kunnen beschuldigen dat hy zyn beelden de meesten tyd met eenderly Stoffe kleedden, in voorvallen, daar de verandering genoegzaam verschillende kon geweest hebben. Evenwel moet men bekennen, dat 'er voor, noch naderhand, geen zo ervaren en Konstryk in dezelve geweest is, dan een alleen, te weten *Nikolas Poussyn*; echter is dit geen wonder, dewyl hy het Natuurlyke leeven onderzocht en gebruikten gelyk hem bewust was dat *Raphaël* gedaan had, en niet gelyk anderen die alleen zyn werk navolgden: daarom zyn zy ook slegter geweest, hebben minder kennis gehad, en meenigmaal niet van de natuur der stoffe of plooijen geweeten.

Men kan êer een zaak door ondervinding, dan door een vertellinge of voorbeeld gelooven, en wat hoeft men iets te leenen dat men zich kan eigen maaken. Nu zoude imand mogen vragen waar 't van daan

komt dat ieder een byzondere manier van ſtoffe en plooijen heeft? nergens andersom, dan dat zy noch het leeven noch de Leeman gebruiken, of wel dat zy het beide misbruiken: volgende alleen hun verſcheidene neigingen, die zy tot deeſe of geene hebben: welke neiginge een zeekere behagelykheid is, die men in het een of 't ander ſchept; d'eene verkieſt Zyde, d'andere Stof, Laaken &c. Ik vroeg eens aan iemand, waarom hy zyn kleêren altyd met dunne ploojen maakte? waar op hy my tot antwoord gaf, geen zin te hebben in zulke dikke ploojen als *Paulo Veronees*, *Titiaan* en *Rubbens* verbeelden. Sommige bederven hun beelden zodanig met het ophoopen van veelderhande ploojen; dat zy daar door t'eenemaal vergeeten, het gebruik der ſtoffe alleenig gemaakt te zyn, om de partyen der Lichamen daar ze over heen komen, te kleeden en met gratie te bedekken: en niet om dezelve daar mede te belaaden en te vervullen, als of het geheele Lichaam maar een buik, en alle leeden op de verheeven partyen, met zandzakken bekleed waaren. Veele wederom maken hun kleedingen als of het darmen zyn, op de manier van *Korton*, ziende nergens als naar zulke printen. Een vierde ſoort heeft weder meêr zin in de manier der Antiken of Statuaas. Echter is het een zo goed of immers zoo ſlegt als 't ander, indien daar geen verandering van ſtoffe zy. Wat ſtond ons te oordeelen zo daar een Heer was die een Kamerling, Kok, en Stalknecht hebbende, den een zo wel als d'ander uit het zelve ſtuk Stof of Laaken gekleed liet gaan als hy? zoumen niet zeggen dat het oneige was? de Kok moet ſlegter als de Kamerling, en de Stalknecht ſlegter als de Kok gekleed wezen. By gevolg die zich altyd aan dunne of dikke Stoffe houden doen kinderagtig, zynde het een enkele eenzinnigheid, die zommige menſchen maar niet de verſtandige behaagd. Zo dat ieder in zyn Kleedinge acht moet nemen, op 't geene hem betamelyk is, na zyn ſtaat of ouder, altyd de dingen vliedende, die buiten de palen der welvoeglijkheid, behoorlijkheid, en welſtand gaan: niet alleen van zulke, die het Cierzel van haar perzonen verachten, hun niet ſcheelende of ze met vuile, ſlordige, en naaulyks opgebondene kleederen voor den dag komen; maar ook in tegendeel van die gene, welke een byzondere naarſtigheid gebruiken om hen met alle lichte en verwyfde kleedinge te vertonen: Gelyk *Caligula*, *Nero*, en *Heliogabalus*, Keyzeren, die welke voor den dag kwamen, met bonte en gebloemde kleederen, paſſende beter een dertele Vrouwe als een doorluchtig Keyzer. En *Pompejus Magnus* word ook van *M.*
Cicero

Cicero en *Atticum* aangemerkt, voor dertel en iedel, om dat hy aan zyne kouſſen witte lange kouſſebanden droeg, met een bemaalt kleed, dat weinig, zo een Opper-veldheer betaamde: waar mede *Cicero* gekt: en *P. Clodius* wort ook van *Cicero* gelaſtert, om dat hy roode kouſſen droeg, die hem een Raads-Heer zijnde niet voegden, paſſende 't zelve beter een Jongman, die welke geoorloft is, ſchoone, hooge en fraaje verwen te dragen. In tegendeel ging *Cato* van *Utica* in 't eerſte de palen van een Romeinſch Raadsheer te buiten, vermits hy zynen hogen dienſt vergeetende, al te ſlordig by zyn vrienden ging, en dat bloots voets met een enkeld kleed, en daar boven zeer ſlegt met een koorde toegegort, gelyk *Sabellicus* verhaald. *Pedianus* en *Plutarchus* zeggen, dat hy op den markt ging wandelen, met een boere kleed: en in dezer maniere, zonder eenig ander opperkleed, zat hy in den Regterſtoel. *Sylla* wierde ook beriſpt, dat hy, werende Veld-Heer, met weinig achtbaarheid door Napels ging wandelen, met een mantel om, en muilen aan de voeten. Ook moetmen zich onthouden van de ſlordigheid van *Diogenes Cinicus*, en *Epaminondas*: morſſige Philoſophen, dewelke altyd een zelfde kleed droegen. De Antiken of Statuaas naar te volgen is dikwils goed; wanneer de gelegentheid en zommige gevallen zulks vereiſcht: als in verbeeldingen van Goden, Godinnen, Marmore beelden, Basre leeves, en diergelyke Steenwerk. Men zegt dat *Raphaël* daar veel naar geſtudeerdt heeft, ja, dat meer is, heele beelden uitgeraapt en in zyn Ordinantien te pas gebragt, zo als ik zelve eenige gezien hebbe; doch dit overgeſlaagen. Wat my belangd, ik ben van gevoelen, dat 'er niets zeekerder gaat als het Leeven, willende liever *Raphaël* en al de meeſters laaten vaaren, dan myn Leeman miſſen.

Niemand heeft te twyffelen of 'er een ordentelykheid is in 't ſchikken der plooijen. Men noemt het een byzondere gaaf, wel geplooyde kleedinge te kunnen maken: maar daar zyn 'er weinige die hier in uitmunten, de reeden daar van is, dat men de Konſt in dit deel al te gering oordeeld, en zo veel moeiten niet waardig; laatende zich voorſtaan het genoeg te zyn als men 't by geluk treft: waarelyk een ſlegte trooſt, het waare veel beeter by geval eens ſlegt, dan by geval goed. Onze voorgangers hebben daar in de Grieken naargevolgt, en zeekerlyk ondervonden, dat de ſchikking der Kleêren, in een onfeilbare grondregul was beſtaande, buiten welke het onvermydelyk aan de genade of ongenade van 't geval moet verblyven. Derhalven zullen wy eens de moeite neemen, en onderzoeken welke deeſe onfeilbare

bare grondreeguls zouden mogen zyn, en of het noodzakelyk is dat men zich daar van bediend?

De Kleedinge waar mede men de Beelden omslingert, moeten zodanig in haar plojen rondom de leeden die zy bekleeden geschikt wezen, datmen op de partyen die door den grootsten dag beschecnen werden, geen ployen ziet die met donkere schaduwe bedekt zyn, noch die ook een al te sterken dag ontfangen: wel oppassende geen valsche ommetrekken te maken, die het beloop der Leeden breeken of doen verliezen, en ook door Schaduwen die al te veel gehakt, en dieper als het naakt van 't Lichaam dat zy bedekken, konnen wezen, maar de kleedinge moeten zodanig geschikt zyn, dat zy geen kleedinge zonder Lichaam gelyken, dat 's te zeggen een ophoopinge van stoffe zonder steunzel. Altyd moet men schoone en grootse partyen van ployen zoeken te krygen, zo veel 't mogelijk is, en dezelve met goed oordeel plaatzen en stellen. Op de verkortende partyen moeten veel meerder plooyen komen, als op de plaatzen die niet verkorten. In verbeeldinge van veelderhande figuren, moetmen voor al in agt neemen verandering in de Kleeding te brengen: te weeten de Stoffen van verscheide soorten, zwaar of licht, naar de waardigheid en overeenkominge der Beelden, tyden, plaatzen en gewoontens: werkende of eenvoudig, volgens de welvoeggelijkheid der voorvallen, die min of meer grootsheid nodig hebben, om de bevalligheid en welstand van 't geheel.

Wy weeten dat de Bekoorlijkheid eens welgemaakten Beelds, meest in de schikkinge der leeden, door de tegenstreevigheid bestaat, desgelyks is het met de Kleedinge, zonder welke schikkinge der plooyen, onmogelyk een bevallig gekleed Beeld kan voortgebragt werden, dan by geval: dikwils behelptmen zich met een ander Meester naar te volgen, als voorens gezegt is, door welke oorzaak het leeven zo jammerlijk verzuimt, en men altyd zoeken moet, met weinig of geen vordering.

Het is een algemeene en vaste regul, dat de plooyen der lange en naauwe Kleedinge, het zy van grove of fijne stof, haar natuurlyke hoedanigheid niet en kunnen behouden, wanneer de Leeden hun beweegen, uit oorzaak van der zelver trekking en rekking, hebbende geen ruimte en niet kunnende iet toegeeven. Om die reedenwil is het, dat zulke naauwe Kleedinge, lange en uitgerekte, dunne en scherpe plooyen voortbrengen, gelykmen in de Griekse Statuaas

ge-

genoegzaam gewaar werd, van welke men gewoonelyk zegd, dat het natte kleêren zyn. Deze soort van Ployen geeven een ongemeene welstand aan een schoone Aktie of gestalte, vermids de verheevene en breede partyen des Lichaams, door de trekking en 't nederdrukken der gemelde plooyen, niet alleen ongeschonden blyven, maar ook breede en vlakke daaginge veroorzaken, waer uit de meeste bevalligheid is voortkomende: die, welke groot en ruim zyn, geeven daar en tegens weder breede en vlakke Schaduwen.

Nu staat hier aan te merken, dat het weinige, 't welk wy van de plooyen gesproken hebben, noch maar alleen voor een uitwerkinge der Natuur, zonder hulp van de Konst, genomen moet werden: het welk uit zich zelf niet genoeg is, maar de Konst moet zich daar by voegen om de eene de andere te helpen, daar zy noch eenigzints gebrekkelijk mogt zyn: en zo een bekwaam middel aanwyzen, om die naar onze zin te schikken, op dat wy daar door ons oogmerk bereiken, en nooit verleegen zyn.

Men zal naulyks geloven hoe voordeelig het gebruik der Leeman is, vooral eer men het bezogt heeft. Ja ik denk niet dat my iemand ongelyk zal geeven, wanneer ik zeg, dat het alzo noodzakelijk is naar de gekleede Leeman te teikenen, als naar een menschelyk naakt; ik kan tusschen die twee, geen ander onderscheid vinden, als dat het een voor gaat, en het ander volgd. Indien het recht zoude gaan, en de zaak naar eys begreepen wierd, zo zou men nooit geen Kollegie opregten, daar het een zonder het ander geoeffend wierd.

Wyze om de Leeman met voordeel te gebruiken.

VOor eerst diendmen zich te oeffenen met schetzen en herschetzen op wit papier, niet om schoone plooijen te zoeken; maar om een wisse en zeekere manier (wel met de Natuur en reeden over eenkomende) te kunnen vinden: ziende alleen na een algemeen beloop der voornaamste partyen. Beginnende alsdan met het stellen van een fraaje staande Aktie, als deze nu wel geteekent, vast met de pen omgetrokken en met een zeer flaauwe schaduwe aangewezen is, zo kan men het generaal beloop der plooijen luchtig met roodaard daar over heen schetzen, eerst van de regter schouder naar de linker heup: van daar na de regter knie, en van de regter knie naar de linker voet. Deze

regel is de voornaamste, waar uit alle de anderen voortgebragt werden; 't zy met twee, drie, of vier kleedinge over malkanderen, elk naar zyn aart. Desgelyks kanmen doen met een zittend beeld van vooren, ter zy, en van agteren.

Hier staat nu te letten, wat kleedinge of stof de bekwaamste en best op elkanderen schikken zou, om schoone ploojen te vinden. Van twee, neemtmen d'eene grof, is de grofste boven, zo zal de onderste dun zyn, en is de grofste onder, zo moet men het zelve nauw en met weinig ploojen vertonen: daar en tegen het bovenste zo vol ploojen als men wil. Merk ook dat laken op laken niet schikt, alzo de onderste plooyen, aan de bovenste hinderlyk zouden wezen. Zyde op zyde schikt niet kwalyk, voornamentlyk wanneer het onderkleed vol ploojen is, als het bovenkleed maar ruim en los hangd. Dit getoont hebbende, kanmen voortvaren met het opschetzen van alderhande Aktien. Stelt dan uw Leeman, en schikt daar de lappen op naar u schets: dezelve op verscheide wyze vast hegtende, en trekkende van de eene zyde naar d'andere, tot dat gy eerst uw voornaamste plooyen hebt, binnen de welke alsdan de andere kleinder met schikken zullen gevonden worden.

Het is zeeker dat de onderkleeren van lywaat of fyn linnen niet te vol ployen kunnen wezen, dog hoe leeniger en slapper hoe natuurlyker, vermits haar aart, eigenschap en hoedanigheid daar in bestaat, voornamentlyk als zy veel gehandeld zyn, zo dat de plooijen die daar eens ingedrukt werden, niet licht weder uit gaan, als die, welke men dikwils verwisselt, gelyk booven-kleêren en mantels die in 't gemeen uit losse lappen bestaan. Om deze reeden moeten zy vol ploojen zyn, zo wel op de vlakke partyen als andere plaatzen. *Korton* heeft zich niet binnen de paalen van Matigheid gehouden, maar zonder onderscheid, de ruimten der ploojen ingevoerd; want de rokken of eerste onderkleêren (hebbende meer vryheid, en by gevolg haar eerste hoedanigheid, het zelve niet zo onderworpen zynde als de geslooten deelen) kunnen onmogelyk vol plojen wezen. Echter gebeurd het veeltyds dat eenige konstenaars, (van wat studie het ook zoude mogen zyn,) wanneer zy in een ander iets zien dat hen behaagt, niet alleen het zelve zullen zoeken naar te bootsen; maar gemeenlyk tot buytenspoorigheid en overtolligheid vervallen: By voorbeeld, een naakt Schilder die de kloekheid van *Karats* wil opvolgen, zal meest, al zyn beelden, 't zy die oud of jong zyn, als een Herkules verbeelden, hakkende hier en daar stukken uit als of 't een rotssteen was. Heeft iemand een gloe-

gloejend en kragtige Koloriet gehad, zy zullen 't veeltyds noch al gloejender en krachtiger zoeken te krygen, zonder te ontzien of het in een open lucht, gesloten kamer, in 't verschiet, of leevens groot is. Waarlyk het beste pad in alles, is de middelmaat; die dezelve niet volgen, vallen meestendeel van Scylla in Charibdis, volgens *Horatius* zeggen.

Zoekt liever de natuur der stoffe wel te leeren kennen, op dat, wanneer dezelve los en ongebonden hangen, zy haare hoedanigheden verkrygen, sprydende hun zo ver uit als 't mogelyk is. Ik spreek hier van stof, begrypende daar door alle soorten grof en fyn, Zyde, Laken, Fluweel, Zatyn, ja alles wat gebruikt werd. *Netscher*, die beroemde Haagze konstenaar, heeft byzonder in 't wit linnen te verbeelden, uitgemunt.

Van de Hoofddekzels der Mannen en Vrouwen.

HEt staat wel voor een getroude vrou, 't zy bedaagd of jong, met doeken gekapt te gaan: maar ongetroude dogters en meisjens, voegt niet beeter als hun eigen hair, somtyds met een band of snoertje doorvlogten.

Een jongman past wel blootshoofds te zyn, altemets agter, met een lintje t'zaam gebonden.

De oude mannen voegen gedekten hoofden, 't zy met een muts, of omgeslingerde band van zyde of stof.

Aan de oude vrouwen behoort men geen hair te zien, maar het hoofd heel met doeken bewonden, veeltyds gedekt met een groote lap, of met haar eigen mantel over het hoofd.

Van de toepassende Kleedinge der zelve.

DE jonge meysjes van zes tot twaalf jaaren, noch onnozel zynde, hebben zo vroeg geen kennis van de schaamte of zeedigheid, uit welke oorzaak zy vry bloot mogen gekleed gaan, de boezem zonder borsten, de armen dikwils ontbloot, gelyk ook de beenen: de voeten somtyds met enkelde voet-zolen, en het hair los of lugtig met lintjes gebonden.

De jonge dochters van twaalf tot twintig jaren, hebben als dan veeltyds hun volle wasdom, en de boezem op zyn schoonste: deze zeg ik hebben meer gedachten van de eerbaarheid, ze-

digheid en ſchaamte : om welke reeden zy de boezem veeltijds met een ſluyer bedekt houden,of met haar hembd, op by de Schouders vaſt gebonden ; zomtyds laten ze een zyde, tot de halve boezem loshangen : het voegd wel dat hare onderkleederen van fijn en dun lywaat zijn, om de ſchoonheid van 't Lichaam daar door te laten zien : derhalven moet men haar weinig met veel kleeren en mantels overladen,doch zo zy al iets aan hebben dat hun verdikt,zo moet het bovenſte deel des lijfs daar vry van zyn, om een fraai en zwierig beloop van 't Lichaam te behouden. Aan de heup mach het altoos wel wat zwellen. De beenen zullen tot de voeten toe bedekt zyn.

De getrouwde vrouwen, van twintig tot dertig en veertig Jaaren, onder de beſcherming van de man, zyn wat vryer en ſtouter, wezende de meeſte ſchaamte al voorby; deze derven haar wat meêr ontblooten, gelyk de boezem, armen en beenen, hebbende voetzolen met banden aan, ook wel halve kouſſen of brooskens door banden ſierlyk toegemaakt, na haar ſtaat. Veeltyds gebruikenze een lange mantel, die op de ſchouders vaſt gehaakt, gegeſpt of geknoopt is, uit oorzake datze zomtyds kinders moeten dragen, welke zy daar meede bedekken en bewinden: behalven dat hebben zy het hair getuit of bewonden met doeken en lapjes, zelden word het gezien, gelyk dat der jonge Maagden, die maar alleen met bandjes of luchtig-ſieraat van zilver en goud op getooit zyn. Het paſt geen vrou, die een kind op den arm heeft, Paarlen om den hals te draagen, noch bloots voets te gaan, maar zy hebben dikwils ringen aan den arm.

De oude vrouwen van vyftig, ſeſtig tot zeventig jaaren, moet men niet verbeelden met eenige naakte leeden, gelyk bloote halſen, ſchouders, armen of beenen, alzoo de ſchoonheid meeſt vervlogen is, en niets meêr overig,dan dat zig onbevallig en onaangenaam vertoond, niet waardig om gezien te werden ; de hals vol aderen en Zenuwen, de boezem hangende of uitgedroogt, de reſt is niet als vel en been, daarom voegt het beſt van boven tot onderen bedekt te zyn, het hoofd t'eenemaal in lappen of doeken bewonden ; en noch de meeſten tyd met een grove mantel bedekt, in zulker voegen, datmen maar de handen en een weinig van de troonie ziet, hun voeten zyn meeſt door kouſſen en ſchoenen bedekt.

Doch hoewel ik al deeze dingen bepaal, zo moet men weeten dat'er geen reegels zonder exeptie zyn. Desgelyks dat twee grove laakenſe kleeren ganſch niet op elkanderen paſſen, ten waar aan oude luyden,

met

met dit onderſcheid echter, dat het onderkleed wat naau en zonder Plojen moet wezen, op dat dit het bovenſte niet beletten noch verhinderen zou om ſchoone Ploojen te maken. En terwijl de oude luiden geen aangename zwier meer hebben, alzo de ſchoonheid van een welgemaakt lichaem t'eenemaal weg genomen en verſtyft word, zo behoeftmen daar zoo naau niet op te letten of de Kleding wel geſchikt zy, maar losjes over geſmeeten als offe over een blok gehangen waaren, ten zy wanneer zy zitten. Die wat jonger en gemanteld zyn, houden die zelve order, behalven dat een kleed alleen, het zy het bovenſte of t'onderſte het grofſte moet wezen, om geen wanorder in de ploojen te maken, zo als ik voorens gezegd heb. En vermits de beweeging en wel gemaaktheid der jonge lichamen, een van de voornaamſte bevalligheden der zelve is, zo moet men agt geven, dat ſchoon de kleedingen omhangen en omgeſlingert zyn, de gemelde aardige zwier, hier vooren aangewezen, altyd uitblinkt. Wat het gebruyk der Leeman in zich zelf, en zyn toetakeling aangaat, zal men vinden in de volgende zamenſpraak, tuſſen

Judicio en Probus.

Jud. Deze Leeman, hoewel kleen, zal u by gebrek van grooter genoegzaam dienen kunnen, mids de verdeeling wel geproportioneerd zy, te weeten, de ſchouders en heup haar behoorlyke breedte, dat de armen en beenen van boven tot de knien, en van de knien tot de voeten, hun volle lengtens hebben. Het hoofd, handen en voeten, haar behoorlyke groote, en dat de bekleedinge, ofte het overgetrokkene der zelve, digt aan de vouwen ongevult blyft.

Prob. Zulks begryp ik. Maar hoe zal men het ſtellen met de kleedinge, en wat ſtof wilt gy daar toe neemen; want ik denk niet dat men laken noch andere dikke ſtof kan gebruiken, voornamentlyk in zo een klein beeldjen?

Jud. 'k Zal 't u zeggen, en ook wat voor fatſoen van lappen men verkiezen moet. Daar is alderley ſoort van linnen, fyn en grof; neem die, van wat kouleur gy begeerd, uitgezondert wit, om het doorſchynens wil, ten waar het heel digt was.

Prob. 'k Verſta 't wel. Men doet het om dat m'er die onder-plooijen niet door heen zal zien.

Jud. Maakt een hembd van de ſchouders tot de voeten, niet al te

wyd, van het alderfynste. Dan een wat dikker tot de knien, zonder mouwen, ruim genoeg. Noch eenige borstlappen, fyn en grof, beneffens een mantel. Die dingen kunt gy aldus snyden: 't hembd niet heel wyd met smalle mouwen, reedelyk lang. Het tweede kleed, onder wyd, in twee panden, een agter en een voor, die men met haken en oogen vast hecht. De borstlap tot de navel, zult gy mede van twee stukken maken: de form daar van is als een ronde sirkel, aan de hals of boezem niet ruim; maar wat gespannen: tusschen de schouders en de hals met een knoop of haakje vast, dewelke aan weerzyde het lyf, agter en voor met veel ploojen neerhangt: dit is eigentlyk voor zo veel der vrouwen kleeding belangt. De mantel daar is men zo naau niet in bepaalt, zo groot of kleen als men die goed vind. Maar een Koninklyke mantel (zo van man als vrou) moet onder wat rond gesneeden wezen, in form van een half rond, gelyk men in de Statuaas genoegzaam zien kan. Die van de man werd op een schouder, en de vrou op beyde vast gemaakt.

Prob. Ik ga terstond alles in 't werk stellen; maar hoe zal 't dan verder gaan met het zatyn, zyde, of weerschyn.

Jud. By geleegentheid zullen wy malkanderen noch eens daar over spreeken.

Tiende en laatste Propositie.

Van de Kleedinge in 't algemeen, en voornamentlyk die der Vrouwen, jonge en oude, buiten en binnens huys, naar de Getyden des Jaars.

HEt zal hier niet nodig zijn een wydloopig verhaal te doen, weegens de manier en 't gebruik der Kleêren, vermits 'er dagelyks nieuwe boeken gevonden worden, welke ons genoegzaame onderrigtinge daar van geeven. Ik zal my alleenig vergenoegen met te zeggen, dat in wat Land des waerelds het weezen mach: onder een warme of koude luchtstreek, het jaar altyd in vier getyden verdeeld is, d'eene tyd kouder of warmer als d'ander, na het verloop der Zon, of als zeekere winden daar ontrent heerschen. De daagen zelfs hebben hun verdeelinge, wanneer de Zon op en onder gaat, te weeten de morgenstond, de middag (als zy op het alderkragtigste is) en de avond wanneer het koelder werd.

Die

Die dingen aangemerkt hebbende, zo moet het noodzaakelijk volgen dat de volkeren in deze en geene klimaat, een daar toe eigen manier van kleedinge gebruiken, naar de geleegentheid des zaizoens en der voorvallen; ſtrekkende om zich voor de hitte der Zon, reegen en wind te beſchermen: daar na voor de avondlucht en andere voorvallen meêr.

De kleedingen hebben behalven haar gebruik in zulke gelegentheden, ook hun waardigheid, d'een boven de ander, na de ſtaat en hoedanigheid der perzonen waar mede zy boven elkander uitmunten: gelyk ik in 't vervolg klaar zal aantoonen, en eerſtelyk de

Kleedinge van oude Matroonen.

DEze zijn driederly: het eerſte is een byzonder of huis-kleed. Haar tweede ſoort zyn openbare of algemeene; en de derde plegtige.

In Huis zittende, hebben zy een kleed van wit lywaat, 't welke aan de hals ſluit met mouwen: over dit is een ander, van de ſchouders tot de voeten, ook met mouwen die aan de armen ſluiten. Huis-kleedinge.

In het openbaar verſchynende, zo bedekken zy de meeſten tyd haar hoofd en aangezigt met een groote ſluyer: ook wel een mantel die hun gantſch omvangt. Algemeene.

Wanneer zy eenige plegtigheden zullen bywoonen, als Bezoeken, Godsdienſten, Offerhanden of Maaltyden; zo zyn haar hoofden met koſtelyke lappen, windzels en banden, beneevens geſteentens na de kwalityt der perzonen, ſierlyk gehult: latende die voorzeide mantel dan los en over de ſchouderen hangen, doch meeſt als zy zitten of ruſten, waar onder zich ſchoone borſtlappen en koſtelijke gordels vertoonen. Plegtige.

Kleeding van jong Getroude.

DEze in huis zijnde, hebben boven haar lywaat of hembd, dat gemeenlijk zeer fyn is, een ander dun kleedje van zyde, zonder mouwen, vermits het hemd wyde mouwen heeft, die zy zomtyds tot half weegen den arm op ſchorten, voornamentlijk in haar bezigheid. Dit boven kleed is op beide ſchouders vaſt, hangende ſlapjes over de borſten tot even onder de knien, zijnde het zelve door een koſtelyke Huis-kleedinge.

ſtelyke

ſtelyke riem met Geſteentens naar hun waardigheid, onder de borſten gegort. Het hulzel is veeltyds in een ſierlyke lap gebonden, zonder pronkſieraat noch Juweelen.

Algemeene. Maar in 't openbaar verſchynende doen zy die af, zynde dan met aardige windzels, banden en ander ſieraad, nevens haare lokken en tuiten, gepaleert. In die geleegentheid gebruiken zy een lang kleed op de regter ſchouder vaſt gemaakt, ſlingerende onder de linker borſt. Als mede ſchoone borſtlappen. Een dunne ſluyer bedekt half en half haar aangezicht.

Plegtige. In Plegtigheeden, Offerhanden, Maaltyden en Bezoeken, hebben zy, gelyk de Matroonen, een pragtige mantel aan, hangende tot over het hoofd, maar van fynder ſtof: ook Paarlen om den hals, Oor-ringen, en Braſeletten om de handen.

Kleedinge van jonge Maagden:

Huiskleedinge. DEze, in haar bezigheid, hebben een wit kleed aan van Lywaat, met halve mouwen, dat zy met een lintje op de ſchouders vaſt binden, of met een luts aan een knoop hegten. Over het zelve hangt noch een ander dun kleed tot boven de knien, onder de borſt gebonden met een band. Zy zitten gemeenlyk met de halve rug en boezem bloot. Haar hulzel is in tuiten agter t'zaam gebonden, hebbende koralen om den hals, en het kleed hier en daar met lintjes vaſt geknoopt.

Algemeene. Als zy in 't openbaar verſchynen, of met gezelſchap uitgaan, dan bedekken zy de boezem half en half, latende haar lokken over de ſchouders zwieren: de tuiten ſierlyk opgetoyt en onder elkanderen geſlingert, doorvlogten met alderhande kouleur van lintjes, ook wel met bloemen naar de tyd meede brengd.

Plegtige. In Plegtigheden doen zy veeltyds een mantel aan, die uit twee lappen beſtaat, een voor en een achter: op de ſchouders met linten of haken aan een gehegt, hangende tot onder de knie. Somtyds laten zy wel een ſchouder en borſt bloot, door het losmaaken van een haak, bindende dezelve lap als dan met een koſtelyke riem om de middel.

Jonge

Jonge Meysjens Kleeding.

DE jonge Meysjens zijn meest in lywaat, binnen en buitens huis, hebbende dunne kleêren daar over, haar jonkheid betamende, die tot boven de knie hangen, en (nevens het hembd) aan de zy open, hier en daar met een lintjen vast gebonden is, welke zy altemets ontknopen of los maaken, om een vrye beweeginge der beenen te hebben; het zelve ook wel op een schouder met een haakje vast hegtende. De Boezem, schouders en armen, vertoonen zy veeltyds bloot. Haar hulzel is heel los en zwierig, waar van gemeenlyk een of twee tuiten, digt aan 't hoofd met een lindje vast gestrikt, agter neer hangen. De Brazeletten, en Halssnoeren van koralen of andere gesteentens die wy haar geven, zullen van geen groote waardy zyn.

Aanmerkinge Tafereelswyze over dese drie byzondere gelegentheden en toepassinge der Kleedingen.

BEschou dit Tafereel eens met aandagt: hier ziet gy *Penelope* beezig zynde in haar vertrek, onder eenige Dienstmaagden. Hoe zeedig en luchtig is zy gekleed, meest in lywaat, de mouwen opgeschort, de hair lokken opgebonden, op dat dezelve haar niet hinderen zouden. Zy houd een borduur-raam op de schoot, en de naald in de hand, hebbende een dun overtrekzel of een borstlap aan, die gegort is. Daar ginter leyd haar kostelijk kleed en mantel op de tafel, nevens een koffertje met juweelen en alderhande sieraden. De jonge Maagden, zwieren hier en daar, alle in huisgewaad, zonder de minste optooizels aan te hebben: de een is bezig met zyde te winden, een ander met de kouleuren te schikken; de derde steekt een draad door de naald. Al de gereedschappen leggen in order op een klein tafeltje. Aan 't einde der kamer schuifter een de Gordynen voor de vensters, op dat de zon aan haar meesteres niet hinderen zou, in somma alles is in aktie. Huis-gewaad.

Tweede Tafereel.

IN dit Tafereel werd *Penelope*, uit haar Paleys treedende, verbeeld, ongetwyffelt om wat te gaan wandelen, zynde gepaleert en gevolgt van Staat-Juffers en andere Dienstmaagden, alle opgetooit, jong Algemeen gewaad.

en oud, elk na haar ſtaat en waardigheid. Aanſchou met welk een zeedigheid zy voortgaat, en hoe zy van ieder met ontſach aangezien werd?

Derde Tafereel.

Plegtig gewaad.

HIer gaat zy naar de Tempel met groote pracht, hebbende een ſchoone Mantel aan, en gehult zynde met Paarlen en Diamanten, welke doorblinken, ſchoon haar hoofd met een floerſſe ſluyer bedekt is: ziet met wat een ordentelykheid zy van de meenigte gevolgt werd, die alle naar rang gaan, elk na hun waardigheid op het pragtigſte uitgedoſt, meeſt by kleine troppen van twee a drie teffens, haar met grote aandacht, neergeſlage oogen, en ſtilzwygende den Tempel waards geleiden. Het volk, bezyden den Tempel ſtaande, is vol verlangen om haar t'aanſchouwen. Eenige ſchynen vol vreugd, andere klappen in de handen, en veele komen van verre aanlopen. Aan d'eene zy is een troep oude matronen met haar dochters, zommige met kinders op den arm, andere, hun kinders by de hand houdende, komen haar zo te gemoed: dit geſchied alles zo ordentelyk, datmen daar ontrent geen de minſte wanordre of baldadigheid van ligtvaardig volk kan beſpeuren. Het is ook geen wonder, want hier en daar zyn mannen geſteld om alle onordentelykheden voor te komen. Achter deze Tempel lopen eenige vrouwen, meeſt blood, zynde ontuchtige menſchen, welke daar van daan gejaagt worden. De Prieſter ſtaat ondertuſchen voor het altaar en wacht, het offer werd geſlagt, de Wierrookvaten beginnen al te ſmeulen, en alles wat daar toe nodich is, zietmen gereed maken.

Ligtvaardige en ontugtige Vrouwe Kleedingen binnen en buitens huis.

Huis-gewaad.

DE Kortizanen of ligte vrouwen, zyn gemeenlyk hovaardig, luy en lekker. In haar vertrek, brengen zy de tyd door met niet anders te doen zich als te blanketten en palleeren, voornamentlyk het Hoofdſieraad, daar zy de meeſte tyd aan beſteeden. Wat haar kleeding aangaat, zy zyn daar heel ſober in, latende hun genoegen met een daar zy mede pronken, voornamentlyk als zy eens uitgaan om d'een of d'ander wilde gaſt in haar ſtrikken te vangen, want t'huis

zyn-

zynde en niemand by haar hebbende, zitten zy meest naakt, alleen met een dun lywaat aan, aan alle kanten open als of ze altyd gereed stonden om de geen die zy aanlokken, 't zy in de vensters zittende of op een balkon, ook wel door toedoen van oude feeksen, die zig gemeenlyk aan de deur voegen, ten dienst te staan. Dikwils zyn zy met een groot wit laaken losjes bedekt, waar onder zy moedernaakt zyn, leggen de heele daagen op een rustbedde: als zy eens uitgaan, 't welk zelden gebeurd, om 't een of 't ander nodig hebbende te kopen, doen zy het gezeide pronkkleed aan, dat aan alle kanten open is. De borsten, armen en dyen bloot, over het hoofd hebben zy een lange sluyer, welke haar gantschelyk bedekt, en die zy alleen met de handen vast houden, dezelve altemet openende; wanneer zy iemand in 't oog hebben, laten zy haar bloote schouders zien, dan hun borsten, dan weer het aangezicht, zomtyds ontdekken zy al lacchende haar beenen. De gang is gezwind en haar beweeging dertel, gaande als of zy dansten, doch nooit alleen, een oude vrouw verzeld en volgd haar wat agter aan, om het woort te doen: zy komen meest op algemeene plaatzen en daar het meeste volk vergadert.

Tafereel van het bovenstaande.

HIer zietmen een Orateur op een verheeve plaats staan, reden voerende tegens het volk, dat rondtom hem vergadert is, zoekende zyn zeggen, zo veel mogelyk, met iever uit te drukken: spartelende met zyn armen, het voorhoofd gefronst, en 't zweet over zyn aangezicht loopende. Men bemerkt verscheide beweeginge onder het volk, en hoe zy op elkanderen aandringen om te luisteren. Die wat ver af zyn, staan op hun toonen om d'andere over de schouders te zien. Daar zyn d'er onder die heel bewogen schynen, zommige met de armen gekruist, kyken malkanderen aan: hier kyven en daar slaan zy zich; een deel van 't gemeene volk zit tegens de Orateur zyn voet aan. Ginter staan 'er eenige, die met de armen om hoog, in de handen klappen, onder andere bemerkt men'er ook een die weg gaat, en in zyn vuist lacht, met het hoofd in de schouders getrokken. In zulk een geleegentheid ziet men de lichte vrouwen ter jagt gaan, alwaar zy als de vliegen om de kaars heen en weer zwieren, om haar perzonagie te speelen, gelyk men aan die schoone gewaar kan werden; ziet eens hoe zy omkykt, openende

met een haar ſluyer voor die jongeling, welke daar ginter ſtaat, ſchynende zyn oogen daar op te hebben. Aanſchou wat een onbetamelyke aktie dat zy maakt, ſpartelende met armen en beenen, om haar bekend te maken. Die oude vrou, ontrent deeſen jongeling zynde, geefd hem een wenk, trekkende hem ſtilletjes by de ſlip van zyn mantel, als of zy zeggen wilde, kom volg my. Men kan aan zyn weezen bemerken dat hy in twyffel ſtaat. Daar agter zyn 'er noch meer, onder anderen een die voor uitgaat, welke van een jongeling gevolgt werd. Aan de eene kant is'er een onder het volk die al te digt en te ſtout genaderd zynde, van andere vrouwen geſtooten en weg gejaagt word.

De Kleedingen tot Beſcherming voor Reegen, Wind en Zon

ZYn gemeenlyk een mantel, ſluyer of ook wel een paraſol, die gebruikt worden na de manier der landen, gelyk men ziet in dit

Tafereel, verbeeldende een Zonneſchyn.

WAt is 't dat wy daar op het veld zien, zy komen my voor, als eenige jagtnimfen of juffers die haar buiten hebben wezen verluſtigen, en, nu de zon op zyn kragtigſte is, ſchuilplaatzen zoeken: daar zitten 'er eenige in de ſchaduwe onder de bomen: en andere, die niet van zin zyn om te zitten, ſtappen met'er haaſt aan, hebbende haar mantel of een groote ſluyer over het hoofd om hen voor het branden der zon te bevryden. In 't verſchiet, dwars door het veld heen, ſtapt een vrou van aanzien, zo het ſchijnt, naar de ſtad toe: ziet hoe aardig zy die paraſol weet te gebruiken, en boven haar hoofd houd; de ſtaatjuffers daar om heen, bemoejen zich zo veel niet om haar juffer te helpen, als wel om haar eigen ſchouders te bedekken. Wat mag het zyn dat hier op de voorgrond by deze fontein legd? zou het wel een van die paraſols wezen. My dunkt ja, en ongetwyffeld van d'een of d'ander door onagtzaamheid aldaar vergeeten; dat meisjen, welke zo iverig herwaards aan komt lopen, toond het te willen weder haalen.

Tafereel van Windig weêr.

HIer ſchynt het geweldig hart te waayen: ziet eens hoe die bomen tegens elkanderen aanſlingeren. Dit lykt de Herfſt wel, de Bomen beginnen te dorren, de bladeren vallen met hoopen af, het water ſchynt door de wind te beweegen: de menſchen ſtaan heel verbaaſt, en deze ſchielyk opgekomen wind brengt haar in verwarringe. Op dat klein heuveltje, zaten zy en banketteerden, ieder grypt naar zyn goed, 't geen de wind hier en daar verſtrooid heeft, om het zelve by een te pakken. Daar vliegt een ſluyer tegens de haagen aan, daar loopt 'er een na, om dezelve te grypen, en valt neêr. Ginter legt een ſchotel met fruit om gevallen, daar ſtooter een een kan om. Deze pakt haar goed in een mantje, terwyl een ander al het haare, in een mantel geſlingert, vaſt houd en na huis ſtapt. Die daar agter zo heen lopen, ſchynen het onweer al voorzien te hebben, bedekkende hun naakte lichamen, zynde met mantels en ſluiers digt omwonden, houdende al wat zy aan hebben vaſt met beide handen; die menſſen welke geheel bloot zyn en niets hebben om haar te bedekken, krimpen van kou, trekkende het hoofd in de ſchouders, en volgen d'anderen digt agter aan om van de wind bevryd te zyn, is het niet geheel, het is ten deele, vermits zy vlak tegens de wind aan gaan; ziet eens hoe zy met het hoofd voor uit loopen, hun aangezicht van de wind afkeerende. Gints leid'er een onder de voet met de rok over het hoofd, latende haar bloote billen zien, daar een ander na kykende om lacht. Het is heel raar te zien hoe dit kwantje in een hol kruipt, om in vyligheid te zyn; daar zietmen een kleen jongetje op handen en voeten na een mutsje grypen, 't welk voor hem heen waaid. De ſpeeltuigen, aan die boom tak hangende, ſlingeren heen en weer, en alles is in rep en roer.

Tafereel verbeeldende een Regen.

DEze lieden ſchijnen van de reegen overvallen te zyn: zy ſpannen haar mantels over de takken om'er onder te ſchuilen. Onder dit portaal zyn zy veiliger, geen nood hebbende om haar mantels te bederven: het loopt daar al na toe. Ginter ſtaat een troep in de volle reegen, ſchynende de anderen, die niet hebben waar meede haar te be-

dekken, en verward heen en weer lopen, te tarten, zy bedienen hun van de parasol of zonscherm, daar zy, drie a vier tessens, vry en droog onder gaan.

Hier is'er ook een die de zyne open slaat, schoon hy vry onder de boomen staat, maar het schynt dat hy naar die vrouwen heen gaan wil, welke beezich zyn om haar mantel of sluyer over het hoofd te haalen, en haar kleederen in malkander trekkende, toonen hem te willen volgen; aanschou die twee eens, voornamentlyk die jongeling dat is een guit, houdende die dochter in de reegen om haar nat te doen worden, terwyl hy vry onder het portaal is, ziet hem eens lachen, terwyl zy al haar beste schreeuwd, die oude vrou die hem slaan wil, gelykt haar moeder te wezen. De kinders lopen hier en daar moet willens in de reegen. Die groote jongen, in de hoek tusschen de kolommen, die zyn natte kleeren afschud, is dunkt my noch de natuurlykste van alle, want men kan duidelyk bemerken dat hy nat is, al zyn goed hangt slap by het lyf neêr, zyn hair schynt te druipen, het volk rondom hem, maakt plaats op dat hy hen niet nat zal maken.

Van de byzondere kleeding der Landlieden, Schaaphoeders en Harderinnen.

DE Landlieden zyn gemeenlyk ruuw en onbedreeven in fraaije zeden, waar door zy mêer op gemak en geduurzaamheid dan op sierlyke en voeglyke welstand acht geven, niet tegenstaande zy na hun manier eenige welstand hebben. Dat volk gebruikt de meesten tyd een slegt soort van kleeding, ook van geringe stof, meest grof Lywaad, en over het zelve een los overtrekzel van ruuw Linnen of Wol, gemeenlyk wit of asgraau, alzoo het dikwils gewassen moet werden, loopende zy daar mede door reegen en wind.

De Schaaphoeders hebben veeltyds Lammeren, Schapen of Gytenvellen om het lyf; De Meisjes die over het veld lopen schromen niet voor de hitte der Zon. Die luiden zyn gemeenlyk verbrand en bruin van vel. Als de Zon op zyn hoogste is en haar begint te verveelen, dan vouwen zy een doek of haire sluyer vyf a zes dubbeld, en zetten die op haar hoofd om haar oogen voor de zon te beschaduwen, dus staan zy met elkanderen in de heete zonneschyn te praaten. Zy hebben ook wel enkelde doekjes, die ze los over het hoofd smyten, houden-

de, bezig zynde, de enden daar van in de mond; behalven dit gaan zy de meesten tyd bloots voets tot het halve been toe, nevens de armen en boezem daar gansch geen bevalligheid by is. Haar hulzel is simpel en eenvoudig, versierende hun veeltyds met veldbloemen of loof en blaaderen van Populier: hun hair hangt slapjes neêr: de Vrouwen vlegten het met tuiten, welke zy op de rug laten hangen. Dit volk zit om te rusten zo wel in als uit de Zon.

Van de kleedingen der Zwarten.

DE Zwarten en Zwartinnen, die Vorsten en andere groote lieden van staat dienen, hebben vermits hun donkere verw, een Kleeding die hen byzonder past, zoo maakzel, stof, als koleur. En niettegenstaande die van fyne en lichte Zyde of Stoffen zyn, zietmen ze echter zodanig gemaakt, dat zy hun geheele Lichaam overdekken. De Meysjes, ter naauwer nood tot de halve boezem bloot, vertoonen zich met Paarlen of Amber Koraalen om de hals: en vermits zy kort hair hebben, gebruiken zy banden of lintjes om het hoofd, of een windzel drie a vier vingeren breed van Goud of Zilver Laaken na haar staat: de armen en beenen zyn wat minder als half bloot, om haar korte roks wil, de stoffe zyn gemeenlyk met Goud of Zilver doorweven doch meest gestreept met banden van byzondere koleur, als de Persiaanen. Aan de voeten hebben zy sierlyke Lindjes of Sandalen. De Jongens ziet men dikwils met kostelyke Halsbanden en een Lind om het hoofd, aan de ooren hangen Paarlen of Ringen; de slippen hunner klêeren zyn omzoomt met kwasjes en franjen; zy hebben geen sleepende rok noch mantel, de mouwen digt aan de hand met een goude band van twee vingeren breed en een knipje gesslooten, gelyk ook om de hals, de schoenen zyn als die der Persianen, welkers punt na om hoog krult. De kousſen zyn zo als men wil naau of wyd. Hier meede afbreekende zullen wy eens eenige aanmerkingen maaken over

De Kleedingen, in verscheide voorvallen: voornamentlyk in Historien, Fabelen, en Bachanalen.

HEt is een groot misverstand, dat men in alle voorvallen, zonder onderscheid, verscheide kleedinge te pas brengt, die de zinnen dikwils een verkeerde indruk geeven: de menschen onbe-

schaam-

ſchaamdelyk ontblooten, ja eerbare en kuiſche Vrouwen en Mannen, ontuchtig en eerloos vertoonende. Hier door werden de deugden en goede zeeden t'eenemaal vernietigt: want het is ongetwyffelt waar, dat by aldien de menſchen onder een goede en reedelyke Politie hebben geleeft, zy ongetwyffelt de deugd mede erkend en die boven alles bemind hebben, voornamentlyk de Vrouwen. Want wat zouden de kuyſche *Lukretia*, en *Penelope*, voor een blyk hunner deugden naargelaaten hebben, indien zy haar voor een ider vertoond hadden met de Boezem, Schouders en beenen bloot? Wat onderſcheid zou 'er dan zyn, tuſſchen de voornoemden, en *Semiramis*, *Venus*, *Flora*, en diergelyke? Wat onderſcheid van ſtaat is 'er tuſſen *Paris*, (in de ontſchakinge van de ſchoone *Helena*), en een arme Voerman, als hy vertoond word gelyk hem een beroemd Meeſter uitgebeeld heeft, alwaar hy haar met bloote ſchouders en borſt, in zyn armen ontfangt? De Minnares van *Peritoüs* van de zelve Meeſter, hoe is die uitgebeeld onder de *Centauren* en *Lapiden*? niet als een eerlyke Bruid, maar als een openbare lichtekooy, moeder naakt. Geen wonder dat het haar dan zo kwalyk vergaan is: wie zou zich ook kunnen bedwingen als hy by zo een jonge en ſchoone Vrou zat, voornamentlyk als men de kragt van het druive nat in de bol heeft? Zulke ongerymtheden ziet men mêer, die wy om kort te zyn, voorby gaan. Ik zal maar komen tot onze aanmerkinge dien aangaande, en hoe wel beknopt, zal zy echter krachtig genoeg zyn om diergelyke miſſlagen te kunnen vermyden.

In waare Geſchiedeniſſen of Hiſtorien luiſtert het wat naau, en een vernuftig Meeſter zal hem wel wachten de betamelykheid te buiten te gaan, om de Lichamen van Man of Vrou, al te veel t'ontblooten, en voornamentlyk eerbare Vrouwen, op dat het niet tot een verkeerden zin mogt geduid werden, tegenſtrydig met de waarheid, maar wel zo dat men behoorlyk onderſcheiden kan welk een Lichtvaardig of een Deugdzaam menſch zy. Inzonderheid de Bybelze Hiſtorien, of die van *Plutarchus*, *Titus Livius* en anderen.

De Fabelen die geen ſchyn van waarheid hebben, in deze heeft men meerder vryheid, tot dien tyd dat *Numa Pompilius* te voorſchyn gekomen is. Want toen wierd de Politie gebooren die de menſchen verplicht heeft tot een Burgerlyke Eendracht, hen Godsdienſtigheid geleerd, uit welke de kennis der Deugden en goede Zeeden is voortgeſprooten, en altyd in waarde gehouden. De Fabulen van *Ovidius*, die van *Psiché* en diergelyke, luiſteren zeg ik, zo naau niet als waare Hiſto-

rien, vermits het meeste deel niet als hoeren en boeven waaren, onder een valze schyn, en daarom mogen de menschen zo mans als vrouwen, wel wat bloot gaan, alzo zy noch niet en wisten wat zeedige deugden waaren, echter met zodanigen omzichtigheid, dat men tusschen *Circe*, *Medea* of *Armide*; en tusschen *Herze*, *Coronis* of *Alcioné* een onderscheid zien kan.

In de Bachanalen, gelyk die van *Venus*, *Priapus*, *Bacchus* en diergelyke, daar heeft de eerbaarheid en tucht geen plaats, wet, noch gebruyk. Maar in tegendeel hoe ontugtiger, godlozer en onbetamelyker, hoe dat het de zaak natuurlyker verklaard. De Menschen moeten zo Mans als Vrouwen, Jonge en Oude, meest bloot of wanschikkelyk gekleed, de eerbare leeden bloot, en d'andere daar niet aangeleegen is, bedekt zyn. Gelyk in de Olimpize geschiedenissen, of het Leeven en bedryf der Goden.

Hier meede hoop ik den konst-zoekende lezer, een genoegzame grondlegging tot de Teekenkonst gegeeven te hebben, derhalven zal ik dit hoofd-stuk eindigen, en dit werk besluyten, met deze volgende

NAREEDEN.

HEt is een gewenste zaak, wanneer Jongelingen hun bekwaamheid kunnen begrypen en hun verstand weeten te gebruiken, het goed en voordeelige van het kwaad te onderscheiden: daar in tegendeel, wanneer zy die groote gaaf misbruiken, het dikwils komt te gebeuren, dat zy ongevoelig aan het einde van 't verkeerde pad geraken, en menigmaal hun ramp niet gewaar worden, voor het te laat is. Daarom gy leergierige, volgt wyze raad; vlied *Bacchus* dien dronkaard, en de dertele *Venus*. Laat u van de wyze *Minerva* geleiden, zo raakt gy zeekerlyk op den top der Heilige Parnas.

Let op de groote voordeelen die tegenwoordig voorhanden zyn, en beschouw wat om deze schoone gedenkpenning geschreeven staat: *Divi Augusti.* De Hemel zend ons de florisante tyd toe, door de goedertierentheid van onze wyze Overigheden. Overleg dan, waarde Konstbeminnaar! wat u te doen staat. Laten wy ons bevlytigen om zulk een grooten weldaad waardig te zyn: op dat wy de verdere Hemelse zeegen mogen genieten, tot voordeel van 't gemeene best.

Want nu is dien grooten en langgewensten dag gebooren, in welke

gy uwen yverige luſt kund boeten. Daar ziet gy de poort van dat heerlyke Hof *Pictura*, die in alle ſchoonheid en deugden bloeid, daar is 't, dat gy de pracht, heerlykheid, zeedigheid, en bevalligheid naar u wenſch kond beſchouwen, en daar meede uw denkbeelden vervullen. Verzamelt al uw' zinnen by een, en beſchoud met aandacht wat zy u zal voorleggen: gewis zult gy bekennen, dat al het geene gy tot nu toe in het Hof van vrou *Natura* gehoord en gezien hebt, daar niet by haalen kan; Spoed u dan, zie daar de Poort gaat voor u open ik zal u voorgaan.

Dit gezicht verbeeld een dageraad. Hier zietmen *Anteros*, een Jongeling geleiden naar de *Schilderkonſt*, die op een verheeve plaats zit, verzeld door de *Theorie* of kennis en de *Praktyk*: ter zyde *Pictura* zietmen een Tafereel waar op de drie bevalligheden verbeeld ſtaan. Deze Jongeling, in 't wit gekleed, naderd de trap, die met een baluſtrade geſloten is, en door de *Inventie* geopend werd, terwyl de Schilderkonſt van haar zeetel opſtaande, hem met open armen verwelkomt. De *Theorie* en *Praktyk* een trap lager, ryken hem de hand. De volkomen *Natuur* ſtaat in 't verſchiet op een fontyn, geevende water uit drie reegelen borſten. *Merkurius* nevens *Piktura* ſtaande, wyſt om hoog naar *Febus*, die een ſtar op deze Jongeling doet ſtraalen, tot verzeekering van zyn bekwaamheid. De Jongeling heeft een boek onder den arm, waar op *Teekenkonſt* geſchreeven ſtaat, agter hem legt zyn mantel op de vloer.

Aan weêrzyden zyn ſchoone galderyen van Korintiſe order, met niſſen verdeeld, verſierd met pronkbeelden van Goden, Helden en andere doorluchtige mannen, en tuſſchen dezelve, hun voornaamſte daaden in Tafereelen leevendig afgemaald, zo *Hiſtorien*, *Faabelen* als *Zinnebeelden*, hier en daar met konſtige Basreleeves, alles op de zaak ſlaande, Op de derde grond, zietmen een luſthuis met een trap of vier op te gaan, van binnen heel ſierlyk beſchilderd, met Bloemen, Vruchten, en alderhande aard en zeegewaſſen, alles door *Piktura* geordineerd en geſchikt, en door *Theorie* en *Praktyk* uitgevoerd, tot verwondering van alle die het aanſchouwen. *Piktura* heeft een Purpere mantel aan, met goud geſtikt; haar onderkleed, is licht zeegroen weêrſchyn met paars; de Borſtlap Heemels-blaau met ſtreepen als de Reegenboog. De Mantel beteekent *Edelheid*. De Borſtlap *Beſtendigheid*. De Rok *Hoop*. De *Theorie* is naakt. De *Praktyk*, oud en blind, heeft maar een enkeld kleed aan, donker graauw, de regter mouw opgeſchort,

met

met een breede riem om het lyf, daar deze woorden opgeſtikt ſtaan: *Practica eſt Multiplex.* De *Inventie* heeft een wit kleed aan en twee vleugels aan het hoofd, benevens haar legd een beerin, die een van haar jongen likt. *Anteros*, of liefde tot de konſt, heeft een bloed rood manteltje aan, een brandende fakkel in de hand, zynde met Laurieren gekroont. Het witte kleed des Jongelings, beteekend zyn ſuiverheid en licht aanneemende aart. Het onderkleed, zynde groen weêrſchyn met paars van *Piktura*, geeft te kennen, dat het eerſte beginſſel tot al wat ondermaans is, en in de Natuur eenvoudig gevolgt word, altyd met hoop verzeld is, om hooger en hooger tot de volmaaktheid te komen, en daar ſtandvaſtig by te blyven, 't welke door de Heemels blaauwe borſtlap te verſtaan is. De eerſte treft het Lichaam alleen, en 't ander de ziel. De purpere mantel met goud geſtikt, geeft haar Rykdom, Eer, en hoogachting te kennen.

E I N D E.